

เวสสันดรชาดก : กรณีศึกษากัณฑ์ที่ 14 ชาลีกัณฑ์หาภิเสก ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชมั่งคلاميเชก

จันทบุรี

โดย

นายนรท สุขวณิช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

เวสสันดรชาดก : กรณีศึกษากัณฑ์ที่ 14 ชาลีกัณหาภิเสก ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลา
ภิเชก จันทบุรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาตะวันออก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

VESSANTARAJATAKA : A STUDY OF 14 TH KANTHA JALIKANHAPHISEK AS
FOUND IN RATCHAMANGKHALAPHISEK NATIONAL LIBRARY, CHANTHABURI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (EPIGRAPHIC IN THAI AND ORIENTAL LANGUAGES)

Department of Oriental Languages

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2020

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

59114206 : จารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : อักษรขอมไทย, เวสสันดรชาดก, ชาลิกัณหาภิเสก, จังหวัดจันทบุรี, ไบลาน

นาย นรนท สุขวณิช: เวสสันดรชาดก : กรณีศึกษากัณท์ที่ 14 ชาลิกัณหาภิเสก ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชก จันทบุรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล คัชชีมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ปรีวรรตต้นฉบับไบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสกเป็นภาษาไทยปัจจุบัน 2) วิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรม และภาพสะท้อนด้านสังคม

จากการปรีวรรตพบลักษณะของรูปแบบตัวอักษรและอักษรวิธีคือ 1) การเพิ่มตัวอักษรที่ไม่มีในอักษรขอมมาเขียนพยัญชนะภาษาไทย อักษรวิธีมีลักษณะไม่ต่างจากอักษรวิธีในปัจจุบันเนื่องจากตัวอายุเอกสารมีอายุที่ไม่เก่ามากนัก 2) รูปสระบางตัวมีรูปแบบบางตัวที่ใช้ต่างกับปัจจุบัน เช่น สระเอา และ 3) พบรูปอักษรวิธีพิเศษ การใช้เครื่องหมายต่าง ๆ และการลบตัวอักษร

การวิเคราะห์ลักษณะทางวรรณกรรมของเรื่องชาลิกัณหาภิเสกประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านรูปแบบบทประพันธ์ และองค์ประกอบของวรรณกรรม 2) ด้านการเล่าเรื่องเชิงจินตนาการ และ 3) คุณค่าเชิงวรรณศิลป์ ด้านการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมปรากฏ 3 ประเด็นคือ 1) ด้านความเชื่อ แบ่งได้เป็นความเชื่อด้านโหราศาสตร์เรื่องดวงกำเนิดและฤกษ์ ความเชื่อด้านพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องพระอินทร์ 2) ด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีเกี่ยวกับการราชาภิเษก การแต่งงาน และการจัดกระบวนทัพ 3) ด้านคติธรรมคำสอนปรากฏคำสอนเรื่อง มารทั้ง 5 และหลักธรรมที่เกี่ยวกับการบรมราชาภิเษก รวมถึงศีล 5 และศีล 8

59114206 : Major (EPIGRAPHIC IN THAI AND ORIENTAL LANGUAGES)

Keyword : KhomThai VessantaraJataka JaliKanhaphisek Chanthaburi Palm leaf

Manuscript

MR. NORANOTT SUKHAVANIT : VESSANTARAJATAKA : A STUDY OF 14 TH KANTHA JALIKANHAPHISEK AS FOUND IN RATCHAMANGKHALAPHISEK NATIONAL LIBRARY, CHANTHABURI THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR KANGVOL KHATSHIMA, Ph.D.

This thesis aims 1) to transliterate the manuscript of [Jali Kanha Phisek 53/1] ซาลี่กัณหาภิเสกฉบับเลขทะเบียนจ.บ. 53/1, as found in Ratchamangkhaphisek National Library, Chanthaburi, into the current Thai orthography and 2) to analyze its literariness and reflections of society.

The transliteration reveals the pattern of alphabets and orthography which includes the following: 1) the addition of alphabets that do not exist in Khom Thai script used for writing Thai alphabets: the orthography is not different from the current system since the manuscript is not so ancient 2) some vowel letters are different in usage from the current system such as /aw, a:w/ (สระเอา) and 3) there are special orthography, punctuation uses and alphabet reduction.

The analysis of the manuscript's literariness reveals 3 aspects which include 1) its form and literary elements 2.) imaginal storytelling and 3) literary values. Regarding reflections of society, 3 types of reflections are found which include 1) beliefs – breaking into astrology on birth horoscope and auspicious time beliefs in Buddhism, Karma and Lord Indra 2) traditions and cultures of coronation, marriage and troop planning. 3) Concerning morale, there exist teachings about the 5 Maras (มารทั้ง 5) and moral principles of coronation, 5 precepts (ศีล 5) as well as 8 precepts (ศีล 8).

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จไปด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์และความกรุณาจากบุคคลต่างๆ ดังรายนามต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังวล ศัชชิมา ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาและแนะแนวทางมาตั้งแต่การนำเสนอหัวข้อจนกระทั่งส่งเล่มวิทยานิพนธ์ รวมถึงประธานสอบวิทยานิพนธ์อ.ดร. อุเทน วงศ์สถิต และรองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวงผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก สำหรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ขึ้นมาได้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุวรรณ บุญฤทธิ์ และอ.ดร.จตุพร โคตรกนก กรรมการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ สำหรับข้อเสนอและประเด็นต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องชาลิกัณหาภิเสก รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่หอสมุดแห่งชาติรัชมิ่งคลาภิเษก จันทบุรีที่อนุเคราะห์ต้นฉบับเรื่องชาลิกัณหาภิเสกอันเป็นฉบับที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาค้นคว้า

ขออนุโมทนาพระวโรตม์ ธมมวโร นนตรี สำหรับข้อมูลต้นฉบับชาลิกัณหาภิเสก ฉบับวัดบวรนิเวศวิหาร พระมหากวีศักดิ์ วาปีกุลเศรษฐีที่อนุเคราะห์ข้อมูลการปริวรรตชาลิกัณหาภิเสก ฉบับวัดบวรนิเวศวิหาร และขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยทุก ๆ ท่าน นางสาวกตัญญูตา มณีพงศ์ นายนรวิชัย มีชัย นายพนิช ตั้งวิจิตฤกษ์ และนางสาวสิริลักษณ์ ผ้าพิวดี ขอขอบคุณนายชัยวัฒน์ ศิริชุ่มสุวรรณที่ให้ข้อมูลด้านโหราศาสตร์ในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมถึงนายธีธัช สุเมธสวัสดิ์สำหรับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ขอบคุณนายโม ไอ่ภากุล นายวรารักษ์ เพ็ชรดี และนายธนทัต คำคลองตัน เพื่อนร่วมชั้นเรียนในสาขาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออกที่อยู่ร่วมกันมาจนผู้วิจัยทำเล่มวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จขึ้นมาได้ รวมถึงพี่น้องชาวจารึกฯ สำหรับความช่วยเหลือ คำแนะนำ คำปรึกษา แรงผลักดัน ขอขอบคุณนายชีวิน เหล่าเขตรกิจและนายธนชพงศ์ บุญวัฒน์นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะโบราณคดีที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับข้อมูลการวิจัย ถ้ามความคืบหน้าวิทยานิพนธ์ และคอยส่งกำลังใจให้กันอยู่ตลอด รวมทั้งเพื่อนพี่น้องคนอื่นๆที่ไม่ได้กล่าวถึง

ขอบพระคุณพ่อแม่ที่สนับสนุนในค่าเล่าเรียน และน้องสาวที่ทำให้รู้ถึงความเป็นห่วงและกำลังใจที่ดีอันมาจากครอบครัวสุขุณนิช รวมถึงสมาชิกลำดับที่ห้าของบ้านแมว “ดำ”

สุดท้ายนี้ด้วยบุญกุศลที่ผู้วิจัยได้กระทำมาขออุทิศให้เจ้าของและผู้สร้างไบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสกในทุกผูกที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาค้นคว้า รวมถึงนางเสงี่ยม สุขุณนิชยาของผู้วิจัยที่ไม่ได้อยู่จนถึงการทำเล่มวิทยานิพนธ์นี้

นรนท สุขุณนิช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	11
ขอบเขตการศึกษา.....	11
วิธีดำเนินการวิจัย.....	12
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
บทที่ 2 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชาลีกันหาภิเสก และบทปริวรรต	17
ลักษณะทั่วไปของเอกสารที่นำมาปริวรรต.....	17
ผู้แต่งหรือผู้สร้างและจุดมุ่งหมายในการสร้าง	19
ยุคสมัยที่แต่งหรือการคัดลอก	20
คำปริวรรตชาลีกันหาภิเสก ฉบับ จบ.บ 53/1.....	22
การเขียนรูปพยัญชนะ สระ และอักษรวิธี่.....	71
1 รูปพยัญชนะ	71

2 รูปสระ	75
3 เครื่องหมาย	79
บทที่ 3 การวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรม.....	84
เรื่องย่อชาลีกัณหาภิเสก.....	84
รูปแบบบทประพันธ์ และองค์ประกอบของวรรณกรรม.....	85
1. รูปแบบคำประพันธ์.....	85
2. ลักษณะการแต่ง.....	86
3. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง.....	86
การเล่าเรื่องเชิงจินตนาการ	89
1. โครงเรื่อง	89
2. วิธีการดำเนินเรื่อง.....	91
3. ตัวละคร	92
4. การนำเสนอตัวละคร	94
5. ฉาก.....	94
6. ผู้เล่าเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่อง	96
7. บทสนทนา.....	97
การวิเคราะห์คุณค่าเชิงวรรณศิลป์.....	97
1. การใช้ภาษา.....	97
1.1. การสรรคำ	98
1.2. การใช้ภาพพจน์.....	99
1.2.1. คำอุปมา.....	100
1.2.2. การอ้างถึง.....	100
1.3. การใช้คำบอกจำนวน.....	101
1.4. การใช้สัมผัส	103

1.4.1. การเล่นสัมผัสสระ	103
1.4.2. การเล่นคำ หรือเล่นอักษร.....	103
บทที่ 4.....	106
การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม	106
ด้านความเชื่อ	106
1. ความเชื่อทางโหราศาสตร์.....	106
2. ความเชื่อทางพุทธศาสนา	116
3. ความเชื่อเรื่องพระอินทร์	118
ด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี.....	119
1.การราชาภิเษก	119
1.1. รูปแบบการราชาภิเษก.....	119
1.2. พิธีการแต่งงาน.....	123
1.3. การจัดขบวนในการราชาภิเษก.....	124
ด้านคติธรรมคำสอน	128
1. มารทั้ง 5.....	128
2. ศีล 5 ศีล 8	130
บทที่ 5 สรุปลงและข้อเสนอแนะ.....	132
สรุปลงการวิจัย.....	132
ข้อเสนอแนะ.....	135
รายการอ้างอิง	137
ประวัติผู้เขียน.....	141

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงสถานที่เก็บเรื่องชาลิกัณหาภิเสกในหอสมุดแห่งชาติแต่ละจังหวัด	4
ตารางที่ 2 แสดงเลขทะเบียนชาลิกัณหาภิเสกที่เก็บไว้ในหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี... 17	17
ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อผู้สร้างชาลิกัณหาภิเสกและจุดมุ่งหมายในการสร้าง	19
ตารางที่ 4 แสดงรูปพยัญชนะ.....	71
ตารางที่ 5 แสดงรูปอักษร ป	72
ตารางที่ 6 แสดงรูปอักษรฟ และ ฝ.....	73
ตารางที่ 7 แสดงรูปอักษร ช.....	74
ตารางที่ 8 แสดงรูปอักษร ด.....	74
ตารางที่ 9 แสดงรูปอักษรควบ	75
ตารางที่ 10 แสดงรูปสระเอา แทนสระออ	76
ตารางที่ 11 แสดงรูปสระเอา แทนรูปสระเอา.....	76
ตารางที่ 12 แสดงรูปสระเอา แทน สระโอ ภาษาบาลี.....	77
ตารางที่ 13 แสดงรูปสระโอ ภาษาไทย	77
ตารางที่ 14 แสดงรูปสระลอย	78
ตารางที่ 15 แสดงรูป ฤ ฤา	78
ตารางที่ 16 แสดงเครื่องหมายทัณฑฆาต	79
ตารางที่ 17 แสดงเครื่องหมายไม้ยมก	79
ตารางที่ 18 แสดงเครื่องหมายมุสิกทันต์	80
ตารางที่ 19 แสดงอักษรวิधिพิเศษ.....	81
ตารางที่ 20 แสดงฤกษ์ทั้ง 27 ฤกษ์.....	108

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 หนังสือเทศน์เรื่องชาลิกัณหาภิเสก	6
ภาพที่ 2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องชาลิกัณหาภิเสก วัดควนโน ตำบลควน อำเภอยะนง ระ จังหวัดปัตตานี	6
ภาพที่ 3 ภาพจิตรกรรมเรื่องเวสสันดรชาดกตอนอุภิเสกชาลิกัณหา และทำศพพระเวสสันดร วัดบุญวาทย์ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง	7

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาตกหมายถึงเรื่องราวอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้เสวยชาติเป็นทั้งมนุษย์และสัตว์ แต่ละชาติพระองค์บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ด้วยการบำเพ็ญธรรมบารมีต่าง ๆ เพื่อให้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า¹ ชาตกที่รู้จักกันแพร่หลายเรียกว่าทศชาติชาตก โดยเฉพาะเรื่องพระเวสสันดรชาตก เป็นเรื่องราวในพระไตรปิฎก หมวดพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาตก² กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ได้บำเพ็ญทานบารมีก่อนที่จะมาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เรื่องเวสสันดรชาตกถือได้ว่าเป็นมหาชาติ เนื่องจากพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญปรมาตบารมีหรือบารมีสูงสุดนั่นคือทานบารมี อันเป็นบารมี 1 ใน 10 ประการ และถือเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะเกิดเป็นพระพุทธเจ้า³

มหาชาติหรือเวสสันดรชาตกเป็นที่รู้จักในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังปรากฏในจารึกนครชุม เมื่อ พ.ศ. 1900 รัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลีไท) ว่า “อันหนึ่งโสดนับแต่ปีสถาปนามหาราชุนีไปเมื่อนำได้แก้วสิบแก้วปีเถลิงในปีก่อน อันว่าพระปิฎกไตรนี้จักหายแล หากคนจักรู้แท้แลมิได้เลย ยังมีคนรู้คั่นเล็กน้อยไซ้ ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติหากคนสวดแลมิได้เลย”⁴ นอกจากนี้ในจารึกหลักที่ 6 (จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี) ได้กล่าวสรรเสริญพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลีไท) ว่าพระองค์ได้บำเพ็ญทานบารมีเหมือนพระเวสสันดร ถอดความจากภาษาบาลีได้ว่า “เดือน 11 แรม 8 ค่ำวันพุธ มีการกระทำอุกฤษ์งามยามตีเป็นต้น..... ในทานบารมีเหมือนพระเวสสันดร”⁵

¹ พัทธน์ เพ็งผลา, *ชาตกกับวรรณกรรมไทย*, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 3: โรงพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535), 5.

² ทรัชย์ ประกอบสุข, *วรรณคดีชาตก*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2527), 14.

³ ประจักษ์ ประภาพิตยากร, *สมณวิธานมหาเวสสันดรชาตก*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2533), 2.

⁴ ศิลปากร,กรม, *ประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2548), 314.

⁵ เรื่องเดียวกัน, 314.

สมัยอยุธยาปรากฏชื่อพระเวสสันดรในจารึกลานเงินภาษาไทย วัดมหาธาตุ พุทธศตวรรษที่ 20 ว่า “...ขอมิโหมอันผจญพระกาม เทียมรามด้วยหาญ อาจให้ทานเท่าพระเพชยันดร ขอรู้ชาติสมรทุกเมื่อ เบื่อสงสารค่าเช่า เข้าฟังธรรมเทศนาครัทธาขอบวช รวดใจบุญ...”⁶ พ.ศ. 2025 พระบรมไตรโลกนาถได้ประชุมนักปราชญ์ ราชบัณฑิต แปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นสำนวนไทยจำนวนทั้งหมด 13 กัณฑ์ เพื่อใช้แสดงพระธรรมเทศนา ลักษณะคำประพันธ์มีทั้งฉันท กาพย์ กลอนและร่าย⁷ โดยยกคาถาบาลีจากนั้นจึงอธิบายความเป็นภาษาไทย ต่อมาในพ.ศ. 2145 สมัยพระเจ้าทรงธรรมพระองค์ได้โปรดฯให้ประชุมเหล่าราชบัณฑิตให้แต่งกาพย์มหาชาติขึ้น กาพย์มหาชาติมีลักษณะคำประพันธ์ที่ต่างจากมหาชาติคำหลวงของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถคือการยกคาถาบาลี จากนั้นจึงอธิบายความเป็นภาษาไทยในลักษณะกาพย์ ปัจจุบันพบทั้งหมด 5 กัณฑ์คือ กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์สักกบรรพและกัณฑ์มหาธาต⁸

สมัยกรุงธนบุรีไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีการแต่งมหาชาติขึ้นหรือไม่ จนกระทั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ได้รวบรวมมหาชาติครั้งกรุงศรีอยุธยาที่เหลืออยู่ และแต่งใหม่ให้ครบ 13 กัณฑ์บริบูรณ์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชนิพนธ์ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกจำนวน 5 กัณฑ์คือสักกบรรพ พ.ศ. 2409 กัณฑ์วนประเวศน์ จุลพน มหาพน และฉกษัตริย์ พ.ศ. 2410 -2411 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พ.ศ.2453⁹ กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) ได้คัดเลือกเอาสำนวนดีเด่นไว้เรียกว่าหนังสือเทศน์มหาชาติ ทำนองหลวง จำนวนทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ เพื่อให้เป็นแบบแผนในการเทศน์มหาชาติ ทำนองหลวง และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ในแต่ละภูมิภาคยังมีการแต่งเทศน์มหาชาติฉบับท้องถิ่นได้แก่ภาคเหนือมีมหาชาติพายัพ หรือมหาชาติล้านนา ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง ฉบับสร้อยสังกร ฉบับกำแพงชั้นใน ฉบับอินทร์ลงเหลา ฉบับซ้องแสนโมง เป็นต้น ภาคอีสานมีมหาชาติภาคอีสาน เช่น ฉบับวัดกลางโคกคือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ฉบับวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม ฉบับวัดอัมพวา จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น อีกทั้งยังจำแนกมหาชาติฉบับภาษาอีสานว่ามี 3 ชนิดคือฉบับซัวหรือฉบับพิสดาร ฉบับกลางหรือลุ่มมหาชาติ และ

⁶ ศานติ ภักดีคำ และนวรรตน์ ภักดีคำ, **ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก จารึกสมัยอยุธยา**, (กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ฯ, 2561), 90.

⁷ “มหาชาติคำหลวง” เข้าถึงได้จาก www.vajirayana.org มหาชาติคำหลวง/คำนำ เข้าถึงเมื่อ 31 มีนาคม 2564.

⁸ ศิลปากร,กรม, **กาพย์พระมหาชาติ**, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2563), 21.

⁹ สุวนีย์ ขวนสนิท, **มหาชาติ**, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523), 31.

ฉบับก้อมหรือฉบับย่อ ภาคใต้มีมหาชาติฉบับวัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลาที่ถือว่าเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดและแพร่กระจายไปตามวัดต่าง ๆ ในภาคใต้¹⁰

เนื้อเรื่องของพระเวสสันดรชาดกมีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ได้แก่

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร กล่าวถึงเหตุที่พระพุทธเจ้าเล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก นางผุสดีขอพรสืบประการจากพระอินทร์

กัณฑ์ที่ 2 ทิมพานต์ กล่าวถึงนางผุสดีมาเกิดเป็นนมเหสีของพระเจ้ากรุงสัจจชัย เมืองสีพี พระโศภิต์จตุตถมาเป็นพระเวสสันดร มีมเหสีคือพระนางมัทรี กำเนิดกัณหาชาติ พระเวสสันดรประทานช้างปัจจัยนาเคนทรให้ชาวกลิงคราชกูร์ ชาวเมืองสีพีขับไล่พระเวสสันดรออกจากเมือง

กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์ กล่าวถึงพระเวสสันดรบริจาคสัตตกมหาทาน จากนั้นจึงเสด็จออกจากเมืองพร้อมด้วยพระนางมัทรี กัณหาชาติ

กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศน์ กล่าวถึงพระเวสสันดรเสด็จไปถึงเมืองเจตรัฐ กษัตริย์เจตราชทูลให้ครองเมืองแต่พระเวสสันดรไม่ทรงรับ กษัตริย์เจตราชบอกทางพระเวสสันดรไปเขาวงกต ทั้งสี่พระองค์ออกผนวช

กัณฑ์ที่ 5 ชูชก กล่าวถึงกำเนิดชูชก ชูชกได้นางอมิตตา ชาวบ้านดำนางอมิตตานางอมิตตาให้ชูชกไปขอกัณหาชาติมาใช้งาน ชูชกเดินทางไปพบพรานเจตบุตร

กัณฑ์ที่ 6 จุลพน กล่าวถึงพรานเจตบุตรบอกทางชูชกไปเขาวงกต และให้ไปถามอัจจุตฤาษี

กัณฑ์ที่ 7 มหาพน กล่าวถึงชูชกไปพบพระอัจจุตฤาษี พระอัจจุตฤาษีบอกทางไปเขาวงกต

กัณฑ์ที่ 8 กุมาร กล่าวถึงชูชกทูลขอกัณหาชาติจากพระเวสสันดร พระเวสสันดรประทานกัณหาชาติให้แก่ชูชก

กัณฑ์ที่ 9 มัทรี กล่าวถึงพระนางมัทรีไปเก็บผลไม้ในป่า เจอสัตว์ร้ายสามชนิดขวางทาง เมื่อกลับมาไม่เห็นกัณหาชาติจึงออกตามหาจนสลบไป พระเวสสันดรจึงบอกความจริง

กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ กล่าวถึงพระอินทร์แปลงมาขอพระนางมัทรี พระเวสสันดรประทานพระนางมัทรี พระอินทร์ประทานพรให้พระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ 11 มหาราช กล่าวถึงชูชกพาสองกุมารไปถึงเมืองเซตบุตร พระเจ้าสัจจชัยไล่ตัวสองกุมาร และจัดกระบวนทัพไปรับพระเวสสันดร

¹⁰ ปิยะภา ตูวิชรานนท์ , การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องเวสสันดรชาดก ฉบับวัดอัมพวา จังหวัดชัยภูมิ, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555, 4.

กัณฑ์ที่ 12 ฉกษัตริย์ พระเจ้ากรุงสัตยชัยนำกองทัพมาเจอพระเวสสันดร และพระนางมัทรี ทั้งหกกษัตริย์มาเจอกันแล้วสลับลง พระอินทร์บันดาลให้เกิดฝนโบกขรพรรษ ชาวสี่พี้อัญเชิญพระเวสสันดรกลับเมือง

กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ พระเวสสันดรและพระนางมัทรีลาผนวช หกกษัตริย์กลับเมือง พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์และบริจาคทาน จากนั้นพระเวสสันดรจึงสวรรคต และกล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดของบุคคลในเรื่อง

จากเนื้อหาเรื่องเวสสันดรชาดกที่ปรากฏในนิบาตชาดกมีจำนวนทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ประเทศไทยรับรู้เวสสันดรชาดกมีทั้งหมด 13 กัณฑ์ เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏเป็นวรรณกรรมในสมัยต่าง ๆ ล้วนแต่งขึ้นทั้งหมด 13 กัณฑ์ทั้งสิ้น แต่จากการสำรวจบัญชีเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ พบว่าบางท้องที่ได้แต่งกัณฑ์ที่ 14 ชาลิกัณหาภิเสกเพิ่มขึ้นจากเดิมที่แต่งไว้ทั้งหมด 13 กัณฑ์ ซึ่งเก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ และหอสมุดแห่งชาติในแต่ละจังหวัด ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงสถานที่เก็บเรื่องชาลิกัณหาภิเสกในหอสมุดแห่งชาติแต่ละจังหวัด¹¹

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	อักษร	ภาษา	สถานที่เก็บ (หอสมุด แห่งชาติ)
1	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	สิงห์บุรี
2	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	สิงห์บุรี
3	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	ระยอง
4	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอม	บาลี เขมร	จันทบุรี
5	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	จันทบุรี
6	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	จันทบุรี
7	ชาลิกัณหาภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	จันทบุรี
8	ปฐมสมโพธิ (ชาลิกัณหาภิเสก)	ขอมไทย	บาลี ไทย	จันทบุรี
9	ชาลิกัณหาภิเสก	ธรรมอีสาน	บาลี ไทย	นครพนม
10	ชาลิกัณหาภิเสก	ธรรมอีสาน	บาลี ไทย	นครพนม

¹¹ ชื่อเรื่องชาลิกัณหาภิเสกในตารางนี้สะกดตามชื่อเรื่องที่ปรากฏในทะเบียนของหอสมุดแห่งชาติ ในขณะที่ชื่อแบบฉบับใช้ว่าชาลิกัณหาภิเสก

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	อักษร	ภาษา	สถานที่เก็บ (หอสมุด แห่งชาติ)
11	ชาลีภิเชก	ธรรมอีสาน	บาลี ไทย	นครพนม
12	ชาลิกัณหากิเสก	ธรรมอีสาน	บาลี ไทย	นครราชสีมา
13	ชาลิกัณหากิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	กรุงเทพฯ
14	ชาลิกัณหากิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	กรุงเทพฯ
15	ชาลือภิเสก	ขอมไทย	บาลี ไทย	กรุงเทพฯ
16	พระชาลิกัณหากิเสกกัณฑ์	ขอมไทย	บาลี	กรุงเทพฯ
17	พระชาลิกัณหากิเสก	ขอมไทย	บาลี	กรุงเทพฯ
18	ชาลือภิเสก	ขอมไทย	บาลี	กรุงเทพฯ
19	ชาลีภิเสก	ขอมไทย	บาลี	กรุงเทพฯ
20	ชาลิกัณหากิเสก	ขอมไทย	บาลี	กรุงเทพฯ
21	พระชาลิกัณหากิเสกพิเสกก	ขอมไทย	บาลี	กรุงเทพฯ

จากตารางข้างต้นสามารถแบ่งกลุ่มตามรูปอักษรที่จารคืออักษรขอมไทย และอักษรธรรมอีสาน และแบ่งตามภาษาคือภาษาบาลี ไทยและภาษาบาลี โดยกระจายไปในแต่ละภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

นอกจากเอกสารโบราณแล้วยังพบเรื่องนี้เป็นฉบับตัวพิมพ์ในลักษณะหนังสือเทศน์ชื่อเรื่องว่า หนังสือเทศน์ที่ 20 ชาลิกัณหากิเสก สำนวนใหม่ สำนักพิมพ์บรรณศาสดา พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ พระนคร พ.ศ. 2470¹² และเทศนาปุจฉาวิสัชนาเรื่องชาลิกัณหาราชากิเชก สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช พิมพ์ที่โรงพิมพ์วัฒนาพานิช พระนคร พ.ศ. 2498 ปรากฏที่มาของเรื่องในคำนำว่ามาจากสำนักวัดอนงค์คาราม นายม้วน เปรียญได้กล่าวถึงที่มาของเรื่องนี้ไว้ว่า “หนังสือเรื่องชาลิกัณหาราชากิเชกนี้ ต้นฉบับได้มาจากสำนักวัดอนงค์คาราม แต่ใครจะเป็นผู้แตงนั้นหาทราบไม่ อาศัยการคัดลอกกันต่อ ๆ มา น่าจะเพี้ยนจากต้นฉบับเดิมบ้างไม่มากก็น้อย”¹³ ทั้งยังปรากฏภาพจิตรกรรมเรื่องนี้ที่โบสถ์วัดควนในตำบลควน อำเภอบางขัน ระยอง จังหวัดปัตตานี ภาพจิตรกรรมฝาผนังในตอนนี้อยู่และมีคำบรรยายว่า กัณ

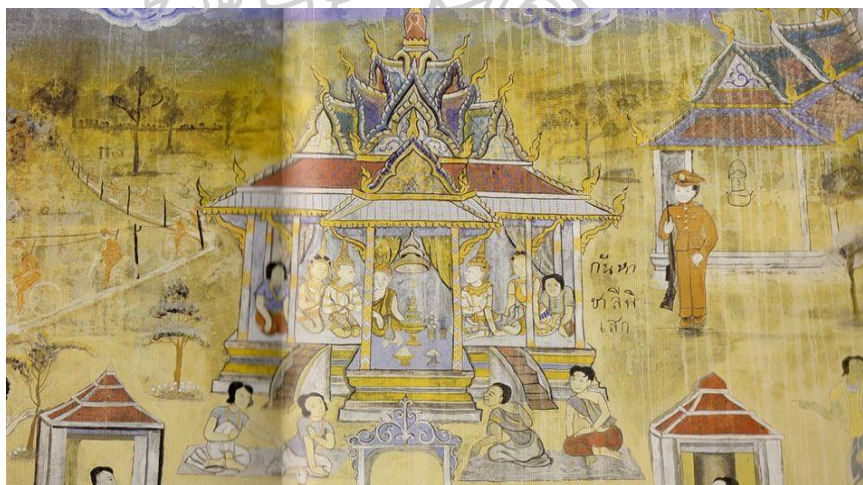
¹² หนังสือเทศน์ที่ 20 ชาลิกัณหากิเสก สำนวนใหม่, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์บรรณศาสดา, 2470)

¹³ ม้วน เปรียญ, เทศนาปุจฉาวิสัชนาเรื่องชาลิกัณหาราชากิเชก, (พระนคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2479), คำนำ.

หาชาลีพิเสก เขียนต่อจากภาพของกัมถันครกัมถ์ สันนิษฐานว่าวาดสมัยพ.ศ. 2470¹⁴ และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดบุญวาทย์ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ภาพนี้มีคำอธิบายได้ภาพว่าอุกฤษสองชาลีกัณหา และทำศพระเวสสันดร

ภาพที่ 1 หนังสือเทศน์เรื่องชาลีกัณหาพิเสก
ที่มาของภาพ นรนท สุขวณิช

ภาพที่ 2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องชาลีกัณหาพิเสก วัดควนโน ตำบลควน อำเภอปะนาเระ
จังหวัดปัตตานี

ที่มาของภาพ (เอนก นาวิกมูล, 2557: 183.)

¹⁴ เอนก นาวิกมูล, สมบัติปัตตานี 2557 (ปัตตานี: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, 2557), 183.

ภาพที่ 3 ภาพจิตรกรรมเรื่องเวสสันดรชาดกตอนอุกิเสกชาลิกัณหา และทำศพพระเวสสันดร
วัดบุญวาทย์ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
ที่มาของภาพ ปาริสุทธิ์ เลิศคชาธาร

จากการสัมภาษณ์นายนวนริชัญ มีชัย¹⁵ให้ข้อมูลผู้วิจัยว่าคุณตาของนายนวนริชัญ มีชัย ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ (เกิดพ.ศ. 2478) เคยฟังเรื่องราวเกี่ยวกับชาลิกัณหาภิเสกขณะไปฟังเทศน์ เนื้อหาเล่าถึงหลังจากพระเวสสันดรสวรรคต ทั้งสองพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ แต่กัณหาไม่ยอมเกิด เป็นลูกพระเวสสันดร เพราะพระเวสสันดรยกสองกุมารให้ชุกทำให้ตนเองต้องลำบาก แสดงให้เห็นว่า เรื่องชาลิกัณหาภิเสกนอกจากวรรณกรรมลายลักษณ์และงานจิตรกรรมแล้ว ผู้คนยังรับรู้เรื่องนี้อย่าง การไปฟังเทศน์อันเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะด้วย โดยไม่สามารถระบุได้ว่าเรื่องนี้หมดความนิยมเทศน์ หรือหายไปช่วงใด จากหลักฐานหนังสือเทศน์ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2498 สันนิษฐานว่าเรื่องนี้หมดความ นิยมในช่วงพ.ศ. หรือหลังจากนั้นไม่นาน เนื่องจากไม่พบวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรเรื่องนี้มาตีพิมพ์ อีก เนื่องจากเนื้อหาในเรื่องอาจไม่ถูกต้องตามค่านิยมของคนในยุคหลังพ.ศ. 2475 โดยการแต่งงาน กันเองระหว่างพี่น้องสายเลือดเดียวกันถือว่าเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรมในสังคม

ในขณะที่พื้นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบเรื่องนี้จากบทความต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึง เรื่องชาลิกัณหาภิเสกเช่นชาลิกัณหาภิเสก ฉบับจังหวัดกันดาล ประเทศกัมพูชา และชาลิกัณหาภิเสก

¹⁵ สัมภาษณ์นายนวนริชัญ มีชัย, นักศึกษา, 28 พฤศจิกายน 2562.

ฉบับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายของเรื่องนี้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในบางประเทศ

ชาลิกัณหาภิเสกเป็นเรื่องที่ต่อเนื่องมาจากเรื่องพระเวสสันดรชาดกในกัณฑ์ที่ 13 ตอนนครกัณฑ์ กล่าวคือเนื้อหาของเรื่องมีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องที่มาและภูมิหลังของตัวละคร ก่อนที่เสนาอำมาตย์เมืองเทวลังกาเชิญทั้งสองพระองค์ให้ขึ้นครองราชย์ต่อจากอดีตกษัตริย์ของเมืองเทวลังกาที่สวรรคตไป แต่เรื่องนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าไม่ได้อยู่ในมหาชาติ เนื่องจากเนื้อหาถึงแม้จะต่อจากกัณฑ์นครกัณฑ์แต่ก็มีการเล่าย้อนถึงที่มาของตัวละครและมีการเพิ่มเติมในส่วนรายละเอียดที่ไม่ปรากฏในมหาชาติ เช่น วันเดือนปีเกิดของแต่ละตัวละคร สาเหตุของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องพระเวสสันดรชาดก รวมถึงกล่าวถึงวงศ์ของพระพุทธเจ้าอันเป็นต้นเรื่องของปฐมสมโพธิกถา อีกทั้งจำนวนคาถาในมหาชาติที่เรียกว่าคาถาพันก็จบในกัณฑ์ที่ 13 คือกัณฑ์นครกัณฑ์ จึงสันนิษฐานว่าเรื่องชาลิกัณหาภิเสกมีลักษณะเป็นการเพิ่มเติมเนื้อหาของพระเวสสันดรชาดกให้มีเนื้อหาที่สมบูรณ์ขึ้น เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของตัวละครหลักคือชาลีและกัณหาหลังจากที่พระเวสสันดรสวรรคต รวมถึงการเชื่อมโยงการสืบวงศ์ตระกูลของพระเวสสันดรจนกระทั่งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันปรากฏในเนื้อหาเรื่องปฐมสมโพธิกถา บทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ปริเฉทที่ 1 ชื่อตอนว่า วิวาหมงคลปริวรรต ดังข้อความต่อไปนี้

“จำเดิมแต่นั้นมา กษัตริย์ศักราชทั้งหลาย ได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์ต่อ ๆ กันมาเป็นหลายชั่วกษัตริย์เป็นอันมากตราบเท่าถึงพระเจ้าสิริราช พระเจ้าสฤชัยราช แลพระเจ้าเวสสันดรราช ครั้นนั้นเปลี่ยน นามพระนครชื่อกรุงเชตุตร แลสมเด็จพระเวสสันดรราชได้เสวยราชสมบัติดำรงในทศพิธราชธรรม ทรงบริจาคพระยาเศวตปัจฉิมานาคกับทั้งเครื่องคชาภรณ์อันมีราคาได้ 24 แสน กหาปณะ ดำรงพระชนม์ตราบเท่าทิวคต จุตขึ้นไปบังเกิดในดุสิตเทวโลก จึงพระชาลิราชโอรสได้ราชาภิเษกกับด้วยนางกัณหาชินากนิษฐภิกินี ได้เสวยราชสมบัติสืบกันมา มีพระราชโอรสทรงพระนามพระสีวิวาหนราช พระสีวิวาหนราชมีพระราชโอรสทรงพระนามพระสีหัสสรราช พระสีหัสสรราชได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์เป็นลำดับมาเป็นอันมาก นับเป็นกษัตริย์ 161,000 พระองค์ จึงถึงพระเจ้าไชยเสนราช พระเจ้าไชยเสนราชมีพระราชบุตรทรงพระนามพระเจ้าสีหุราช ได้เสวยราชสมบัติสืบกันมา”¹⁶

¹⁶ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, พระปฐมสมโพธิกถา พิศดาร 29 ปริเฉท, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป.), 45.

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเรื่องชาลิกัณหาภิเศกอยู่ในความรู้ของคนมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นอย่างน้อย เนื่องจากปฐมสมโพธิกถา แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2387¹⁷ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 ดังนั้นเรื่องชาลิกัณหาภิเศกจึงสันนิษฐานว่าผู้แต่งนำเรื่องราวของการราชาภิเษกระหว่างชาลีและกัณหาที่มีการกล่าวถึงในวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้นอันเป็นงานทางพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน จากนั้นจึงแต่งเพิ่มเติมเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แม้ว่าที่มาของชาลิกัณหาภิเศกจะไม่แน่ชัดแต่ก็ปรากฏการแพร่กระจายในประเทศไทยอยู่หลายแห่ง ดังตารางที่กล่าวไว้ในข้างต้นเกี่ยวกับสถานที่พบเอกสารโบราณเรื่องนี้ ในพื้นที่จังหวัดจังหวัดจันทบุรีพบเอกสารเรื่องนี้จำนวน 10 ผูก แบ่งเป็น อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย จำนวน 9 ผูก และอักษรขอม ภาษาบาลี เขมร จำนวน 1 ผูก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหาภิเศก ฉบับที่พบในหอสมุดแห่งชาติ รัชมังคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรีเนื่องจากมีความสมบูรณ์ในเอกสาร อายุ และเนื้อหา รวมถึงเป็นจังหวัดที่พบเอกสารเรื่องนี้ที่เป็นฉบับอักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทยมากที่สุด

ความสำคัญของจังหวัดจันทบุรีที่พบเอกสารชุดนี้ ปรากฏความสำคัญในจดหมายเหตุสมัยรัชกาลที่ 5 เรื่องพระราชนิพนธ์ระยะทางเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลศักราช 1285 (พ.ศ. 2419) สรุปความสำคัญของเมืองจันทบุรีไว้ว่า¹⁸

“ชื่อเมืองจันทบุรี ปรากฏในพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยาว่าเป็นเมืองขึ้น 1 ใน 16 เมืองของกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่จุลศักราช 712 ปีชาลโทศก ต่อมาในปีจุลศักราช 746 สมเด็จพระรามาธิบดีไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้กวาดครัวลาวลงมาไว้ที่เมืองต่างๆรวมถึงเมืองจันทบุรี สมัยพระเจ้าเอกทัศหรือพระบรมราชาที่ 4 พระองค์ส่งกรมหมื่นเทพพิพิธมาไว้ที่เมืองจันทบุรีเนื่องจากกรมหมื่นเทพพิพิธเป็นโทษ ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกรมหมื่นเทพพิพิธ กรมหมื่นเทพพิพิธได้ตั้งตัวเป็นเจ้าของพิมาย พระเจ้าตากจึงไปสำเร็จโทษ ในสมัยนี้จันทบุรีมีความสำคัญเนื่องจากพระเจ้าตากยกทัพมาจากเมืองกำแพงเพชร มาตามชายฝั่งตะวันออก เนื่องจากหัวเมืองตะวันออกในสมัยนั้นพม่าไม่ได้ตีให้ยับเยิน ต่อมาพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ตีหัวเมืองต่าง ๆ จนถึงเมืองจันทบุรี ในเมื่อเวลาจะยกเข้าไปนั้นให้พลทหารทุบหม้อข้าวเสียหมด แล้วตั้งต่อเรือรบ เรือไล่ช่องสุ่มผู้คนทหารได้มากแล้วจึงได้ยกมาเข้าตีพม่าที่เมืองธนบุรี และค่ายโพธิ์สามต้นแตก จึงได้ปราบดาภิเษกเป็นเจ้าแผ่นดิน ณ กรุงธนบุรี เมืองจันทบุรีนี้ก็เป็เมืองขึ้นกรุงเทพฯเรียบร้อยต่อมา มิได้มีเหตุการณ์เป็นใหญ่ต่อไป”

¹⁷ ธรรมสภา, สมุดภาพปฐมสมโพธิกถา, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2554), 452.

¹⁸ ศิลปากร, กรม, พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี ปีชวด จุลศักราช 1238 (พ.ศ. 2491), กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2562, 97 - 99.

เนื้อหาของชาลิกัณฑ์หาภิเสกฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชสมัยคลาภิเชก จันทบุรีมีเนื้อหาเริ่มตั้งแต่วันเดือนปีเกิดของตัวบุคคลในเรื่อง บุพกรรมของแต่ละตัวบุคคล จากนั้นจึงเรื่องเริ่มชาลิกัณฑ์หาภิเสกในตอนเช้าเมืองเทวลังกาได้ทูลขอให้ขึ้นครองราชย์ พระชาลีและกัณฑ์หาแต่งงานกัน ทำพิธีราชาภิเชก จนกระทั่งสวรรคต การสืบวงศ์ของชาลิกัณฑ์หาจนถึงเจ้าชายสิทโธตถะ การกลับชาติมาเกิดของตัวละครต่างๆในเรื่องและการตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนถึงการเผยแผ่พุทธศาสนา

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“กิวเส เกิมเส กิวเส กิมมี เวลาย เวสสนตโร ชาโตติ ปุจฉา ๆ เวสสนตโร กุ
กุวเส วิสาขปุณณมีย ทิพพาเร เทยภาสา ทียทิสล์ สายณทยาเม ติสเส ถิต์
อนุราชน-กขตนติมหาโร กิวเส มหุชิตาตติ ๆ มหุชิตเววี ปน เอกสมมี วเส
เอกสมมี มาเส โปธิสตน มหุชิตาตติ รวิวาเร เทยภาสาย ทิวล์ สฐิมยาเม สตุ
เม เสถิตนติ ๆ โจทโก อันว่าอาจารย์ผู้โจทก์จึงไถถาม โภ ปรึหาร ตุกร อาจารย์ผู้
เฉลย สมเด็จพระเวสสันดรบรร กระจัตราธิราชเจ้า นั้น จะประสูตินั้น วันใดเดือน
ใดปีใด ฝ่ายอาจารย์ผู้เฉลย จึงกล่าววิสันว่า โจทก ตุกรอาจารย์ผู้โจทก์ พระ
เวสสันดรราชเมื่อพระองค์ เสวยพระชาติ ประสูตินั้น ปีระกาเพ็ญเดือนหก วัน
พฤหัสบดี เพลายามค่ำค้อยอยู่ตุลย์ อนุราชฤกษ์ ๆ พระอาจารย์ผู้โจทก์จึง
ซักถามว่า ตุกรอาจารย์ผู้เฉลย มัทธิรามเหลืประสูติปีใดเดือนใดวันใด”

(ล 2/บ1-5)

ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้เบื้องต้นว่าเนื้อหาของกัณฑ์ที่ 14 ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย กล่าวคือการขึ้นครองราชย์พร้อมกันของพี่และน้องร่วมสายโลหิตชายและหญิงไม่ปรากฏในสังคมไทย มาก่อน นอกจากนี้การแต่งงานของพี่น้องร่วมสายโลหิตก็ไม่น่าเป็นที่นิยม¹⁹ และมากกว่านั้นยังเป็นที่ต้องห้ามในสังคมไทยโดยทั่วไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 14 ชาลิกัณฑ์หาภิเสก ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชสมัยคลาภิเชก จันทบุรี เนื่องจากเอกสารที่พบในจังหวัดนี้มีเนื้อหาที่น่าสนใจ และยังไม่เคยมีใครปริวรรตเอกสารนี้มาก่อน และเนื้อหาในแต่ละฉบับมีความน่าสนใจที่จะศึกษาถึงเนื้อหาทางด้านวรรณกรรมและภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเรื่องนี้

¹⁹ เสฐียรโกเศศ(นามแฝง), “ประเพณีเรื่องแต่งงานบ่าวสาวของไทย” กรุงเทพฯ: แม่คำผาง, 2531,

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อปริวรรตต้นฉบับโบราณเป็นภาษาไทยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาเนื้อหาและลักษณะทางด้านวรรณกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหาภิเสก
3. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหาภิเสก

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่องชาลิกัณหาภิเสกจะใช้ขอบเขตด้านเนื้อหาคือคัมภีร์โบราณเรื่องชาลิกัณหาภิเสกฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี จำนวน 10 ผูกตามเลขทะเบียน คือ

1. ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลือภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ. 53/1
2. ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลือภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ., 239/1
3. ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลือภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จ,239/1 ก
4. ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลือภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ., 239/1 ข
5. ชาลิกัณหาภิเสก (พระมหาเวสสบุตรชาดก กัณฑ์ชาลือภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ. 321/1.
6. ชาลิกัณหาภิเสก (ชาลือตภิเสก) อักษรขอม ภาษาบาลี เขมร เลขทะเบียน จบ.บ. 357/1
7. ชาลิกัณหาภิเสก (ชาลิกัณหาชินาภิเสกจกณ) อักษรขอม ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ. 482 /1
8. ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลืออุพิเชก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ. 763 / 1
9. ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลืออุพิเชก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ. 763 / 1 ก
10. ปฐมสมโพธิ (ชาลิกัณหาภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน จบ.บ. 910/1

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีเรื่องชาลิกัณหาภิเสกที่เก็บรักษาไว้ในหอสมุดแห่งชาติรัชมิ่ง
 คลาภิเชก จันทบุรีทั้งหมดจำนวน 10 ผูก แต่จะมีทะเบียนที่มีหลายผูกรวมไว้ด้วยกันได้แก่ทะเบียน
 เลขที่ จบ.บ. 239/1, 1:1 ก - 1 ข มีจำนวนทั้งสิ้น 3 ผูก จากการปริวรรตพบว่า ผูกทะเบียน จบ.บ.
 239/1 และ จบ.บ. 239/11 ก มีข้อความที่เหมือนกัน ผู้วิจัยจึงได้เลือกปริวรรตแค่ผูกเดียว และ
 ทะเบียนเลขที่ จบ.บ. 763/1, 1:1ก มีจำนวน 2 ผูก เนื้อความไม่เหมือนกัน และมีฉบับภาษาเขมรหนึ่ง
 ผูก ผู้วิจัยจึงไม่นำมาศึกษา อีกทั้งทะเบียนเลขที่ จบ.บ. 472/1 มีลักษณะที่ชำรุดจนไม่สามารถอ่านได้
 ผู้วิจัยจึงไม่นำมาศึกษาเช่นกัน จึงเหลือโบลานที่นำมาปริวรรตทั้งหมด 7 ผูก

ดังนั้นผู้วิจัยใช้ชาลิกัณหาภิเสก (พระชาลือกภิเสก) อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ไทย เลขทะเบียน
 จบ.บ. 53/1 เป็นฉบับหลักเนื่องจากเนื้อหามีความสมบูรณ์และมีศักราชระบุไว้ว่าเป็นเอกสารที่เก่าที่สุด
 ที่พบในหอสมุดแห่งชาติฯ จันทบุรี โดยจะใช้ฉบับอื่น ๆ เป็นฉบับสอบทาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

- 1.1) สืบหาแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารโบราณที่เกี่ยวข้องกับเรื่องชาลิกัณหาภิเสก
- 1.2) รวบรวมข้อมูลที่ปรากฏเรื่องชาลิกัณหาภิเสกจากแหล่งข้อมูล
- 1.3) เลือกและปริวรรตข้อมูลเรื่องชาลิกัณหาภิเสกให้เป็นสำนวนปัจจุบัน

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1) ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบทางด้านวรรณกรรม เรื่องชาลิกัณหาภิเสก
- 2.2) ศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนของวรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหาภิเสก
- 2.3) ขั้นสรุป
- 2.4) สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

3. ขั้นเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ โดยแบ่งเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 การปริวรรต และลักษณะอักษรวิธีในเรื่องชาลิกัณหาภิเสก

บทที่ 3 การวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรม

บทที่ 4 การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม

บทที่ 5 บทสรุป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รู้ถึงรูปแบบลักษณะตัวอักษร อักษรวิธีและรูปคำที่ใช้ในใบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสก
2. ได้รู้ถึงเนื้อหาและลักษณะทางวรรณกรรมของเรื่องชาลิกัณหาภิเสก
3. ได้รู้และตระหนักถึงคุณค่าด้านสังคมของวรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหาภิเสก

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ชื่อเรื่องจะใช้ว่า “ชาลิกัณหาภิเสก” ตามต้นฉบับใบลาน
2. การปริวรรตจะใช้การปริวรรตในรูปแบบขั้นเดียว คือการปริวรรตเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน
3. การอ้างอิงเนื้อหาในเรื่องชาลิกัณหาภิเสก ฉบับจบ.บ. 53/1 จะ ใช้ว่า (ล_ /บ_) เช่น (ล 3 / บ 4 - 5) หมายถึงลานที่ 3 บรรทัดที่ 4 - 5 ในกรณียกข้อความขนาดสั้น และ ข้อความที่ยกมาจากหลายใบลานจะใช้ว่า (ล_ /บ_ - ล_ /บ_) เช่น (ล 5/บ 3 - 5-ล 6/บ 1-4) หมายถึง ลานที่ 5 บรรทัดที่ 3-5 - ลานที่ 6 บรรทัดที่ 1-4 ถ้ายกข้อความเกิน 3 หน้าลานขึ้นไปจะไม่บอกบรรทัดแต่จะระบุแค่เลขหน้าลานเท่านั้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มณี พยอมยงค์ (2519) ได้ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติ ฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ในด้านความเป็นมา อิทธิพลต่อท้องถิ่น เปรียบเทียบเนื้อหา ลักษณะการแต่งสำนวนโวหาร พฤติกรรมของตัวละคร ผลการวิจัยพบว่าลักษณะของคำประพันธ์ในแต่ละภาคมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยภาคกลางจะนิยมแต่งร่ายให้มีความยาวกว่าของภาคอื่น ภาคอีสานมีลักษณะสั้น ภาคเหนือนิยมการใช้สัมผัสนอกสัมผัสใน ภาคใต้มีการใช้กาพย์ปะปน การพรรณนาของภาคกลางมีลักษณะตามจินตนาการของกวี ในขณะที่ภาคอื่น ๆ เน้นด้านความสมจริง คุณค่าด้านสังคมพบว่ามหาชาติภาคกลางมีลักษณะทางสังคมเมืองมากกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะที่ภาคอื่น ๆ จะบรรยายถึงสังคมชนบท

สมาน โชะเหม (2528) ได้ศึกษามหาชาติ ฉบับเพชรบุรี กัมพูชชุกซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรี ศึกษาในแง่ตัวอักษร อักษรวิธี สภาพสังคม และค่านิยม พบว่ามหาชาติสำนวนเพชรบุรีได้นำความเชื่อในด้านพุทธศาสนา โหราศาสตร์ และไสยศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน ต้นฉบับมีลักษณะการเขียนตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 อีกทั้งสำนวนการประพันธ์มีลักษณะคล้ายสำนวนของวัดสังข์กระจาย กรุงเทพฯ จึงสันนิษฐานว่ามหาชาติฉบับวัดสังข์กระจายได้รับอิทธิพลมาจากมหาชาติฉบับเพชรบุรี

ประทุม สุวรรณคังคะ (2526) ได้ศึกษามหาชาติ ฉบับถิ่นใต้ จากต้นฉบับวัดมัทธิมาวาส จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์ลักษณะคำประพันธ์ ส่วนโวหาร รสทางวรรณคดี และคุณค่าที่ปรากฏในเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่ามหาชาติฉบับนี้มีการแฝงความเชื่อในด้านไสยศาสตร์ผสมกับคติความเชื่อในพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของคนในท้องถิ่น

อนุชา อัครปิยานนท์ (2528) ได้ศึกษาเวสสันดรชาดก ฉบับท้องถิ่นอีสาน วัดกลางโคกคือ จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่ามหาชาติฉบับนี้มีลักษณะการประพันธ์ประเภทร้อย รุปอักษรแบบธรรมอีสาน ผลการวิจัยพบว่าผู้แต่งใส่ความเป็นอีสานลงไปทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

ผ่องศรี ยอดสกุล (2531) ได้ศึกษามหาชาติจังหวัดเพชรบุรี ฉบับวัดเกาะ จำนวน 13 กัณฑ์ สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับมหาชาติคำหลวง ในด้านเนื้อหา รายละเอียดของเนื้อความ รูปแบบการประพันธ์ วรรณศิลป์ วัฒนธรรมและสังคม พบว่ามีลักษณะที่คล้ายกับมหาชาติคำหลวง สะท้อนให้เห็นสภาพด้านสังคมและวัฒนธรรมในช่วงอยุธยาตอนปลาย ผสมกับความเป็นท้องถิ่น

สิญญา จิระเกียรติ (2531) ได้ศึกษามหาชาติ ฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์มหาพนจากต้นฉบับ ใบลานจำนวน 5 ส่วน พบว่าการประพันธ์มีลักษณะร่ายยาว เนื้อหาแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในด้านสังคมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยเฉพาะเรื่องของพืชพันธุ์ที่ปรากฏเฉพาะถิ่น โดยพบว่าเกิดจากการผสมผสานระหว่างคติทางพุทธศาสนาและไสยศาสตร์

ประคอง นินมานเหมินทร์ (2533) ได้ศึกษามหาชาติในฐานะวรรณกรรมท้องถิ่น ศึกษาในด้านมานุษยวิทยา สังคม ปรัชญา ศึกษาการใช้ภาษาโดยเปรียบเทียบจากมหาชาติภาคกลางและภาคเหนือ พบว่ามีลักษณะเหมือนกันทั้ง 5 ส่วน แตกต่างกันบ้างเพียงเล็กน้อยในด้านรายละเอียดปลีกย่อย วรรณกรรมเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมท้องถิ่นที่แทรกอยู่

พระมหาภิรมย์ คุ่มเพชร (2539) ได้ศึกษามหาเวสสันดรชาดกฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง สปป.ลาว เพื่อศึกษาเนื้อหา ประวัติความเป็นมา อักษรอักขรวิธี จุดมุ่งหมาย ธรรมเนียมนิยม คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเปรียบเทียบกับร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ จากการศึกษาครั้งนี้ได้ประโยชน์ในด้านการศึกษาศิลปวิทยาแขนงต่างๆ ทั้งในคำโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และการประสานไมตรีและอนุรักษ์วัฒนธรรมของทั้งสองประเทศ รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาและสืบทอดพุทธศาสนา อันจะนำไปให้เกิดความสงบสุขในสังคม

ธัญญาธรณ์ ภูทอง (2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์มหาชาติกลอนสวด ฉบับวัดกลางวรวิหาร จังหวัดสมุทรปราการ แต่งขึ้นเพื่อให้ภิกษุหรือผู้สวดอ่าน วิเคราะห์ด้านลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา ตัวอักษรและอักขรวิธี คุณค่าด้านวรรณศิลป์และคุณค่าด้านสังคม ผลการศึกษาพบว่าต้นฉบับเขียนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใช้อักษรไทยบันทึก ปรากฏคำโบราณและท้องถิ่นอยู่บ้าง การเขียนเขียน

ตามลักษณะเสียงที่มีความแตกต่างกับปัจจุบัน เนื้อหาแสดงให้เห็นถึงสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในสมัยโบราณ รวมถึงความเชื่อด้านศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา

วิสุทธิศักดิ์ สัตพันธ์ (2549) ได้ศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกับชุกกฉบับภาษาอีสานและเขมร มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบเวสสันดรชาดกฉบับภาษาอีสาน อักษรธรรมอีสานและฉบับภาษาเขมร อักษรขอมมูล ภาษาเขมร กัณฑ์ชุกก การศึกษาพบว่าที่มาของวรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีที่มาจากที่เดียวกัน เนื้อหา แก่นเรื่อง และโครงเรื่องมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน แต่มีการเพิ่มจำนวนตัวละคร ลักษณะคำประพันธ์เป็นรูปแบบร้อยแก้วมีรายแทรกอยู่บ้าง ฉบับเขมรพบว่ามีการใช้คำสัมผัสบางช่วง มีการใช้คำซ้อน คำซ้ำและการเล่นเสียง โวหารที่พบส่วนใหญ่คืออุปมาโวหาร รสที่ได้โดยมากคือหัสสรส คุณค่าด้านสังคมสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางวัตถุและคุณค่าด้านจิตใจ

มัทธมา วีรศิลป์ (2549) ได้ศึกษาวรรณกรรมล้านนา เรื่องเวสสันดรชาดก จำนวนไม่ใ้แจ้ เรียวแดง เพื่อศึกษาเนื้อหาและคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ศึกษาวัฒนธรรม และประเพณีตั้งธรรมที่เกี่ยวกับพระเวสสันดร ผลการศึกษาพบว่าประเพณีตั้งธรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องพระเวสสันดร เนื้อหาของเรื่องมีลักษณะคล้ายกับนิบาตชาดก ในบางตอนมีการเพิ่มเติมเหตุการณ์ ตัดเหตุการณ์ เพิ่มรายละเอียดของเนื้อเรื่อง ตัดรายละเอียดของเนื้อเรื่องและเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่อง ด้านวรรณศิลป์พบว่ามีการใช้คำฉายา จำนวนอ้อมค้อม การใช้คำซ้อน คำซ้ำ คำอ้อภาสและคำสร้อย โวหารที่ปรากฏคือโวหารภาพพจน์ อธิบายและอรรถาธิบาย

ปิยะนารถ โภคามาศ (2550) ได้ศึกษาเวสสันดรชาดกฉบับท้องถิ่นใต้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเวสสันดรชาดกฉบับภาคใต้ 3 ฉบับคือฉบับทักษิณคดีศึกษา ฉบับนายจาบ และมหाराชคำฉันท เนื้อหา มีลักษณะคล้ายกับนิบาตชาดก แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา 6 แบบ คือการเพิ่มเหตุการณ์ การตัดเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ การเพิ่มรายละเอียดของเนื้อเรื่อง การตัดรายละเอียดของเนื้อเรื่อง และการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเนื้อเรื่อง ด้านวรรณศิลป์พบว่ามีการใช้คำอ้อมคำ คำซ้อน คำซ้ำ การเล่นคำพ้องรูป พ้องเสียง กลบท อุปมา นอกจากนี้ยังพบว่ามีชนของราชสำนักปรากฏอยู่ คุณค่าด้านสังคมพบว่ายังคงมีความสัมพันธ์กับความเชื่อด้านศาสนา

ปิยะภา ตูชิรานนท์ (2555) ได้ศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องเวสสันดรชาดก ฉบับวัดอัมพวา จังหวัดชัยภูมิ เพื่อศึกษาเรื่องประเพณีบุญผะเหวด ศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหา คุณค่าด้านวรรณศิลป์ สภาพสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏ ผลการศึกษาพบว่าชาวอีสานยังคงให้ความสำคัญกับประเพณีบุญผะเหวดอยู่ เนื้อหาของเรื่องมีการเปลี่ยนแปลงใน 3 ลักษณะคือการเพิ่ม การตัด และการลด ด้านวรรณศิลป์พบว่ามีการใช้สัมผัสมากกว่าการใช้สัมผัสอักษร ด้านคำผู้แต่งนิยมใช้การซ้ำคำและด้านความหมาย โวหารที่ปรากฏเป็นโวหารใช้การอุปมา ด้านสังคมและวัฒนธรรมพบว่าผู้แต่งฮีตหรือจาริตของชาวอีสานสะท้อนให้เห็นคติความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวอีสาน

วาทีต ธรรมเชื้อ (2555) ได้ศึกษามหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร เพื่อศึกษาประเพณีตั้ง
 ธรรมหลวง เปรียบเทียบเนื้อหาฉบับพายัพและภาคกลาง ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาในภาคพายัพมี
 ลักษณะที่แตกต่างจากภาคกลาง 3 วิธี คือการเพิ่ม การเปลี่ยนแปลง และการตัด ด้านวรรณศิลป์
 พบว่ามีการเล่นคำและการใช้คำซ้ำมากที่สุด ผลการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรมพบว่าแม้ประเพณี
 ตั้งธรรมหลวงจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป แต่ความสำคัญของมหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกรยังคง
 มีความสำคัญอยู่

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าเรื่องพระเวสสันดรชาดกมีการแพร่กระจายไปในแต่
 ละท้องถิ่นเนื้อหาของเรื่องมีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ในแต่ละท้องถิ่นมีการเพิ่ม การเปลี่ยนแปลง และการ
 ตัดเนื้อหา รวมถึงการสะท้อนมุมมองด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นอยู่กับท้องถิ่นที่มีการแต่ง
 โดยสอดแทรกรูปแบบความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ เข้าไปในเนื้อหา

ศุภยา ทับถม (2550) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสังข์ปัดชาดก ฉบับจันทบุรี โดย
 เลือกอรรถนิพนธ์เรื่องสังข์ปัดชาดกที่ค้นพบในจังหวัด จันทบุรีมาศึกษาเปรียบเทียบด้านวรรณศิลป์
 และด้านสังคม ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดอยู่ที่วัดใหญ่พลี้ว ตำบลพลี้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี
 ผู้วิจัยพบว่าเขียนด้วยอักษรขอมไทย อักษรไทย ปัจจุบันเอกสารนี้เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติรัชม้ง
 คลาภิเสก จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่าสังข์ปัดมีเรื่องราวมาจากปัญญาชาดก ใช้ในการเทศนา
 สั่งสอนเรื่องกฎแห่งกรรมและคุณความดี รวมทั้งสะท้อนให้เห็นสังคมและวิถีชีวิตของคนภาคกลาง
 โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีเช่นค่านิยม ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่ารูปแบบการวิเคราะห์ของผู้วิจัยใน
 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องต่าง ๆ ข้างต้นสามารถนำรูปแบบการวิเคราะห์งานของผู้วิจัยเอง
 โดยนำรูปแบบวิธีวิทยาที่ใช้ในงานวิจัยของแต่ละงาน เช่นการวิเคราะห์รูปแบบทางด้านวรรณกรรม
 ทฤษฎีทางด้านวรรณศิลป์ และการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมที่แสดงออกมาในแต่ละเอกสารว่า
 สะท้อนคุณค่าในด้านสังคมมาปรับใช้ในงานของตนเอง

บทที่ 2

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชาลิกัณหากิเสก และบทปริวรรต

ลักษณะทั่วไปของเอกสารที่นำมาปริวรรต

ลักษณะต้นฉบับ

การลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารโบราณเรื่องชาลิกัณหากิเสกที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี ผู้ศึกษาพบว่า มีจำนวนของใบลานเรื่องชาลิกัณหากิเสกตามทะเบียนที่หอสมุดแห่งชาติฯ จันทบุรีได้เก็บรวบรวมไว้ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงเลขทะเบียนชาลิกัณหากิเสกที่เก็บไว้ในหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี

ลำดับที่	เลขทะเบียน	ชื่อแบบฉบับ (ชื่อเรื่อง)	อักษร ภาษา	หน้าอังกา	จำนวนหน้า (ลาน)
1	จบ.บ. 53/1	ชาลิกัณหากิเสก (พระชาลือภิเสก)	ขอม บาลี - ไทย	ก - ขี่	46
2	จบ.บ. 239/1	ชาลิกัณหากิเสก (พระชาลือภิเสก)	ขอม บาลี - ไทย	ก - ซี่	32
3	จบ.บ. 239/1 ข	ชาลิกัณหากิเสก (พระชาลือภิเสก)	ขอม บาลี - ไทย	ก - ขี่	46
4	จบ.บ. 321/1	ชาลิกัณหากิเสก (พระมหาเวสสุนทรชาตค กัณฑ์ชาลือภิเสก)	ขอม บาลี - ไทย	กา - ชุ	32
5	จบ.บ. 763/1	ชาลิกัณหากิเสก (พระชาลืออุพิเชก)	ขอม บาลี - ไทย	กี้ - โข	36

ลำดับที่	เลขทะเบียน	ชื่อแบบฉบับ (ชื่อเรื่อง)	อักษร ภาษา	หน้าอังกา	จำนวนหน้า (ลาน)
6	จบ.บ. 763/1:1ก	ชาลิกณหาภิเสก (พระชาลื้อพุกิเชก)	ขอม บาลี - ไทย	รา - ร	28
7	จบ.บ. 910/1	ปฐมสมโพธิ (ชาลิกณหาภิเสก)	ขอม บาลี ไทย	ก - เขา	44

เอกสารประเภทใบลานเป็นเอกสารโบราณที่จดจารลายลักษณ์อักษรไว้บนใบลาน ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติได้มาจากใบของต้นลาน จึงเรียกโดยทั่วไปว่าหนังสือใบลาน แต่เนื่องจากนิยมจารเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาลงในใบลาน จึงนิยมเรียกหนังสือใบลานว่าคัมภีร์ใบลาน²⁰

คัมภีร์ใบลานที่จารเสร็จแล้วทุกลานจะใช้สัญลักษณ์ที่เรียกว่าเครื่องหมายอังกาเป็นเครื่องหมายบอกลำดับหน้าลานแทนเลขหน้าอย่างหนังสือทั่วไป เครื่องหมายอังกานี้ คือ ตัวอักษรที่จารไว้บริเวณกึ่งกลางใบลานริมซ้ายด้านหลังของใบลานแต่ละใบเพียงแห่งเดียวเท่านั้น (นอกจากนั้นยังพบว่าในบางคัมภีร์มีการจารชื่อเรื่องไว้เหนืออังกาทุกลานด้วย) อักษรบอกอังกาหรืออักษรที่ใช้บอกหน้าของหนังสือใบลานนั้น ใช้พยัญชนะในภาษาบาลีทั้งหมด 33 ตัว รูปแบบอักษรที่ใช้บอกอังกา นิยมใช้แบบเดียวกับอักษรที่ใช้จารเนื้อเรื่อง เช่น คัมภีร์ใบลานจารอักษรขอม อักษรบอกอังกาก็ต้องใช้อักษรขอมเช่นเดียวกัน และใช้อักษรนี้ผสมรูปสระ 12 ตัว โดยเริ่มอักษรตัวแรกคือ อักษร ก ตามด้วยรูปสระ คือ ก กา กิ กี กุ กู เก ไก โก เกา กั กะ เมื่อครบ 12 ลานแล้ว ลานที่ 13 จะต้องเปลี่ยนอักษรบอกอังกาใหม่ เป็นตัวอักษรถัดไป คืออักษร ข ผสมสระต่อไปอีก 12 ลาน ใบลานที่เรียงลำดับอังกาครบ 2 อักษรแล้วจะมี 24 ลานเรียกว่า 1 ผูก ถ้าเรื่องที่จารในใบลานมีเนื้อเรื่องที่ยาวผูกเดียว ไม่จำเป็นต้องจารหลาย ๆ ผูก นับเนื่องเรียงกันไปเป็นผูก 2 ผูก 2 ผูก 3 และอาจมีจำนวนมากกว่า 30 ผูก

²⁰ สมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ, คู่มือการลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอสพีเค การพิมพ์ จำกัด, 2559), 16.

อักษรที่ใช้ก็จะเรียงลำดับถัดไปจนถึงพยัญชนะตัวสุดท้ายคือ อ ถ้าโบลานยังไม่จบเรื่อง ผูกต่อไปจะย้อนกลับไปใช้อักษร ก แล้วควบด้วย ย ตามด้วย สระ เช่น กย กยา เป็นต้น²¹

ผู้แต่งหรือผู้สร้างและจุดมุ่งหมายในการสร้าง

จากการปริวรรตคัมภีร์โบลานเรื่องชาลิกัณฑาทิเสกทั้ง 7 ผูกพบว่าในแต่ละผูกไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าการที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งเป็นขบในการแต่งวรรณกรรมสมัยก่อนที่ไม่ต้องการอวดอ้างชื่อของตน รวมทั้งวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาผู้แต่งอาจไม่ต้องการบอกชื่อตนเองแต่เขียนขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ถึงแม้ว่าเรื่องนี้จะไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งแต่ในบางคัมภีร์ได้บอกชื่อผู้สร้างและจุดมุ่งหมายในการสร้าง ได้แก่ผูกที่ จบ.บ. 53/1, จบ.บ. 321/1, และ จบ.บ. 910/1 ดังข้อมูลในตาราง

ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อผู้สร้างชาลิกัณฑาทิเสกและจุดมุ่งหมายในการสร้าง

ผูกที่	ผู้สร้าง	จุดมุ่งหมายในการสร้าง
จบ.บ. 53/1	ตาอันและยายอยู่	ขอให้ไปถึงพระนิพพาน
จบ.บ. 321/1	พระสมุห์สมิเจตน์	-
จบ.บ. 910/1	ผู้ใหญ่โตผัวนางรอดภรรยา นายจำบุตร นางสาวโสบุตร จิ้นแดง	สร้างไว้ในพุทธศาสนา

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงนามผู้สร้างอันมีทั้งครอบครัวผู้สูงอายุ (ตาอันและยายอยู่), พระสงฆ์ (พระสมุห์สมิเจตน์) และครอบครัวผู้มีฐานะ (ผู้ใหญ่โตผัว นางรอดภรรยา นายจำบุตร นางสาวโสบุตร จิ้นแดง) ผู้ศึกษาจึงสันนิษฐานว่าการสร้างวรรณกรรมเรื่องนี้สร้างเพื่อถวาย

²¹ สมาคมอนุรักษ์และเอกสารโบราณ, คู่มือการลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์โบลานและหนังสือสมุดไทย, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอสพีเค การพิมพ์ จำกัด, 2559), 16 - 17.

ในพุทธศาสนา ดังข้อความที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสร้าง และต้องการให้ตนเองไปสู่พระนิพพาน รวมถึงการสร้างหนังสือถวายวัดยังเป็นธรรมเนียมและถือเป็นอันสงฆ์อย่างหนึ่งในพุทธศาสนา

ยุคสมัยที่แต่งหรือการคัดลอก

การศึกษาคัมภีร์ใบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสกไม่ปรากฏวันเดือนปีที่สร้างทั้ง 7 ผูก แต่พบปี การสร้างในผูกข้างต้นที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อผู้แต่งหรือผู้สร้าง ดังนี้

ผูกที่ 53/1 สร้างในปี พ.ศ. 2412 ปีมะเส็ง

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นปีในการสร้าง คือ พ.ศ. 2412 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมอายุต้นฉบับนับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) คือ 152 ปี

ผูกที่ จบ.บ. 910/1 สร้างในปี พ.ศ. 2451 (ร.ศ. 127) ปีจอ

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นปีในการสร้าง คือ พ.ศ. 2451 หรือ รัตนโกสินทร์ศก 127 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมอายุต้นฉบับนับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) คือ 113 ปี

ผูกที่ 321/1 สร้างในปี พ.ศ. 2467

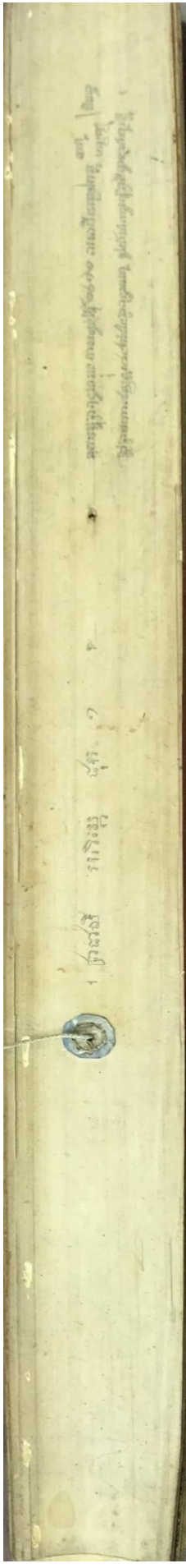
ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นปีในการสร้าง คือ พ.ศ. 2467 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมอายุต้นฉบับนับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) คือ 96 ปี

จากข้อมูลข้างต้นของเอกสารใบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสกฉบับหอสมุดแห่งชาติฯ จันทบุรีนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าเอกสารใบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสก ฉบับ จบ.บ. 53/1 มีความน่าสนใจที่จะศึกษาเป็นเอกสารฉบับหลักเนื่องจากอายุสมัยในการสร้างและจำนวนหน้าลานที่มีจำนวนหน้า และเนื้อหามีความสมบูรณ์มากที่สุด ในจำนวนเอกสารใบลานเรื่องชาลิกัณหาภิเสก ฉบับหอสมุดแห่งชาติฯ จันทบุรี โดยมีรายละเอียดของเอกสารดังกล่าวไปแล้วข้างต้น

การปริวรรตเอกสารเรื่องชาลิกัณหาภิเสก ฉบับ จบ.บ. 53/1 ใช้การปริวรรตแบบขั้นตอนที่ 2 คือ การถ่ายถอดเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน โดยการใช้การสะกดคำตามที่กำหนดไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน รวมทั้งคำที่เขียนด้วยอักษรวิธีพิเศษจะเขียนด้วยรูปอักษรวิธีปัจจุบัน ผู้ศึกษา เลือกที่จะปริวรรตในขั้นตอนที่ 2 เพียงขั้นตอนเดียว เนื่องจากอายุของเอกสารต้นฉบับมีอายุที่ไม่เก่ามากนักนั้นคือจารใน พ.ศ. 2412 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะของตัวอักษรและภาษามีความใกล้เคียงกับปัจจุบันและต้องการที่จะนำเนื้อหา มาวิเคราะห์ ผู้ศึกษาได้ปริวรรตชาลิกัณหาภิเสกฉบับ จบ.บ. 53/1 ออกมาดังนี้

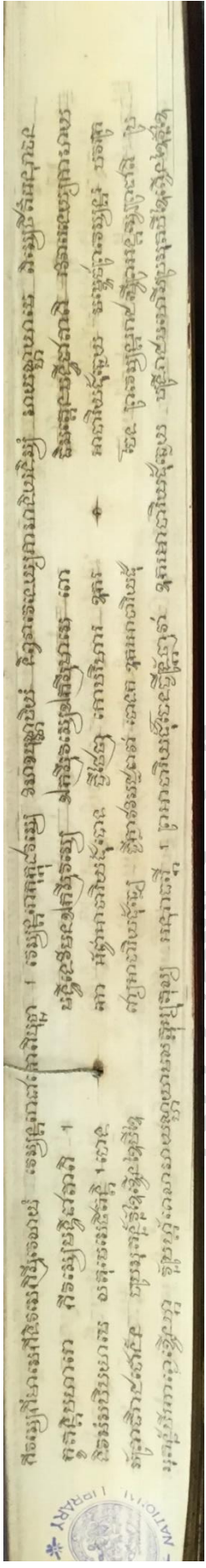
คำปรีวรรรชชาติกัณหาภิเสก ฉบับ จป.บ 53/1

ถานที่ 1 หน้าต้น

บรรทัดที่ 1	<p>พระชาติ อภิเสก ผูก 1</p> <p>ศกมิตตปุระพุทธศาสนากาลงใต้ 2412 พรรษา ปีมะเส็ง เอกศก ตานัน - ยายอยู่ มีศรีรธา</p>
บรรทัดที่ 2	<p>สร้างพระมหาเวสสันดรชาดกไว้ในพระพุทธรูป ขอให้สำเร็จแก่พระนิพพานสำเร็จเถิด</p>

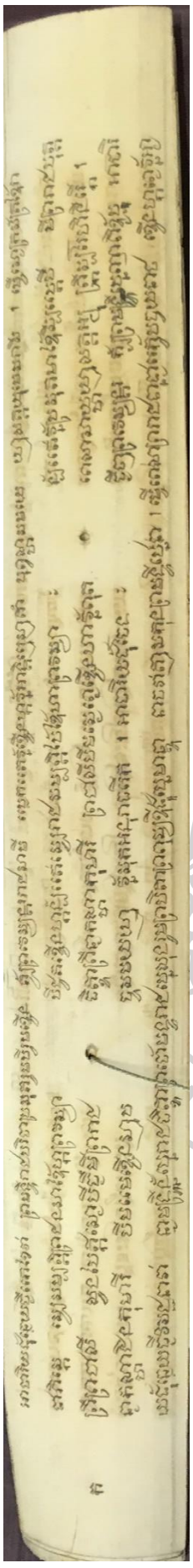
ถาพหน้าท่ 2

บรรท่ดที่ 1	กัวสเส กัมาเส กัทวเส กัคมี เจลลยั เวสสนตโร ซาโตติ ปุจฉา ๓ เวสสนตโร กุกกุวสเส วิสาขปุณณมียั ทัพพวาระ เพยภาสา ทียทลลั สยณหยาเม ติสเส ถิตั อนรธาณ-
บรรท่ดที่ 2	กขตณตมทาโร กัวสเส มททิตาตติ ๓ มพีสิเทวี ปน เอกสมั มาเส โพธิสตเตน มททิตาตติ รวิวาระ เพยภาสาย
บรรท่ดที่ 3	ทิวสั สสิมยาเม สตมุเม เสถิตนตติ ๓ โจทโก อนัววาอารียัผู้เจตทักังเถถาม โค ปรีทกร ตุกร อจารียัผู้เฉลย สมเด็จพระเวสสันดรบวร กร
บรรท่ดที่ 4	สัตธาธิราชเจ้านัน จะประสสุตึนัน วันใดเตือนใดปีใด ฝายอารียัผู้เฉลย จึงกล่าววิสัชนัว่า โจทก ตุกรอารียัผู้เจตทักังเถถามว่า โจทก ตุกรเวสสันดรราชเมื่อพระองค์ เสวยพระชชาติ ประ
บรรท่ดที่ 5	สุตึนัน ปีระกาเพ็ญ*เตือนทก วันพทักัส เพลลสลายัณหยาเมถักคอยู่ตลยั อนรธาณกษ ๓ พระอารียัผู้เจตทักังเถถามว่า ตุกรอารียัผู้เฉลย มัทธิราชมเสสิประสสุตึปีใด เตือนใดวันใด

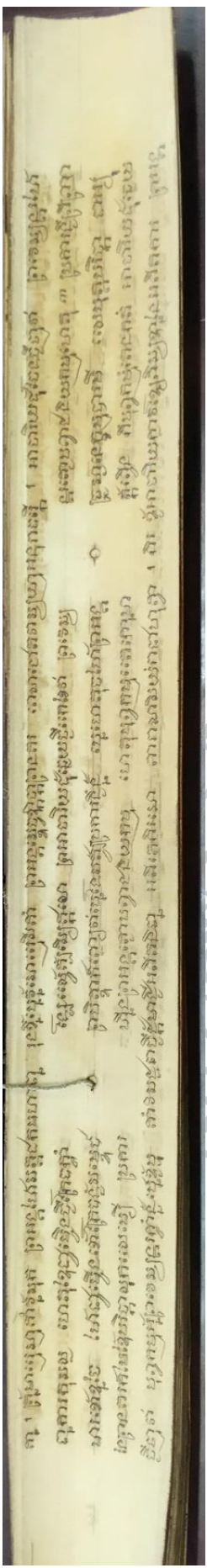
*ในต้นฉบับเขียนว่าเพ็ญมาจากภาษาไทยถิ่นเหนือหมายถึงเพ็ญ

ลานหน้าที่ 3

บรรทัดที่ 1 ก	อาจารย์เฉลยจึงแก้ไขว่า พระมัทรีราชบริจาริภา ระสูติร่วมปีรวมเดือน ด้วยพระเวสสันดรราชสามี แลกแต่วันเดือนหก วันอาทิตย์ แรมสามค่ำ ปุพพเหตุสมเเย ยามลัดคอยู่เมษราศี เมื่อสองกษัตริย์ได้รา-
บรรทัดที่ 2	ชากิเชก เสวยสมบัตืพระชันษาได้หกพระวษา ปีชวด เดือนหก นับแต่เสวยราชสมบัตืไปได้ห้าพระวษา นับแต่วันประสูติมาได้สิบแปดปี มีพระราชบุตร
บรรทัดที่ 3	คือพระชาติ ล่างไปอีกสองปีจึงมีพระราชธิดาคือนางกัณทามาริ พระชาติปีมะเส็ง เพ็ญเดือนห้า วันพุธ เพลาสายัณห์ ยามลัดคอยู่เพฤกษภ โรหิณีฤกษ์ ฯ
บรรทัดที่ 4	นางกัณทามาริ ปีมะแม เดือนสาม ปังจุมยยาม วันศุกร์ อนุราธฤกษ์ ฯ อาจารย์ผู้เ็จทกั จึงถาม พระเวสสันดรกับพระมัทรีเป็นญาติตั้งถา อาจารย์
บรรทัดที่ 5	ยเฉลยจึงวิสัชนาว่า นางมัทรีนั้นเป็นราชธิดาพระเจ้านันทราชเป็นคู่ร่วมพระบิดาพระผลผู้เป็นมารดา ถ้าจะว่าตามสกุลพระมัทรีเป็นน้ำ ฯ เมื่อเวลาพระราชทานข้าวแก้วปั้งจยนาถ เดือนหก เพ็ญวันอึ่ง-

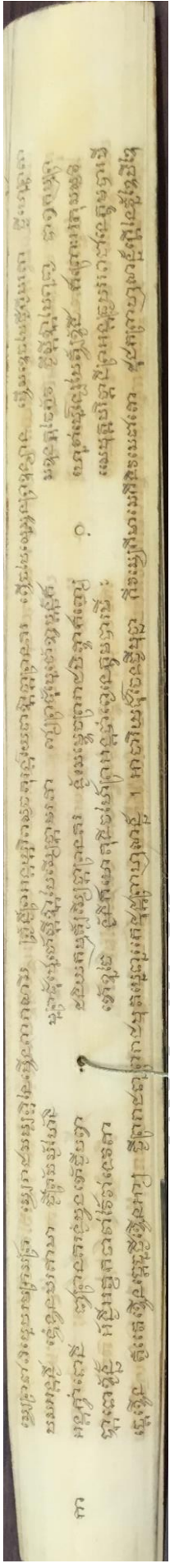
ลานหน้าที่ 4

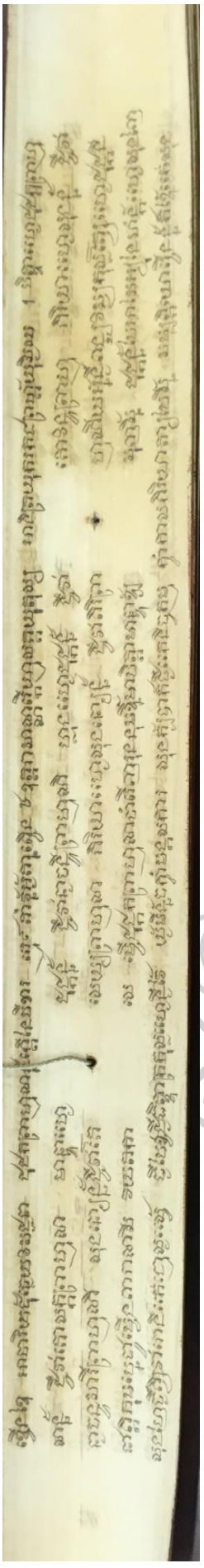
บรรทัดที่ 1	คาร ครั้นมาแรมสามค่ำวันศุกร์ พระองค์ได้เสด็จตกมณฑาทาน รุ่งขึ้นเป็นวันเสาร์แรมสี่ค่ำ พระองค์เสด็จออกจากพระนคร เพลาเช้า ตรัสถาม อนุชาธกษ อจากริยผู้ โจทก์จึงถามว่า พระเวสสันดรให้
บรรทัดที่ 2	ทานการกุศล เหตุใดชาวเมืองจึงโกรธกระทำโทษแล้วขับเสียอีกเล่า พระอจากริยผู้เฉลยจึงแก้ไ้เขา พระเวสสันดรต้องบัพพชาวนิยกรมเหตุ 3 ประการหนึ่งคือพระยา
บรรทัดที่ 3	มารเข้าตลใจ ให้ชาวเมืองเขาโกรธทั้งสมเด็จพระบิดาก็พลอยว่าเป็นโทษด้วยประการหนึ่งนั้น เป็นเหตุจะให้พระองค์ ทรงสร้างเนกขัมมบารมี ²² แลบุตรบริจาคน ถ้าอยู่
บรรทัดที่ 4	ในพระนครก็ไม่ได้บริจาคนจากลูกและเมีย ประการหนึ่งพระองค์ต้องบัพพชาวนิยกรม เหตุบัพพกรรมแต่ก่อนมาตกแต่เดิม ก็ บัพพกมณี เตน กต อจากริยผู้เฉลย
บรรทัดที่ 5	จึงถามว่า บัพพกรรมอันพระเวสสันดรกระทำนั้นเป็นดังฤๅ คำวิสาขนาจึงซักถามซึ่งอดีตนิทาน อดีตเต กิโร โส พาราณสีย์ ราชา หุตวา ๆ กิริ ดังอจากริยกล่าวโดยพิสดาร ในอดีตกาล พระองค์

²² ในชาติลักษณะมหานิกายที่ 910/1 เขียนถึงการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีไว้ว่า “หนึ่งพระองค์ทรงบรรพชาเนกขัมมบารมี 7 เดือน ตั้งแต่เดือน 7 ไปจนถึงเดือนอ้าย”

ลานหน้าที่ 5

บรรทัดที่ 1 กา	เสวยพระชาติเป็นบรมกษัตริย์ เสวยราชสมบัติในเมืองพาราณสี ครึ่งหนึ่งพระองค์ยกย่องคโยธออกจากราชนคร เพื่อจะไปเล่นสวนพระอุทยาน เมื่อเสด็จไปถึง กัษมรรคา จึงเห็นพระดาบส
บรรทัดที่ 2	องค์หนึ่ง เธอทวนมรรคา มา จึงตรัสสั่งให้มินตพระผู้เป็นเจ้า ทลิกออกไปเสียจากรรรคา ฝ่ายพระผู้เป็นเจ้า ตลิกออกไปเสียจากไปพันทาง บาปกรรม
บรรทัดที่ 3	พระองค์กระทำเท่านี้ ชาวพระนครทั้งปวงเขาจึงป้บพาขนิมกรรมขับเสียดจากพระนคร ทั้งสมเด็จพระราชาบิดาก็พลอยเห็นว่าเป็นโทษไปด้วยดังนี้ ก็เพราะอภุศลวิ
บรรทัดที่ 4	บากเท่าคั่งนั้น อนึ่งอรธฤถว่าไว้ว่าเทวดา เข้าคิดใจซึ่งมีก็เหตุที่จะให้พระองค์บำเพ็ญเนกขัมมบารมี แลบุตรบริจาคนั้นพระองค์ทรงบรรพชาเนกขัมมบารมี
บรรทัดที่ 5	เจ็ดเดือน ตั้งแต่เดือนเจ็ดถึงเดือนอ้าย จึงพระราชทานราชบุตรเป็นทานแก่ชุกกพรหมณีนัน ๑ อาจารย์ผู้เจ้ทกก็จึงปุ่นจา กิวสเส ก็มาเส ก็ทิวเส ชาวได้ ชุกกพรหมณีนัน เกิดในวันใดก็ได้

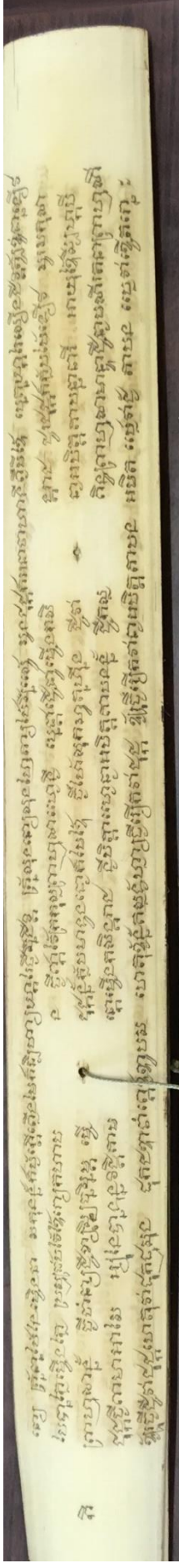
ลานที่ 6

บรรทัดที่ 1	เดือนใด อาจารย์ผู้เฉลยวิสัยชานา ชูชกพรพราหมณ์เกิดในปีชาล แรม 9 ค่ำ วันอังคารเดือน 5 อุตตราสาณณ (อุตตราสาทฤกษ์ ยามลัดคอคอยู่ตุลย์ อาทิโดยอยู่กรกฎ พฤทส์อยู่สิงห์ ๓ ปีตาแห่งชูชกพรพราหมณ์
บรรทัดที่ 2	นั้นชื่อว่า โตลกพราหมณ์ มารดาแห่งชูชกนั้น ชื่อว่านางจันทิพพราหมณ์ ลุงแห่งชูชกนั้น ชื่อว่า โควินทรพราหมณ์ ภริยาแห่งลุงนั้นชื่อว่า
บรรทัดที่ 3	นางจันทิพพราหมณ์ ลุงน้อยนั้นชื่อว่าโตเลยพราหมณ์ ภริยาแห่งลุงน้อยนั้นชื่อว่าติพพราหมณ์ อันหนึ่งพงศวิสัยแห่งชูชกนี้
บรรทัดที่ 4	ชาติภูมิเป็นชาวเมืองพราณสี วิยตกาเล เมื่อชูชกพราหมณ์เจ้าริยุนั้นขึ้นมาบิดามารดาตบสูญสิ้นชูชกนั้นไปอาศรัยอยู่ในสำนักแห่งลุงใหญ่
บรรทัดที่ 5	ลุงใหญ่จึงคิดว่าเรามีแก้งอม*ลงแล้ว จึงไปขอซึ่งธิดาตระกูลแห่งหนึ่งไว้ยังมีทันจะกระทำมงคลกาล** ลุงก็ป้าก็ถึงแก่บังจิกรรรม กระทำกิริยาตายไปสิ้น สมบัติโย เรือนนั้นก็แตกคอง

*พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของ หงอม ไว้ว่า (หง่อม) ว. แก่มาก ในคำว่า แก่หง่อม

**มงคลกาลหมายถึงถึงแก่กับป่าของชูชกไปสู่ขอลูกสาวตระกูลแห่งหนึ่งให้มาแต่งงานกับชูชก

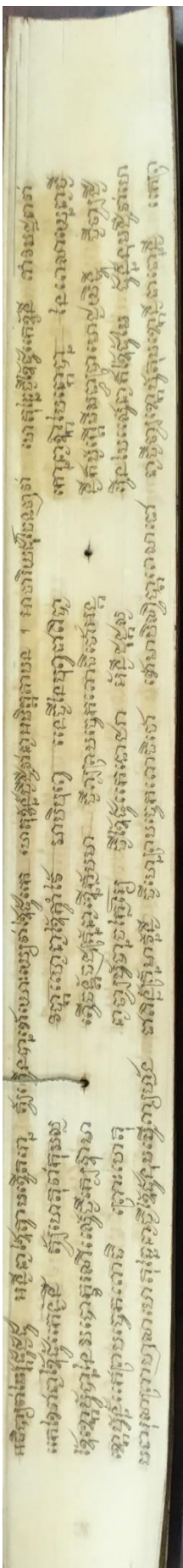
ลานที่ 7

บรรทัดที่ 1 ก	น้อย ครั้นนานไปในเมืองนาศกุนันก็บังเกิดเพลิงไหม้ก็หนีหายากไร้ถึงสิ้นชีวิต* ครั้นลุนน้อยลงใหญ่ตายไปสิ้นแล้ว ส่วนชูชกก็หนีเอาหนาทาที่พึ่งมิได้ เป็นคนยากไร้เลี้ยงชีวิตด้วยขอทานเที่ยว
บรรทัดที่ 2	ไปบ้านไกลเมืองไกล ประคมทรัพย์ไว้ได้อียกหาบณะ จึงฝากไว้ตระกูลพรหมณแห่งหนึ่ง เป็นชาติเชื้อชาวเมืองกลิงคราชภูริ ชูชกก็กลับไปเที่ยว ส่วนสกุล
บรรทัดที่ 3	พรหมณณ์นั้น จึงจำหน่ายซื้อขายเงินหมด เมื่อชูชกนั้นกลับมากทวงทอง(ของ)ก็ไม่ได้ จึงให้ลูกสาวตนหนึ่งชื่อว่าอมิตดาปนาวิ อายุได้สิบหกปี
บรรทัดที่ 4	ชูชกจึงพามาอาศัยอยู่ในบ้านพุนนวิจิตคาม นอกเมืองกลิงคราชภูริ หนึ่งปีตากแห่งนางอมิตดาปนาวินั้น ชื่อกลิงคพิณธพราหมณ์มารดาชื่อนางนิรตีนาพราหมณี
บรรทัดที่ 5	ดังถาจึงชื่อว่าชูชกเหตุว่าผู้ผสมสูง ผู้ภรรยาทำเพศดังดาบส เหตุตั้งนคนทั้งหลายจึงเรียกว่าชูชก เหตุตั้งนคนทั้งหลายจึงเรียกว่านางอมิตดาปนาวิ อดิต แบลว่าช่าง ดา บน แบลว่าเตือดร้อน

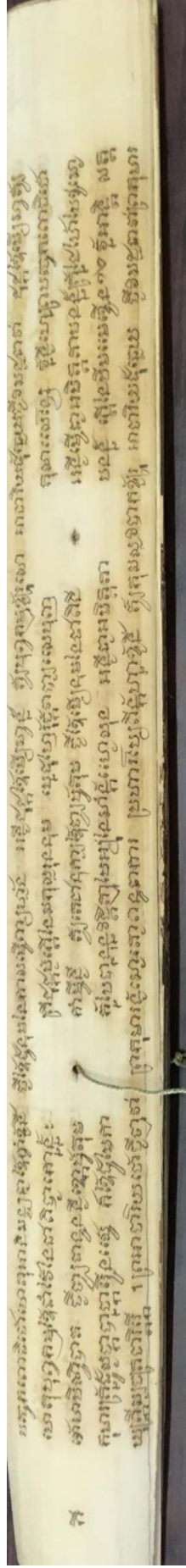
*ชลธิ์กัณหาภิสก ฉบับ จ.บ.บ. 321/1 เขียนว่าชูชกมีภรรยาอยู่แล้วมารยาโคไนไฟคโลกตาย “ในกาลครั้งนั้นไฟไหม้เมืองพราณเสี เรือนที่ชูชกอยู่นั้นก็ไหม้ผ้าผ่อนนอนสไป เสร็จใช้สอยน้อยใหญ่ของชูชกนั้น หนีหายไหม้ไม่สิ้น ภรรยาของชูชกนั้นก็ตายในกองไฟ ชูชกนั้นอดส่ำห้ตะเกียกตะกายออกไปพ้นได้”

ลานหน้าที่ 8

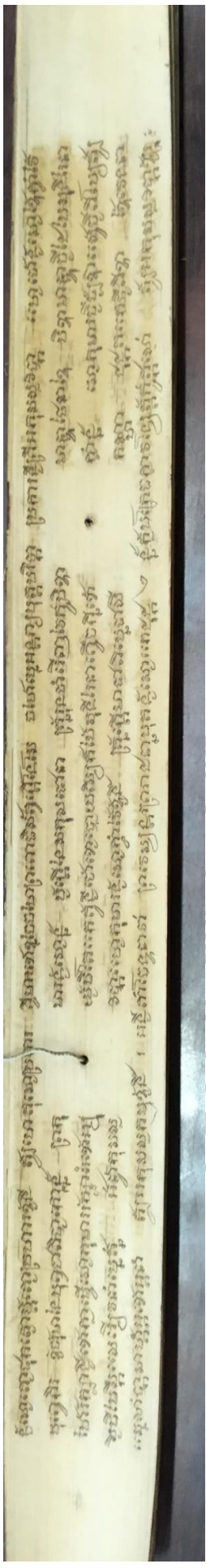
บรรทัดที่ 1	อธิบายว่าไม่รักพี่ซึ่งพี่ว่า อึ่งนางได้รับความเดือดร้อน ด้วยเพื่อนบ้านเข้าเยาะเย้ยว่าได้พี่แค้น เหตุตั้งนี้จึงได้ชื่อว่านางอมิตาบัน ๆ อาจารย์ผู้เฝ้ามองเห็นว่าเหตุได้จึงได้
บรรทัดที่ 2	พี่แค้นนี้ คำวิสัยว่า
บรรทัดที่ 3	แก้ชื่อนางได้พี่แค้นนี้ ด้วยเหตุว่ากุศลวิบากแห่งนางได้กระทำไว้ สามี บุพเพ แต่จริงในบุพชาติปางก่อน นางออกไปนอกร้าน ในเพลลาเย็นนางจึง
บรรทัดที่ 4	ได้ดอกบัวบานในสระโบกขรณีแล้วจึงเก็บเอามาเพื่อจะทัดจะชม ครั้นนางเดินกลับมา จึงพบพระปัจเจกโพธิเจ้าองค์หนึ่งก็บังเกิดมีศรัทธาปราโมชยินดีจึงถวายซึ่ง
บรรทัดที่ 5	ดอกบัวนั้นแก่พระปัจเจกโพธิ เพราะเหตุนางถวายบัวบานจะใกล้รอย จึงได้พี่แค้นแก่เฒ่าชรา อันหนึ่งชูชกกลงเรือลงไปแล้วนางก็ได้อีกใหม่ พี่นั้นหนุ่มชื่อว่า เหมทากรุณ พราหมณ์ เหตุเฒ่าหนุ่มจึงได้พี่หนุ่มเมื่อภายหลัง ชาตินั้นครั้นมาวันหนึ่ง จึงเห็นพระปัจเจกโพธิเจ้า เข้ามาบิณฑบาตเพลลาเข้า นางจึงถวายดอกบัวตูมดอกหนึ่ง ผ้า ทอนหนึ่ง แก่พระ

ลานหน้าที่ 9

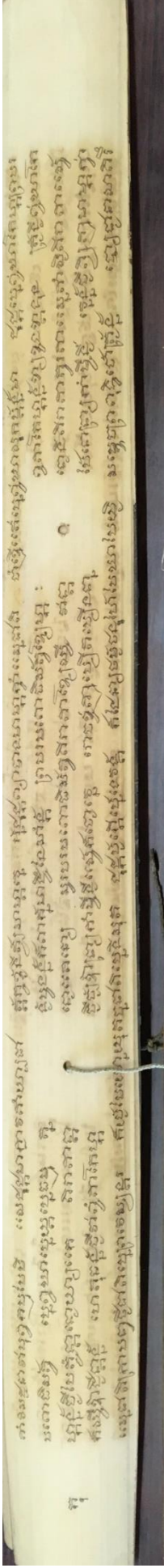
บรรทัดที่ 1 ก็	ปัจเจกโพธิเจ้าเหตุอันสง่างได้กระทำดังนี้ จึงได้ผู้ทรมานในกาลเมื่อภายหลัง อนึ่งชุกก็ได้เขียนว่าด้วยบุพพกรรมตั้งเกล้า อาจารย์ผู้เฉลยจึงชี้สอนว่า ชุกก็ได้เขียนสาด้วย
บรรทัดที่ 2	เหตุบุพพกรรมได้ทำไว้ในชาติปางก่อนนั้น คือชุกบังเกิดในสกุลขุนหมื่น เป็นผู้ใหญ่รู้จักว่าบาปบุญ คุณและโทษ วันหนึ่งเห็นปัจเจกโพธิเจ้า
บรรทัดที่ 3	เข้ามาบิณฑบาต จึงถวายผ้าท่อนหนึ่งตอกบัวตมกำมือหนึ่ง ด้วยเต้านุภาพได้ถวายบัวตม จึงได้เขียนหมื่นในชาตินี้ อนึ่งเมื่อนางอมิตดาบนั้นครั้งนั้นใช้ให้ไปขอสอง
บรรทัดที่ 4	กุมารครั้นผู้ลงจากบ้านจากเรือนแล้วก็ได้ผู้ใหม่พากันไปบ้านขุนนริชิตคามไปอยู่ในสำนักแห่งลง อนึ่งนางอมิตดาบนั้น เกิดในปีมะแมเดือน 12 วันอาทิตย์ ลี้คค
บรรทัดที่ 5	อยู่พิเศษ จักรปริตฤกษ์ พระอาจารย์เจ้าจึงถามว่า พระภิกษุทั้งสองต้องพึ่งธนาการ ประหารโยยตีหนักหนาตั้งนี้ ด้วยกุศลวิบากตั้งเถา อาจารย์ผู้เฉลย จึงชี้สอนว่า พระภิกษุ

ลานหน้าที่ 10

บรรทัดที่ 1	ทั้งสองต้องผูกต้องประหารดังนี้ ด้วยเหตุสองประการคือมีการเข้าดลใจจะให้พระโพธิสัตว์เกิดโตโส จะให้เป็นอันตรายบุตรบริจาต ประการหนึ่งคืออกุศลวิบาก แห่งเจ้าทั้งสองได้กระทำไว้
บรรทัดที่ 2	ปุพเพ กิร ดังจะรู้มาในบุพพชาติปางก่อนนั้น พระกัมมการทั้งสองนั้น บังเกิดในสกุลชวานา ครั้นรุ่นจำเริญวัยพบบิดามารดาเอนาได้ บิดามารดาจึงเข้าไปสู่ที่เรณู
บรรทัดที่ 3	ให้รักษาซึ่งข้าวกล้า เมื่อสองกัมมารักษาไร้วางอยู่ ยังมีโคแก่ตัวหนึ่งเจ้าของปล่อยให้เสียก็ไปสู่ที่เรณูเพื่อจะกินข้าวกล้านั้น สองกัมมารจึงจับเอาแล้วจึงตีไปด้วย
บรรทัดที่ 4	สิ่งไม่มีชีวิตแลเรียวหนามเป็นต้น อันว่ากุศลวิบากแห่งการทั้งสองกระทำไว้ดังนี้ ครั้นเกิดมาชาติเป็นชาติก็ณหา พุชกตาแก่จึงปีศา ได้เวทนา
บรรทัดที่ 5	แสนลำบากสาหัสอดข้าวอดน้ำ ด้วยอกุศลกรรมดังนี้ อนึ่งค้ำใจหนาวา พระเวสสันดรพระราชทานบุตรทั้งสองแก่พุชก ชุชก นันก็กลับโกรธกล่าวโทษตัดพ้ออีกเล่า ด้วย อกุศลวิบากดังตฤา

ลานหน้าที่ 11

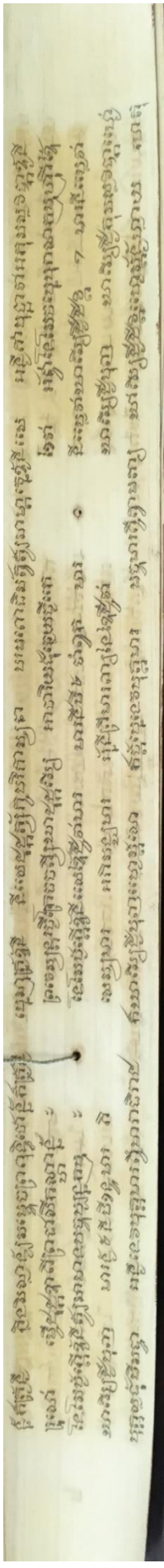

บรรทัดที่ 1 ก	คำวิเศษณ์ว่าบุพพกรรมไม่มี แลชุกมากกล่าวคำทนายเข้า ตัดพอดีดังนี้ด้วยสามารถเวยร อันชุกกพยาบาทพามากกระทำแสนชาติ จำเดิมแต่เป็นพ่อค้าลูก*บัดนั้นมา ชุกกเป็น พ่อค้าโกหกพระบรม
บรรทัดที่ 2	โพธิสัตว์ เป็นพ่อค้าเป็นยศเป็นธรรม คนทั้งปวงนั้นก็พากันมาซื้อในสำนักพระบรมโพธิสัตว์โดยมาก พ่อค้าโกหกนั้นขายของขาดทุน ครั้งหนึ่งพ่อค้าโก
บรรทัดที่ 3	หกนั้นจึงไปขอเอาตทองยายแก่ที่ราคาเอาตทองแต่เน้อย ส่วนบรมโพธิสัตว์ที่ราคาโดยซื้อว่าเอาตทองนี้ที่ราคาควรค่าแสนตำลึงที่ราคาแล้ว
บรรทัดที่ 4	ก็ซื้อเอาซึ่งเอาตนั้น เหตุฉะนั้นจึงว่าพ่อค้าโกหก จึงจับเอาพรายกามีหนึ่งแล้วก็จองเวรร้องของตามเบียดเบียนท่านไปเท่าพรายกามีหนึ่ง เวรนั้นจึงติดตามมากกว่า
บรรทัดที่ 5	แสนชาติกราบเท่าถึงชาติเป็นพระเวสสันดร ก็ยังไม่ยอมหยดจนชาติเป็นที่สุด ชุกกบังเกิดเป็นเทวทัตก็ใช้นายขมังธูให้ไปฆ่าไปยิง สมเด็จพระพุทธรเจ้า ครั้งนั้นปล่อยช้าง นาวาาศิริ

*น่าจะเป็นภาษาไทยถิ่นเหนือ แปลว่าเคลื่อนไหว, มาจาก²³

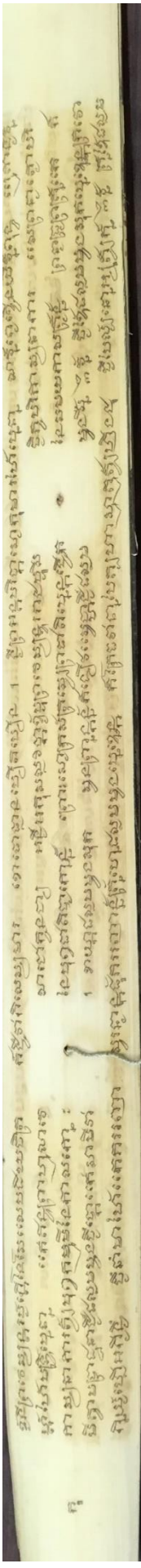
²³ บุญคิด วัชรศาสตร์, คนเมืองอุทัยธานี, (เชียงใหม่: ธาราทองการพิมพ์), 211.

ลานหน้าที่ 12

บรรทัดที่ 1	<p>นั่นก็ครั้งหนึ่ง กลิ้งคิดลาที่สมเด็จพระพุทธเจ้าขึ้นที่ครั้งหนึ่งเป็นสามครั้งตั้งนี้ นิลเชษฐกตริสต่อภิภาสนา (พระ)บรมโพธิสัตว์ด้วยสามารถเวรตั้งนี้แล อันหนึ่งคำแปลว่า อกุศลวิบากตั้งนี้</p>
บรรทัดที่ 2	<p>ฤาเล่า เมื่อชุกกตาทิพระชาลัถณทานัน พระเวสสันดรจึงไกรธจะพิฆาตชุกเสียด อากาเรียผู้เผลยจึงแก้ไขว่า อันว่าโทโสจะเป็นบูรณกรรมทามิได้</p>
บรรทัดที่ 3	<p>โทโสบังเกิดตั้งนี้ด้วยสามารถปัจจุบันกรรม โทโสบังเกิดตั้งนี้แลแต่ข้อความ มารณี มี 5 จำพวก มารณี่แปลว่า</p>
บรรทัดที่ 4	<p>ฆ่าเสียซึ่งบุญ มารทั้ง 5 มีชนธมาร กิเลสธมาร อภิสังฆมาร อันนี้คือมารภายในได้ชื่อว่าฆ่าเสียซึ่งบุญ ฆ่าเสียซึ่งกุศลวิบากแห่ง</p>
บรรทัดที่ 5	<p>บุคคลผู้มีศรัทธา อันหนึ่งทวารบุตรมารคือมาราธิราช ก็ฆ่าเสียซึ่งบุญแห่งสัตว์โลกจัดเป็นทวารบุตรมาร มัจจุมารคือความตาย ฆ่าเสียซึ่งชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย เหตุ</p>

ลานหน้าที่ 13

บรรทัดที่ 1 ฤ	ตั้งที่พระเวสสันดรบังเกิดโตโสแลบภูษิต ก็ชื่อว่ากิลสมการเข้าเผาผลาญเบียดเบียน หนึ่งพระองค์บริจาตสองกุมารให้เป็นทาน ณ วันเพ็ญเดือนยี่วันพุธ แรมค่ำหนึ่งวัน
บรรทัดที่ 2	หัต (พฤษ์ส)ให้หมีรีเป็นทาน แก่อนรทรพรหมเวลาเข้าก่อนงาย* อึ่งกตลิวีกาตั้งถาพระเวสสันดรราชาธิราช จึงก่อบริภาสภาการ แลพระนางต้องบริ
บรรทัดที่ 3	ภาสนากการด้วยบุพการรมมีนกาลก่อน ในบุพชาติปางก่อนนั้น เพราะสองกษัตริย์เสวยพระชาติเป็นนกกเงือก ในสมัยกาลครั้งนั้น พระนางฟรังพระศรรภ์แก่ ก็
บรรทัดที่ 4	มีความปรารถนาซึ่งผลมะม่วงจึงบอกแก่สามีว่า ข้ายอยากผลมะม่วงสุก ส่วนพรานกนั้นก็เที่ยวแสวงหาซึ่งผลมะม่วงสิ้น 3 วัน จึงได้ผลมะม่วงเป็นแดนนภกระเหว่า
บรรทัดที่ 5	กินยังเหลือกึ่งหนึ่ง จึงนำมาให้แก่ภรรยา ส่วนนางนภผู้ภรรยาเห็นผลมะม่วงเป็นแดนนภ ก็โกรธว่าทำไปคบหาสมาคมด้วยหญิงซึ่งไปหลับนอนอยู่ด้วยกัน 2 - 3 วัน ครั้นได้ผลมะ

*น่าจะเป็นภาษาไทยถิ่นเหนือแปลว่าเวลาเช้า²⁴ ในบริบทของเรื่องนี้ น่าจะหมายความว่าเข้าก่อนสาย หรือเข้ามาดี

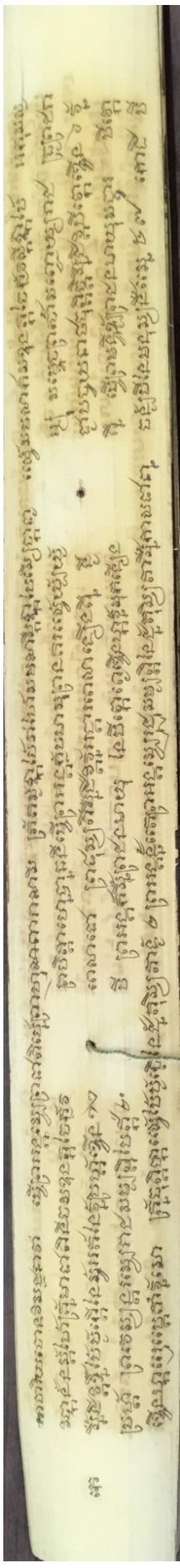
²⁴บุญคิด รัชชศาสตร์, **ตนเมืองผู้ดำเมือง**, (เจียงใหม่: ธาราทองการพิมพ์), 211.

ลานหน้าที่ 14

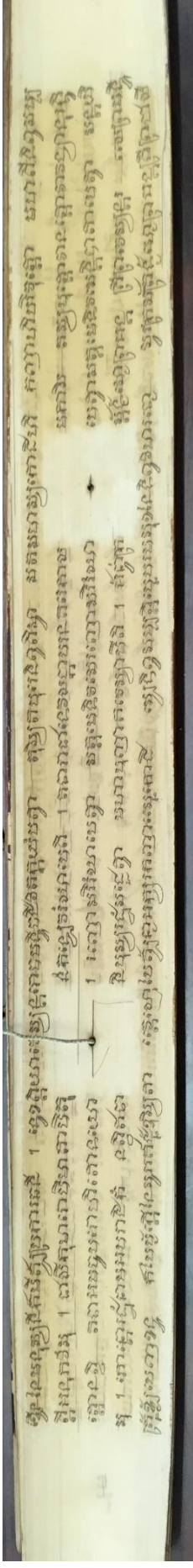
บรรทัดที่ 1	ม่วงมาจึงให้ชู้กินเสียกึ่งหนึ่ง นำเอาเตนมาให้แก่เรากึ่งนี้ สามจึงว่าดูการเจ้าผู้เจ้าเรียญ ถุดนี้เป็นเทศกาลมะม่วงราย แต่เราไปเที่ยววงหา 2 วัน 3 วัน ไม่พบไปปะ จึงฟังจะพบซึ่ง
บรรทัดที่ 2	ผลมะม่วงอันเป็นเตนตั้งนี้ก็นำเอามาให้เจ้า จะได้พบชู้สาวเหมือนทานว่านนั้นหาไม่ได้ นางก็มีเชื้อ พระโพธิสัตว์ก็สาบานให้ฟังนางก็ไม่เชื่อ ก็เข้าจิกเอาเตาเือก
บรรทัดที่ 3	โพธิสัตว์นั้น เหตุอุกศลวิบากนี้ ครั้นมาชาตินี้มีพรจริงต้องบริภาสนาการเห็นปานฉะนี้ หนึ่งพระสองกุมารเข้ามาถึงสำนักพระอัยกา เพลา
บรรทัดที่ 4	เข้าก่อนงายเดือนยี่เพ็ญ 15 ค่ำ กาลปักขวันเพ็ญส หนึ่งสมเด็จพระเจ้าสิลชัยยกออกไปเดือน 4 ขึ้นค่ำหนึ่ง แต่เสด็จโดยมรรคา เดือน 1 จนถึงพอเดือน 5 ขึ้นค่ำหนึ่ง ยัปยังชมป่าชมไพร
บรรทัดที่ 5	อยู่เดือนหนึ่ง ราชาภิเชกพระเวสสันดรแลนางมีทวีร ป้าอกเดือนหกวัน(หก)พุทธ หนึ่งมีคำใจท้าวพระเวสสันดรบรมกษัตริย์ครั้นเห็นพลโยธาพระบิดาแล้ว สะดุ้งตกใจกลัวด้วยบาปกรรมอย่างเรเลา

ลานหน้าที่ 15

บรรทัดที่ 1 ก	อาการใจทวิวิสัยชงกว่า เมื่อพระองค์เสวยพระชาติเป็นพรหมมพารามเสี ตรีสังออกไปว่าให้สมณะหลีกออกไปเสียจากทาง แล้วสมณะก็สะดุ้งตกใจ กลัวหลีกออกไป อุกคัล
บรรทัดที่ 2	วิปากนั้น ชัดได้ครั้นมาชาตินี้จะสะดุ้งตกใจกลัวพระบิดาเห็นปานฉะนี้ เมื่อพระองค์กลับมากสู่พระนครแล้วยั้งอยู่ สมเด็จพระเจ้าสุริยราชทรงพระราชรา สังชีวิตขึ้นไปบังเกิดในสวรรค์ในวันพฤหัสบดี 12 เหลลาเช้า พระผู้เสด็จสิ้นชีวิตวันอังคารเพลาเที่ยงคืน หนึ่งช่างปัจจัยนาคจุติจิตสิ้นชีวิตปีวอกเดือน 6 วัน
บรรทัดที่ 3	พฤษ์ส พระเวสสันดรเสวยราชสมบัติไปอีก 40 ปี พระองค์ก็สิ้นพระชนมายุ ในปีวอกเพ็ญเดือนหกวันศุกร์เที่ยงคืน เมื่อพระมัทรีรับพระชนมายุสังขาร ปี วอก
บรรทัดที่ 4	เดือนหกแรมแปดค่ำวันเสาร์ ครั้นจุติจากแล้วไปบังเกิดในชั้นดุสิตาทั้ง 4 พระองค์นั้น แต่พระองค์เสวยรมย์ชมสมบัติในชั้นดุสิตาถึงกาลช้านาน จะนับปีใน มนุษย์นี้แสน 57 โกฎปี

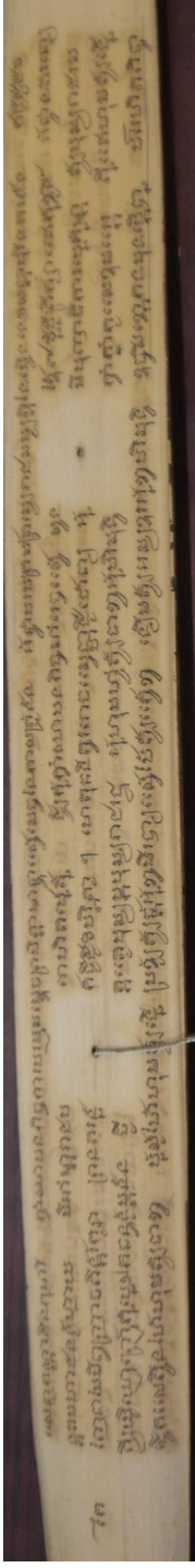
ลานหน้าที่ 16

บรรทัดที่ 1	เดือนในมณุษย์นี้ก็มีด้วยประการฉะนี้ ๆ เทว ขตติยา เวศสเนโตโร จ มพที จ ชิวตคขย์ ปตวา ตุสสิตปุเร นิพพิตสวา สตสทสโกฏีที กณญาที ปริวุโตโต มหตีทิพพสมป-
บรรทัดที่ 2	ตตี อุนกริวสุ ๆ ซาลิณุมโรโร มาตานิตูน กเขวริ ฌาเปตี ๆ ตพท ราชา เทวลงกาปรนคเร กลมกาลิ ตสส ปุตโตวา นโตโตวา วงสถานกรกิ-
บรรทัดที่ 3	ตโต นตถิ ตพท อมจจปโรโรโตพโย รณโย สรีรี ฌาเปตวา สตตเม ทิวเส รณโย สรีรี ฌาเปตวา สตตเม ทิวเส สมนิปาตาเปตวา สนตยี่- *
บรรทัดที่ 4	สุ ๆ โภณโตโต รณัฐ นาม อปราชิก นตถิ อิทานิ ปุสสรณิ สขเขตวา มทายุญญา** คเวสสามิติ ๆ อันว่ากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ คือพระเวสสันดร และ พระมัทรี
บรรทัดที่ 5	ครันตบเบญจขันธ์ก็ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตา แวดล้อมไปด้วยนางอัปสรกัญญาแสนโกฏี เสาทิพพสมปติเป็นบรมสุขในทิพยนิมานทอง ส่วนกษัตริย์ทั้งสององค์คือ พระชาติ

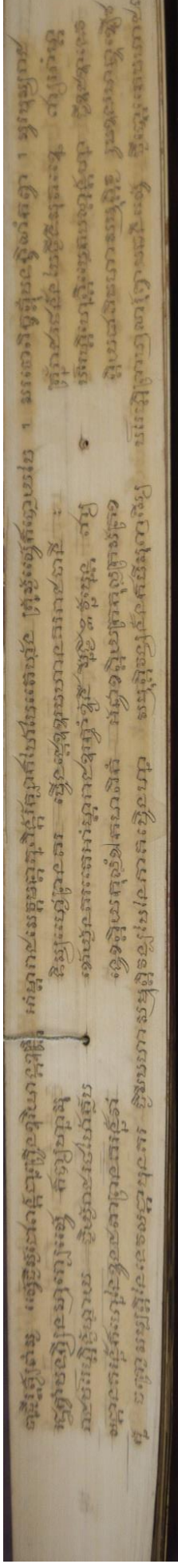
๕๓๖๖ เป็น มนตยี่สุ แปะฉวา ปริกษากันแล้ว
 *๕๓๖๖ เป็น มทายุ ๕๓๖๖ คเวสสามิ แปะฉวา จักแสวงหาซึ่งผู้มีบุญมาก

ลานหน้าที่ 17

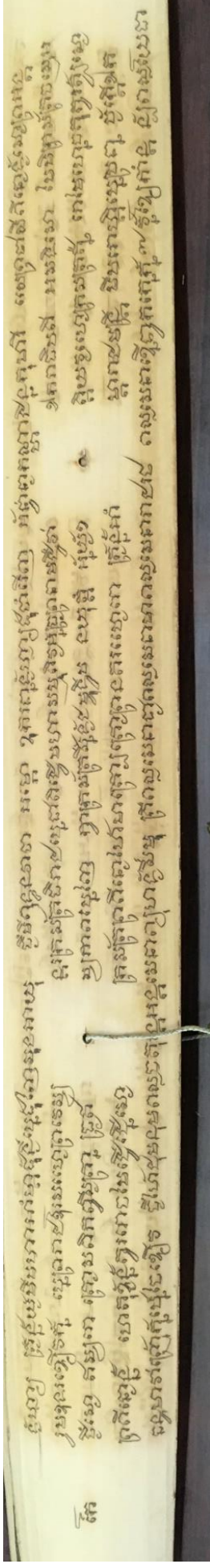
<p>บรรทัดที่ 1 ไถ</p>	<p>แลนางกัณหาชินภุมารี กระทำฌาปนกิจการบรมสมเด็จพระบิดามารดาแล้วเสร็จในกาลครั้งนั้น อันว่าบรมกษัตริย์เสวยราชสมบัติในเมืองเวทลึงกาบุรีนคร นั้นก็ถึงสิ้นทิวังคต</p>
<p>บรรทัดที่ 2</p>	<p>มหานชนทั้งหลายน้อมมาตบถวายพรโรหิตเป็นต้น ช่วยกันกระทำความปกเกล้าเสร็จแล้ว ล่วงได้ 7 วันจึงปรึกษากันดังนี้ อันว่านครน้อย</p>
<p>บรรทัดที่ 3</p>	<p>ใหญ่ ถ้าไม่มีที่ท้าวพระยาจะพิทักษ์รักษาพระนครนั้น ก็ถึงซึ่งวิปริตต่าง เหตุฉะนี้ครครลงแสวงหาซึ่งเจ้านาย อันมีบุญญาธิการเป็นอันมาก ด้วยปุตสราชรถ</p>
<p>บรรทัดที่ 4</p>	<p>คิดยั้งยอมพร้อมกันเป็นเอกฉันทพิงนมตนนั้น จึงตบแต่งบุษบกปุตสราชรถ อันห่มทอด้วยผ้าขาวอันบริสุทธิ์ กระทำที่ก่าก้างแลคตมแขก ก็มีแต่ห่มด้วยเงิน</p>
<p>บรรทัดที่ 5</p>	<p>เชือกแลเรือใหม่ห่มด้วยผ้าขาว บัลลังก์ให้ห่มด้วยเงิน ประดับด้วยฉัตรอันขาวมีระบายน้อยแล้วไปดวยแก้วขาว เทียมด้วยฉัตรอันขาวบริสุทธิ์ ดุจสีดอกโกเมท เบิกบาน ปุโรหิตพศตภาคจารย์</p>

ลานหน้าที่ 18

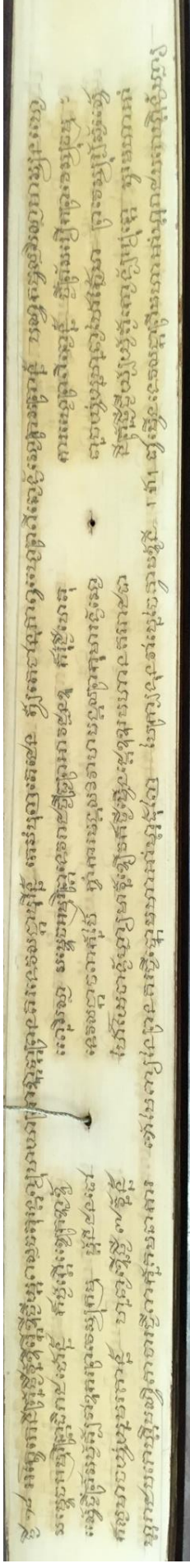
บรรทัดที่ 1	จึงรดด้วยน้ำสรง แล้วจึงสั่งเจ้าพนักงานเครื่องดุริยางค์ดนตรี อภิเษกด้วยราชเสวกบรรดาคนพิทักษ์รักษา ก็ให้ไปแต่หลัง ครั้นส่งแล้วก็ไปสอยไป ๆ ส รโถ ดึกขุดตุ บทุกขินี่ กต วา ๆ ส่วนบุสตราช-
บรรทัดที่ 2	รถ กระทำประทัภษินสามคาบแล้ว ก็บายหน้าสู่ทิศแห่งพระนครเมืองเขตอุดรมหาหนนครราชธานี : ครั้นราชรถนั้นไปถึงที่สุดแดน ฝ่ายอำมาตย์
บรรทัดที่ 3	ราชบุโรหิตตั้งทงหลาย จึงยังราชรถให้กลับเข้านครแต่อำมาตย์ราชภูษการกระทำดังนี้ ถิ่นถึง 2-3 วันเป็น(ก่า)หนด ฝ่ายบุโรหิตเห็นผิดแปลกประหลาดนักหนา จึงดูชะตาเทา
บรรทัดที่ 4	ลังกานครนั้นก็เห็นในดวงชะตาพระนครนั้นว่า เทว ขตติยกุล เอกมาตีกั อันว่าขตติยตระกูลกษัตริย์ ขตติยชาติมหาสมมุติวงศ์ ร่วมอุพพมารดาเดียว-
บรรทัดที่ 5	กัน จะครองสมบัติในเทวลังกาบุรินทร์ จึงสืบหาสมมุติวงศ์ไปในภาคเมืองหน้า สมมุติวงศ์นั้นก็มีสูญเสีย บุโรหิตพราหมณ์รู้ความฉะนี้แล้วจึงบอกแก่นมหาชน

ลานหน้าที่ 19

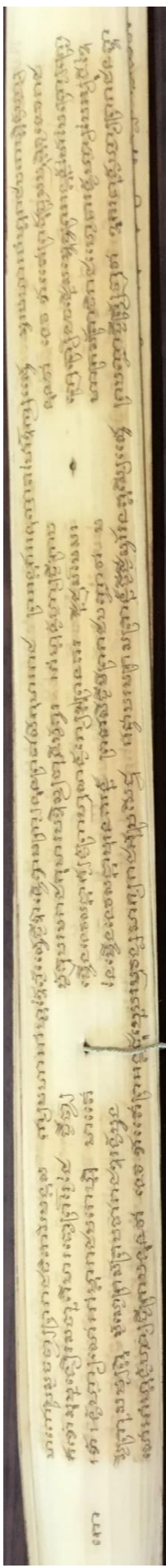
บรรทัดที่ 1 โก	ทั้งหลาย ครั้นนั้นยังมีมหาอำมาตย์ผู้หนึ่งเป็นผู้ใหญ่สูงอายุ จึงมีพจนานาจา อมโก ดูกรท่านทั้งหลายผู้จำเรียว อันว่านางกัณหาชันทกุมารี แลพระชาติพี่น้องทั้งสองพระองค์
บรรทัดที่ 2	ร่วมอุทรเดียวกัน เป็นพระราชโอรสแห่งพระเจ้าสุทนต์มหาราชา เป็นชาติเชื้อมหาศรมติวังค้อในทรงพระนามชื่อว่าเอกรา(ชา)ริบตี อสทิสเ ไม่มีกษัตริย์เสมอ
บรรทัดที่ 3	ถึงสอง อิสสรโร ครองพิภพศฤงคารทรงอิสสภาพเป็นใหญ่กว่ากษัตริย์สิ้นทั้งชมพูทวีป ในยุตต์ อันยังจัดดีดวงศแห่งกษัตริย์อื่น เราไม่เห็นจะคู่ควรด้วยสอง
บรรทัดที่ 4	พระพี่น้องนั้น เหตุตั้งนั้นควรเราจะไปเชื้อเชิงใตสองกษัตริย์พระพี่น้องให้มาครอบครองพระนครแห่งเรา ครั้งนั้นอำมาตย์ราชมนตรีมีโปรจิตเป็นประธาน บังเกิดเอก-
บรรทัดที่ 5 โยธา	ฉันทมากกว่าพร้อมกันเป็นใจเดียว จึงให้ขุมมพลงตรงคองค์เสนาทั้งสี่หมู่ คือพลเสนาข้าง พลเสนาอาราชาล พลเสนาเดินเท้าก็เกณฑ์กัน 7 วันโดยกำหนด นับพล

ลานหน้าที่ 20

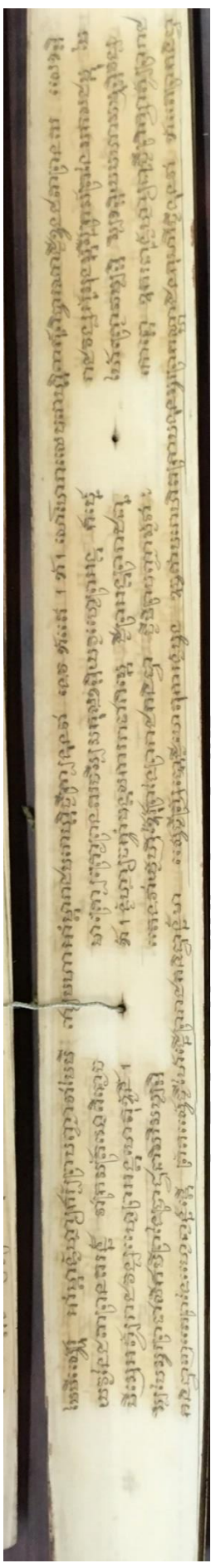
<p>บรรทัดที่ 1</p>	<p>ถึง 18 อักโขเขมณีครั้นถึงวันตฤกษ์จึงยกพลตั้งทัพยกยาดออกจากพระนครหลวงถึงปากบุรีนั้น เตลั ปุณญเตเชน ด้วยเดชานภาพแห่งพระพี่น้องทั้งสองกษัตราณัน บัณชุกัมพลศิลาอาสน์แห่ง</p>
<p>บรรทัดที่ 2</p>	<p>สมเด็จพระจอมรินทรธิราชเจ้าานั้น ก็บังเกิดแข็งกระด้างแผ่นดินลา สมเด็จพระอมรินทราบราวจึงทรงพระอ่าวขณะดู ก็รู้ซึ่งเหตุการณแห่งพระพี่น้องนั้น จึงตรัสเรียภพระ เวสสุการกรม ๒</p>
<p>บรรทัดที่ 3</p>	<p>แล้วจึงตรัสบังคับว่าดูกรพระเวสสุการกรม บัดนี้ชนชาวเขาลังจากจะพากันไปกระทำการมงคลวิชาวามงคลพระภุมารทั้งสอง ท่านจะย่อเย็นหนทางให้ไกลมา พระเวสสุการกรม รับสั่งแล้ว</p>
<p>บรรทัดที่ 4</p>	<p>ก็ลงมายะย่อเย็นมรรคานั้น หนทางเดินถึง 7 วันนั้นให้ยอช้างหลายมาวันเดียวก็ถึงเมืองเซตอตรมทานครราชธานี ครั้นถึงจึงยังตั้งกองทัพอยู่นอก ส่วนมหาอำ-</p>
<p>บรรทัดที่ 5</p>	<p>มาตย์ราชบุรีโรหิตบัณฑิตจากรยจึงพากันคมนาการ เข้าไปในพระนคร จึงบอกมหาอำมาตย์ผู้ใหญ่ไปกราบทูลว่า เป็นใจความดังนี้ ข้าฯ ชาวเมืองเขาลังคืออำมาตย์ราช บุโรหิตทั้งหลาย</p>

ลานหน้าที่ 21

บรรทัดที่ 1 เถา	มาฝากประสงค้จะถวายพระราชาธิศาตริมงคล ฝ่ายมหาอำมาตย์ได้ฟังแล้วจึงเอาเนื้อความกราบทูลพระชาติภูมิราช พระองค์ก็อนุญาติให้โอกาสแล้ว ส่วนมหาอำมาตย์ ราชบุริเรทิตทั้งหลาย
บรรทัดที่ 2	ก็เข้าสู่มนเฑียรสถานพินาทองพระโรงไซย จึงถวายบังคมบรมราชกุมารประดิษฐานที่บังควร อำมาตย์ทั้งหลายจึงกราบทูลว่า เทว ข้าแต่พระเจ้าทรงสมมุติวงศ์เทวราช
บรรทัดที่ 3	ฯ ข้า ฯ ทั้งหลายเหล่าอำมาตย์ราชบุริเรทิตมาแต่เมืองทวลงกับทั้งพราหมณ์ทั้งร้อยเอ็ดพระชนครซึ่งนมสโมสร พร้อมเพรียงจะเชิญสมเด็จพระองค์นี้ไปครอบครอง
บรรทัดที่ 4	ซึ่งครามสมบัติ สั้งสอง* กษัตริย์ประชวรการษฎ์ทั้งปวง ในเมืองทวลงกับทั้งพราหมณ์ทั้งพันทั้งหลายไปอยู่ที่ใด
บรรทัดที่ 5	เหล่าอำมาตย์ทั้งหลายจึงกราบทูลว่า เทว ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรมวงศ์ศากยราชอันประเสริฐ อันว่าบรมกษัตริย์นั้นถึงสวรรคตเสียแล้ว พระบัญชาจึงตรัสถามว่า ดูกร ท่านทั้งหลายพระราชาธิบดีดา ข้าจะเปน สั้งสอน

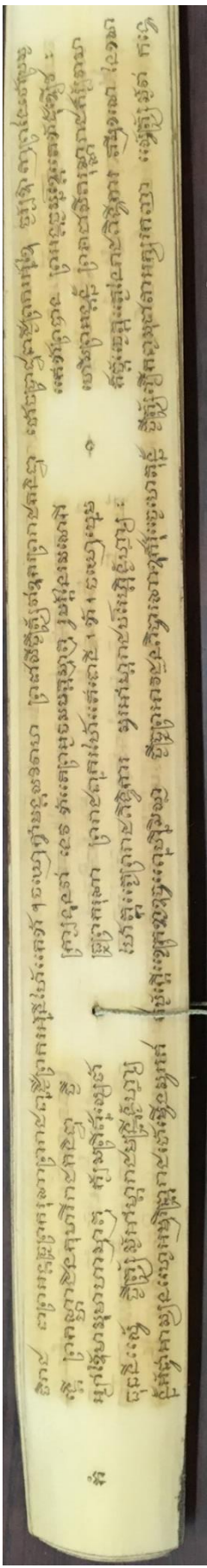
ลานหน้าที่ 22

บรรทัดที่ 1	ไม่มีแล้วถ้า อำมาตย์ทั้งหลายก็รับพระบัญชาว่าไม่มี ฝ่ายมหาอำมาตย์ราชบุรุษจึงกราบทูลว่า เหว่ ข้าฯ เหล่าโหราและบุโรหิตพากันพิจารณาซึ่งดวงชะตาพระชนมคร แลชัต์ติ-
บรรทัดที่ 2	ยวงคี่ในชะตาพระชนมครนั้น ว่ากษัตริย์สองพี่น้องจะมาครอบครองพระนครจะสืบสกุลชัต์ติยวงคี่แห่งพระองค์ ก็เป็นราชวงศ์อันสูงศักดิ์สืบกษัตริย์ในสกุลขมพู ไม่
บรรทัดที่ 3	มีเสมอด้วยราชวงศ์แห่งพระองค์แต่บัดนี้ ๆ ข้าฯ ทั้งหลายจึงจะกระทำการกราบทูลให้ทรงทราบในให้ครองสมบัติ สืบชัต์ติยวงคี่
บรรทัดที่ 4	สืบไป ส่วนพระชะตาก็มีพระทัยปรารถนาสิริสมบัติ แต่ทว่ายังมีผู้พระทัยพระราชทานกนิษฐา จึงมีบัญชาสั่งว่า ะ โฉนโต ดูก่อนท่านทั้งหลายท่านจึง*ปรึกษาด้วยพระราช
บรรทัดที่ 5	กนิษฐาตามแต่พระทัยแห่งนางนั้นเกิด ตรัสแล้วจึงให้เชิญพระราชกนิษฐาขึ้นมา แล้วจึงตรัสบอกซึ่งเหตุการณ์ทั้งปวง ดุจด่าบุโรหิตกราบทูล ส่วนพระชะตาก็มีกนิษฐา จึงทูลว่า ข้าแต่พระกนิษฐา

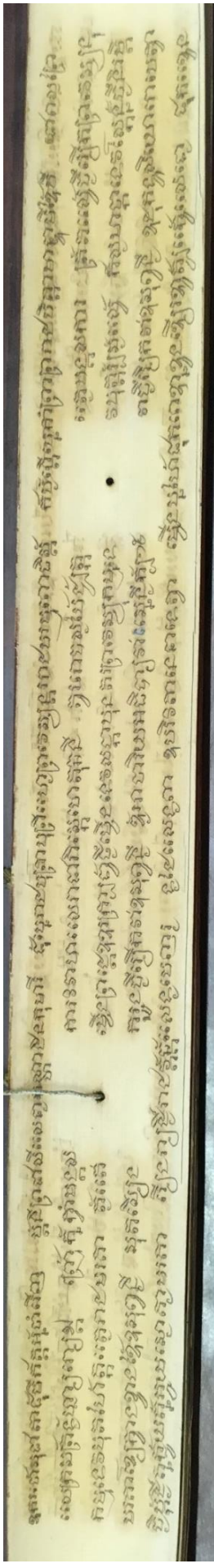
* น่าจะเป็น จิง

ลานหน้าที่ 23

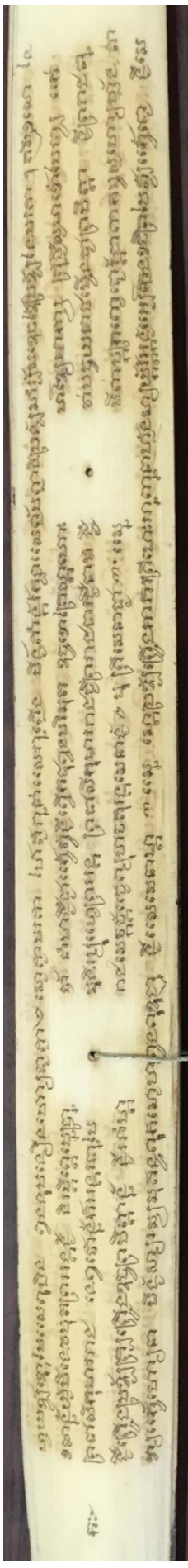
<p>บรรทัดที่ 1 กั</p>	<p>ธิดา ถ้าพระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานซึ่งพระอรหันต์ให้แก่ข้าฯ จะยอมกระทำการมงคลถวายพะ พระชาติสิ่งดีสวัสดิการพระราชกนิษฐา เจ้าปรารถนาซึ่งพระพรอันใด จงรับเอาตามพระทัยเจ้าประสงค</p>
<p>บรรทัดที่ 2</p>	<p>เถิด พระกนิษฐาขนิษฐาราชกนิษฐาจึงกราบทูลว่า เทว ข้าแต่พระองค์สมเด็จรสยามคม ร่วมรักในรสโลกีย์แก่ข้าพระบาท พระองค์จงสมเภาแก่ข้าผู้เดียว ะ</p>
<p>บรรทัดที่ 3</p>	<p>อย่าได้มาสู่มาหาสมาคม กับสตรีอื่นเลย ถ้าทรงพระกรุณาพระราชทานพรให้แก่ข้าฯ ข้าฯ จะยอมเป็นมเหสีพระองค์นั้น พระชาติดีตรุนราชก็รับว่าสา</p>
<p>บรรทัดที่ 4</p>	<p>รู้ ฉะนี้แล้ว จึงตรัสสั่งอำมาตย์ราชมนตรีทั้งหลาย ให้ตกแต่งพระราชพิธีการ ส่วนอำมาตย์บุรีรัตนทั้งหลาย ะ ก็จัดแจงตกแต่งในราชพิธีการ ตรัสมี ขณ ในขณะ</p>
<p>บรรทัดที่ 5</p>	<p>นั้นอันว่าอาสน์แห่งพระอมรินทรอิศวรเจ้าเมืองสวรรคต ก็บังเกิดแข็งกระด้างแค้นหินศิลา จึงทรงพระอาการชนะพิงการณาดูกู้แจ้งเหตุในนั้น จึงตรัสเรียกนางสุชาดาอ้อปชรกัณญา แล้วตรัสสั่งว่า ภพเท</p>

ลานหน้าที่ 24

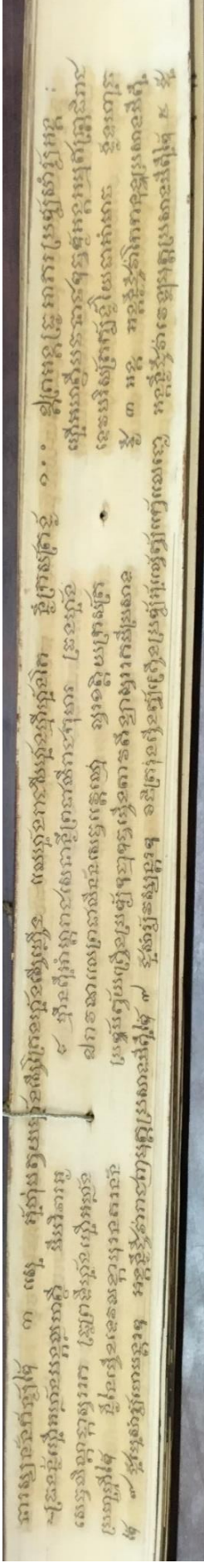
บรรทัดที่ 1	ตุกรเจ้าสุชาดาผู้มื้พักตร์อันจำเริญ บัดนี้พระชาติแลนางกัณหาชินกุมารี ผู้เป็นราชบุตราบุตรีแห่งพระเวสสันดรราชบรมโพธิสัตว์ ก็บังเกิดเป็นกำพร้าพระราชบิดามารดา มีได้มี ชาวพลไพร่
บรรทัดที่ 2	แลกษัตริย์ทั้งหลายร้อยเอ็ด พร้อมกันกระทำการวิวาทแลราชาภิเษกเหตุฉะนี้ คิวรเราจจะลงไปช่วยตกแต่งมงคลการ ตรัสแล้วจึงเรียภพระเวสสุ-
บรรทัดที่ 3	กรรมเทวบุตรให้ตกแต่งราชมรรคตั้งแต่เมืองพระเขตอุดรตราบเทกถึงเมืองเวทลิ่งกาบุรนคร พระเวสสุกรรมเทวบุตรรับสั่งแล้ว ก็ลงมาจากเทวโลกนัจฉิมิต
บรรทัดที่ 4	มรรคโดยกว้างขวางได้อสุภหนึ่ง สุดเสียงกู่ร้องจึงเรียภว่าอสุภหนึ่ง ดังอาจาเรียภอื่บยายว่าเส้นหนึ่งกับ 15 วา จึงเรียภว่าอสุภหนึ่ง อูชุกททลีย์ โธเปตวา
บรรทัดที่ 5	จึงป้กซึ่งต้นกล้วยต้น้อยสองข้างมรรคา เรียงรายซึ่งรางชาติฉัตรแลธงเบญจรงค์ ธงไชยแลธงผ้า อูปริวิตาเน ฉาเทตวา เบื้องบนให้ผู้ภพเทกานดวงเดือนดาวด้วยแก้วแลทอง ผูกแขวน

ลานหน้าที่ 25

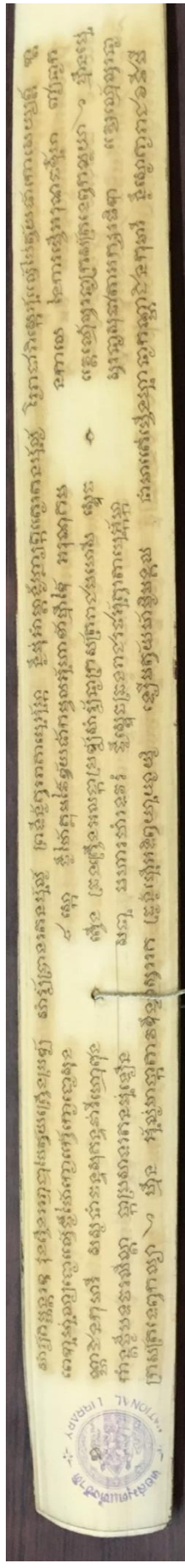
บรรทัดที่ 1 กะ	ห้อยด้วยดอกไม้แลผูกกลิ้ง พวงธูปเทียนห้อยทางต่าง ๆ สองข้างมรรคาให้ตั้งร้านน้ำแลร้านเพลิง มีทั้งตำหนักกรักษาแลพลับพลาที่ประทับสำหรับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มรรคา ๆ ตสมิ่ ขณใน
บรรทัดที่ 2	ขณะนั้นยังมีเทวบุตรพระองค์หนึ่ง นิมิตเทศเป็นพรานพานำมาซึ่งช้างแก้วตัวหนึ่งเมื่อผูกคุดองบริสุทธ์ ดุจเขาไกรลาศเหาะมาโดยอากาศ ครั้นถึงลงมาเข้าไปถวายแก่
บรรทัดที่ 3	พระราชลัญจกรราช เทพเจ้าขึ้นก่อนตรารไปสู่วิวังแห่งพระองค์ พระชาติภูมิมาวราชจึงพระราชทานซึ่งนามชื่อว่าป้างจ้ยเนถเหมือนช้างพระบิดา ทิ้งพระราชนิทาน
บรรทัดที่ 4	ซึ่งเครื่องประดับครบเครื่องตั้งพระบิดานั้น หนึ่งในอำมาตย์ราชเสวกจัดแจงพยุหตรงเครื่องคี่ 4 หมู คือเสนาข้าง 30 แสน มีผ้าปกกระพองของรัดงา ผ้ากำมะลอห้อย หลัง ตา
บรรทัดที่ 5	ช่วยแก้ด้วยหน้า มีทั้งสายรสสุคนธ์ผู้สองหูพวงกุ้งกาม หนึ่งในเสนามาด้วย 3 แสน โสด ประดับเครื่องอาภรณ์คือเบาะอานพานหน้าหลังสายก็รัดอกทั้งแอบโกลด ขจิตไปด้วยแก้วทอง ทิ้งเส-

ลานหน้าที่ 26

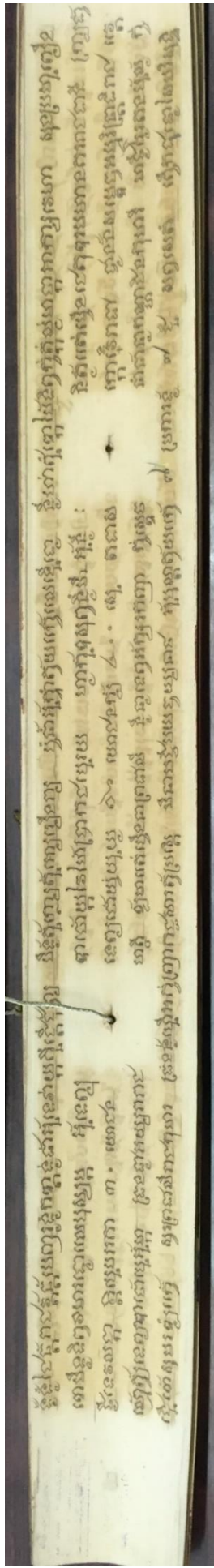
บรรทัดที่ 1	-นารณนั้นกันได้ 3 แสน อันหุ้มด้วยหนึ่งเสื่อโครงหนึ่งเสื่อเหลืองหนึ่งราชสีห์หนึ่งหมี่หนึ่งโต หนึ่งกษัตริย์ทั้ง ร้อยเอ็ดพระองค์ทรงอาภรณ์ประดับสำรับองค์ :
บรรทัดที่ 2	ทรงนั่งเหนือหลังมณฑลหัตถิมิบริวารองค์ 8 หมื่น ฟ้าอำมาตย์ราชเสนา หนึ่งพระชาลิตราชกุมารทรงนั่งเหนือหัตถิมิบริวารองค์เจ็ดเจ็ดองค์อมรินทรวิราช
บรรทัดที่ 3	เส(ดี)จลิลลาศจากสวรรคต ทรงพระที่นั่งเหนือหลังเอราวัณ แลพระชาลิตนั้นเสด็จแวดล้อม ถ้วนจัดดิยาศรี เทวบริษัท์กับทั้งโยธาอำมาตย์ ทั้งทหารจะ
บรรทัดที่ 4	ประมาณมีได้ หนึ่งในเมืองเทวลังกาบูรณครันนั้น ประดับด้วยเครื่องประดับอุบายมาตุลาถึงสวรรคตมีปราสาทถึง 3 องค์ หนึ่งซึ่งชื่อวาโกกนุพราสาทมีพื้น
บรรทัดที่ 5	ได้ 9 ชั้น เป็น(ปราสาท)สำหรับหมื่นตฤดู มีองค์หนึ่งซึ่งชื่อว่าราชญาณบุตตปราสาทมีพื้นได้ 9 ชั้นสำหรับวสันตฤดู วิจิตรรุ่งเรืองด้วยเครื่องประดับอันแล้วด้วยแก้วแหทอง องค์หนึ่งซึ่งชื่อว่าเวงมุตตปราสาทมีพื้นได้ 5 ชั้น

ถาพหน้าที่ 27

บรรทัดที่ 1 ข	สำหรับพิมพ์หินดีดู รุ่งเรืองอร่ามไปด้วยเครื่องประดับสำหรับปราสาทเครื่องประดับสิ่ง พระที่นั่งสุวรรณราคาเป็นอันมาก หนึ่งหม้อมาดยั้งทั้งหลายตกแต่งบัลลังก์ โรง ราชาภิเษกแล้วไปด้วยผ้าโกเสยพัลลภ์ ดาด
บรรทัดที่ 2	เพดานม่านลายทองแล้วจึงให้ทองแก้วทองแดงสูง 8 ศอก จึงให้คลุมไว้ด้วยผ้าไหมพลัดอันหาค่ามิได้ อรุณคมนาเล ในกาลเมื่ออรุณจะขึ้นมา ฝ่ายนางกนิ-
บรรทัดที่ 3	หาชินกุมารี สละสร้งนำเงินที่สุคนธา วาริทยอมฟังเพื่อ ทองเครื่องอลังการประดับสำหรับนางกษัตริย์ราชมเหสี เสด็จแหวดล้อมล้วนนางกษัตริย์เทพกัลยา 6 หมั้นเป็น
บรรทัดที่ 4	กำหนดจึงบพจรลีลาศ จากปราสาทรัตนมณีเขจรสถาน มหารัทธิ์ รัถวีร์ จึงเสด็จทรงราชมอันควรค่าเป็นอันมาก ส่วนนางสุชาดาอัปสรธิดา แหวดล้อมล้วนนาง
บรรทัดที่ 5	กษัตริย์เทพกัลยา 6 หมั้น อันลงมาจากดาวดึงส์สวรรค์ ทรงนั่งเหนือทิพยยานอย่างยิ่ง เทียมด้วยมัจฉมังคละ นำมาแต่เบื้องหน้านางกนิหาชินกุมารี หนึ่งสองข้างราชว ริถิ

ลานที่ 28

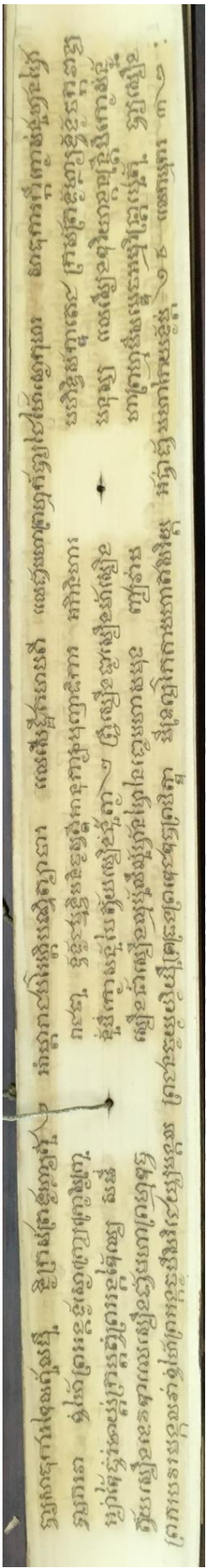
บรรทัดที่ 1	ทั้งรัชไชยฉัตรราชวัตรฉัตรเบญจรงค์กระดากงฟ้าอันเทวากยชินเขตชุกวาย มีทั้งต้นกล้วยต้นอ้อยเรียงราย บ่อน้ำอันกระทำด้วยแก้วแลเงินทอง หนึ่งท่าฝน ดอกไม้ทิพย์ก็ตกมาจากอากาศเวหา สูงประมาณเพียง
บรรทัดที่ 2	เจ้า มีรงทิพย์วิมานทองแลบุษบก อันเทพยดาเจ้ายกไว้ให้ปรากฏเป็นระยะทางกันอุสุภหนึ่งหมื่น อันหนึ่งตั้งแต่เมืองเขตอุดมทานนครราชธานี トラบเท่า
บรรทัดที่ 3	ถึงเทวาลังกา คิดเป็นมรรคา 30 โยชน์ เทพเจ้าเยือนยัง 16 โยชน์กับ 400 เส้น ตทา สกโก เทวราชา ปางนั้นสมเด็จพระนรินทรราชาช แวด
บรรทัดที่ 4	ล้อมด้วยเทพยดาเจ้าเป็นอันมาก ทรงช้างอัยราชหัตถิ ชับมาแต่เมืองหน้าพระชาติ หนึ่งนางอัปสรก็ยกยาก็เสด็จนำหน้ากันมหาชินกุมารี มาถึงโรงรัตน บัลลังก์ก็จะ
บรรทัดที่ 5	เชิญเข้าสู่มณฑปแก้ว ส่วนพระชวลิตราชกุมาร ทรงนั่งเหนือคอปญาคุขสารตัวประเสริฐ มีนามชื่อปัดฉัตร อินปูลาดด้วยแก้ว 7 ประการทั้ง 7 ชั้น สัพพเสด เผือกผูกต่องใส่บริสุทธิ

ลานหน้าที่ 29

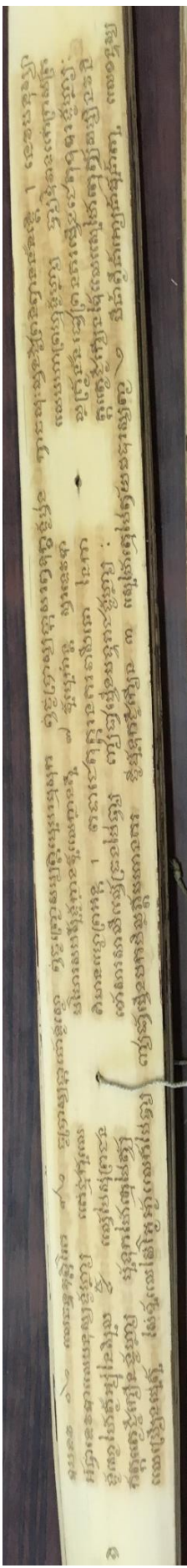
บรรทัดที่ 1 ขา	คชุตตม เป็นช่างอันอุดม เป็นพาหนะอันยิ่งเลิศแวดล้อมด้วยศิรัยทั้งร้อยเอ็ด ส่วนท้าวสุธाराขมหาพรหม กางกั้นเศวตฉัตรอันโอภาสจตุรงค์ดวง พระจันทร์ ครั้นถึงจึง
บรรทัดที่ 2	เชิญพระชาติเข้าสู่โรงรัตนบัลลังก์ก็เหยียบยั้งอยู่ เมื่อท้าวสุธाराขกัณฑ์พนดการฤกษ์ดีมีชัย จึงอุงพระหัตถ์เถลไถลเชิญขึ้นสู่ราสีทองแก้วกองทอง นางสุชาดาอุงหัตถ์
บรรทัดที่ 3	เจ้ากัณหาชินกุมารีขึ้นสู่วัตนราสีอันเดียวกัน : ส่วนสองกษัตริย์ทรวงเหนียวพระหัตถ์แก่งกันแลกัน ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าท้าววิธาภิรมย์ก็เป่าสังข์ขับญลสังข์ร ก็ขับ
บรรทัดที่ 4	เพลง ส่วนท้าวสุธาภิรมย์ก็ขับร้องเพลงกลอนก็ขับร้องพร้อมกันสนั่นหวั่นไหว ท้าวสุธाराขมหาพรหมจึงเอาพระระต๋าน้ำแก้วอันเต็มไปด้วยทิพยสุคนธาวาริรุทุมพธา
บรรทัดที่ 5	ภิเสก จึงรินเหนือเศียรสองกษัตริย์ ดัชนีณแฉว ขณะนั้นอันว่าภุมเมเทวดา อากาศเทวดา แลรุกขเทวดาทั้งหลาย ช่วยกันโปรยปรายซึ่งดอกไม้แก้ว 7 ประการ แลวรวง

ลานหน้าที่ 30

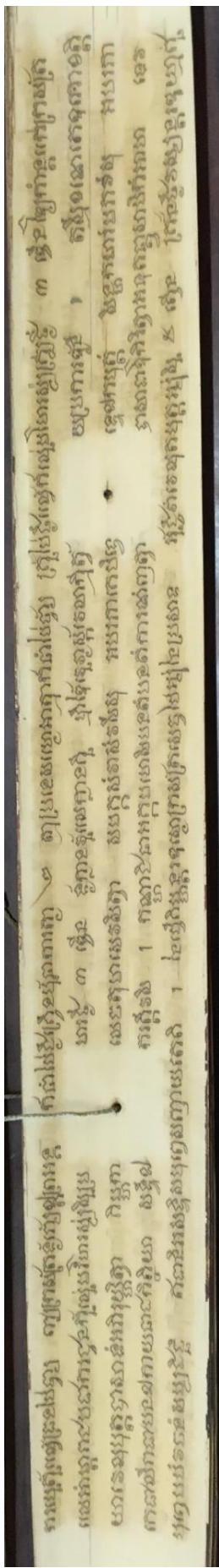
บรรทัดที่ 1	ถวายสักการะได้ละพันละหมื่น หนึ่งกษัตริย์ทั้งหลายอื่น ๆ อำนวยพรราชบุรุษติดพันติดตายจากราย แต่เศรษฐีคุดหุบตี แลท้าวมหาพรหมก็ถวายช่วยให้สองกุมาร สาธุการ ก็ก่อกองสนั่นหัวเหว
บรรทัดที่ 2	ถวายพรรว่า ขอให้พระองค์ทั้งสองครองศกครองคารารฐาน ทั้งทั้งขมพทวิบั้งสงสวัสดิอันานุภาพบุญญเอธิการ อภิหารมทิพิธิตักดาเดชกษัตริย์ทั้งหลายทั้งจักรวาล
บรรทัดที่ 3	อย่าได้ทรยศทบฏต่อพระองค์ได้เลย สนั่นมีก้องสนั่นไปด้วยเสียงนั้นต่าง ๆ คือเสียงช้างเสียงม้าเสียงมนุษย์ แลเสียงดุริยางค์ดนตรีมีก้องสนั่น
บรรทัดที่ 4	ด้วยเสียงเทวดาแลเสียงท้าวมหาพรหมดุจเสียงน้ำเสียงลมบันลือลั่นหัวในท่อนท้องมหาสมุทร ฝ่ายว่ามหาพรหมมีสมเด็จพระราชาเป็นต้น ถวายเสียง
บรรทัดที่ 5	พระพระบรมวงศว่าขอให้พระองค์มีศิริชัยมงคล พระชนม์เจริญยิ่งยงพระประเดชดุจพระบิดามีทรัพย์โภคามหาอสิริยศ อันว่าท้าวมหาภัยทั้งหมด 25 แลกรรมกร 32 :

ลานหน้าที่ 31

บรรทัดที่ 1 จ	<p>อุปัชฌา 16 แลฉนั้นทวดตีโรค 96 จงปราศจากเจ้าทั้งสอง พอลงครองสมบัติเป็นบรมสุข พอลงปราศจากสภากษัตริย์ทั้งปวง กว่าจะจุลฉิ่งซึ่งพระนิพพาน นั้นเกิด ๆ เทวมานุสา</p>
บรรทัดที่ 2	<p>อันว่าเทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย แต่ซมกันแลมหรพสิ้นทั้งกลางวันแลกลางคืน 7 วันเป็นกำหนด ส่วนเทวดาแลมหาพหรมทั้งหลาย ภายโอาพแก่ กษัตริย์</p>
บรรทัดที่ 3	<p>ทั้งสองให้ตั้งอยู่ในคิล 5 คิล 8 แล้วไปสู่พระชนพิฆานแห่งพระองค์ ๆ ตพา เขตุดตรนควาลีโน ในกาลครั้งนั้นชาวพระนครเมืองเขตุดครทั้งหลาย :</p>
บรรทัดที่ 4	<p>ก็ตกแต่งซึ่งเกวียนทั้งหลาย บรรทุกให้เต็มไปด้วยข้าวสารสาลีแล้วส่งไปถวาย ฝ่ายชาวเมืองมีพราหมณ์ทั้งหลาย : ตกแต่งซึ่งเกวียนได้แลแสนให้เต็มด้วยสัปปิ นวนี(ตะ)</p>
บรรทัดที่ 5	<p>แลเบรียง เป็นต้น ใส่ขันนลเสื่ออย่างแลก็ไปถวาย ฝ่ายท้าวเมืองกบิลพัสดุ์มหานคร จึงบรรทุกเกวียน 3 แสนให้เต็มไปด้วยมธุรสต่าง ๆ มีน้ำผึ้งน้ำอ้อย น้ำมัน น้ำตาล แลขิงขส-</p>

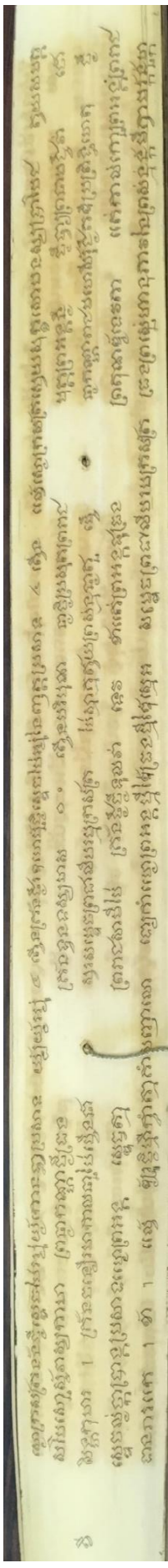
ลานหน้าที่ 32

บรรทัดที่ 1	กร เป็นต้น แล้วส่งไปถวาย ฝ่ายกษัตริย์ที่ร้อยเอ็ดพระองค์นำไปตั้งเครื่องบรรณาการต่าง ๆ ตามประเทศแห่งอาดมาก็นำไปถวาย ครั้นไปถึงแล้วก็เล่นมหรสพ ครบถึง 3 เดือนโดยกำหนดแห่งกษัตริย์
บรรทัดที่ 2	แล้วอำมาตย์ราษฎรประชาชนกรชนกันเล่นมหรสพสิ้นประมาณถึง 3 เดือนทั้งกลางวันแกลางคืน ไม่ได้เว้นว่างสักเวลาก็มีด้วยประการดังนี้ ๆ ตสมิ ขณ เต อุโผ ขตติ
บรรทัดที่ 3	ยา เวลุปุตตปาสาที่ อภิรัชยหิตวา คิมเทกาเล จตมาเส วลิตวา สมคคส์วสั วลิสั อปรภาเคปี เทว เอกปุตต์ สิงทมมารั มภวิสุ อปรภา
บรรทัดที่ 4	เค ชาลิตราชา ปน เอกาย นามูภิตถิยา สทธิ เอกรตติ วลิ ๆ กณหาชينا อคคมเทสิ ปน ตั การณั ญตวา ปาสาทา ไอกิริตวา อนคนตวา สามิกั อาท เทว
บรรทัดที่ 5	ปพเพ มม่ วงนั สมปฎิจฉิ อิทานิ อสทิสปพเพ สลญาย เตติ ๆ ในเมื่อคิมทนต์ตดูสอของกษัตริย์เสด็จไปอยู่ในปราสาท อันชื่อว่าเวฬุตมตต* อยู่สิ้น 5 เดือน ครั้นถึง วสันตฤดูยามฝน

*ในใบลานที่ 26 เรียกว่าปราสาทนี้ว่า เวฬุตตปราสาท

ลานที่ 33

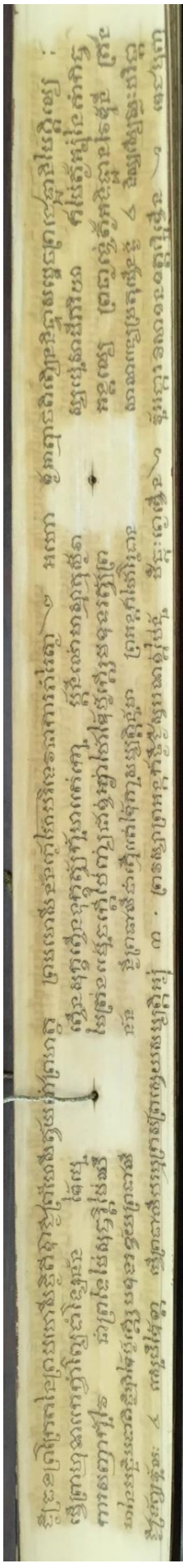

บรรทัดที่ 1	สองกษัตริย์นั้นจึงเสด็จไปอยู่ยังโกนันทปราสาท* ยับยั้งอยู่ 4 เดือน ครั้นถึงฤดูเหมันต์จึงเสด็จไปอยู่ในเขตปราสาท** 4 เดือน แล้วสองกษัตริย์เสวยสุกโสมน้ำต
ชื่	ปรามิทย ด้วยสมัคร์
บรรทัดที่ 2	สโมสรรสังวาสกามา พระนางกัณท์จึงทรงครรรภ์ ถ้วนทศมาส 10 เดือนบริบูรณ์ นางจึงประสูติพระราชบุตรพระองค์หนึ่งจึงถวายพระนามชื่อว่า เจ้า
บรรทัดที่ 3	สิงหฤมาร ๑ ครั้นเจ้านิยมมากกลานไปเบื้องหน้า ส่วนสมเด็จพระชาติบรมกษัตริย์ ไปสมาคมด้วยพระสนมนางอื่น เมื่อนางกัณท์ทราบชมนสิสรซึ่งคติประพฤติดีเหตุ จึง
บรรทัดที่ 4	เสด็จลงจากปราสาทแห่งพระองค์ เสด็จตามพระราชสามีไป ครั้นถึงจึงพูดว่า เทว ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณตั้งเทวดา แต่กาลก่อนพระองค์พระราช
บรรทัดที่ 5	ทานพรแก่ ๆ ข้าฯ แล้ว ดังถาจึงมิกระทำการตามคำสัญญาแล้ว ถ้อยคำแห่งพระองค์มิได้ทรงปมิได้เสมอ สมเด็จพระชาติบรมกษัตริย์ ทรงพระเสหนทานภาพในพระสนมนี้ก มีความรักนมนมาก

* ในใบลานที่ 26 เรียกชื่อปราสาทนี้ว่า โกนันทปราสาท

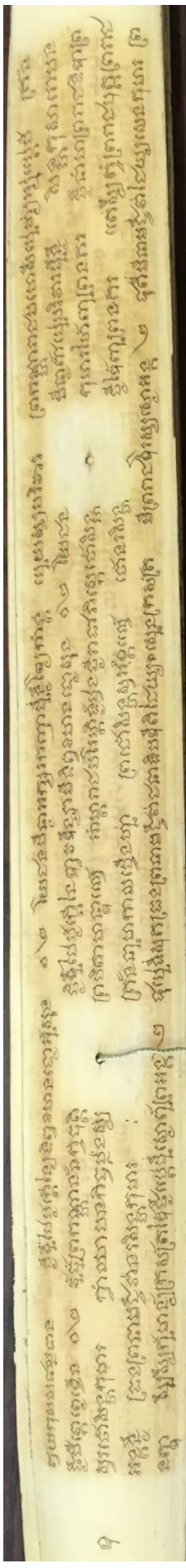
* ในใบลานที่ 26 เรียกชื่อปราสาทนี้ว่า ราชยานมุตตปราสาท

ภาพที่ 34

บรรทัดที่ 1	จึงทรงพระโกรธในพระมเหสีจึงตั้งเอาซึ่งพระมเหสีด้วยฝ่าพระหัตถ์ พระมเหสีนั้นร้องไห้ปริทวนการรำไรต่าง ๆ อโห ดั่งอาดมาจะตีเตียนนิทานสมเด็จพระเชษฐาในเมื่อด
บรรทัดที่ 2	เลย :
บรรทัดที่ 2	เมื่อพราหมณ์แก่กระทำโทษนนั้น ได้เป็นเพื่อนสุขเพื่อนทุกข์ด้วยกันมาแต่ก่อน บัดนี้เลามาสมาคมสังวาส เป็นสามีภริยาก ก็ไม่ตั้งอยู่ในคำกัจจ
บรรทัดที่ 3	การสัญญากันไว้ น้ำพระทัยไม่สุจริตไม่ซื่อไม่ตรง แม้จะเกิดไปภายหน้าขออย่าให้ได้บังเกิดร่วมอุทรพระองค์เลย พระนางเธอตั้งอธิษฐานไว้ดังนี้ ครั้น
บรรทัดที่ 4	มาในปัจฉิมชาติ จึงมิได้บังเกิดร่วมอุทรด้วยพระชาตินั้น หนึ่งพระชาติจำเดิมแต่ได้ผ่านสมปติมา พระองค์ก็ให้โรจนศาลาแพบประตุเมื่อตั้งทั้ง 4 ทิศเสียสละบริจา
บรรทัดที่ 5	ซึ่งทรัพย์วันละ 4 แสนมิได้ขาด เมื่อพระชาติบริกรรมกษัตริย์สวสุมบิไดอยู่ 30 พระวสาพาพระองค์ก็ถึงซึ่งสวรรคตไปนั้น ปีฉลุเพ็ญเดือน 6 วันอังคารวิสาขมาสกษัตริย์เดือน 6
	เดชบุญ

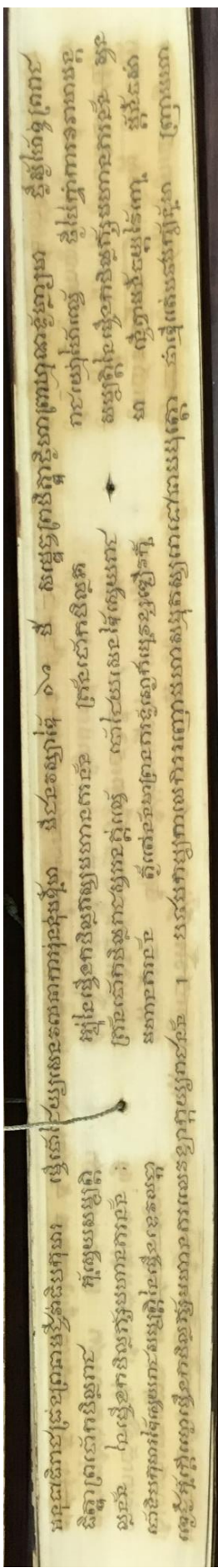
ลานหน้าที่ 35

บรรทัดที่ 1 ขุ	ด้วยฤศผลลทาน จึงขึ้นไปบังเกิดในพิภพวิมานทองอันสูง 12 โยชน์มีนางอัปสรก็ลอยมาขึ้นหนึ่งโดยกำหนด เป็นยศบริวาร พระกนิษฐาภรรยาเมสสิเป็นมายอยู่แปดปี ครั้น
บรรทัดที่ 2	ถึงปีออกเพ็ญเดือน 12 วันจันทร์ พระกนิษฐานั้นก็จุติจึงขึ้นไปบังเกิดในดาวดึงส์พิภพวิมานทองสูง 12 โยชน์ มีนางฟ้าเป็นบริวารหมื่นหนึ่ง ลิงหกมกร ปน
บรรทัดที่ 3	ส่วนเจ้าสิงหกุมาร กระทบกายบังเกิดแล้ว อำมาตย์ราชปรีชิตทั้งปวงจึงกราชภิเษกเจ้าสิงหกุมารให้ผ่านพระนคร จึงนำมาพระราชธาตุมาราชธิดาพระ
บรรทัดที่ 4	พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อว่านรสิงหกุมาร* ครั้นนานมากแล้วพระเจ้าสิงหกุมารสวรรคตแล้ว เจ้านรสิงหจึงได้ผ่านพระนคร แต่สืบต่อพระราชบุตรพระราช
บรรทัดที่ 5	นัดดา สืบสืบกันมานับกษัตริย์ได้แปดหมื่นสองพันพระองค์ ๆ ผู้เป็นที่สุดทรงพระนามชื่อว่าขนิธินทีปชัยเสนกษัตริย์ มีพระราชโอรสสององค์ ๆ ผู้พี่มีนามชื่อว่าไชยเสน กุมาร พระ กษัตริย์ มีพระราชโอรสสององค์ ผู้พี่มีนามชื่อว่าไชยเสนกษัตริย์ พระ

* ข้อความตรงนี้จะหมายถึง มิ้มเหสีและได้พระราชโอรส มีนามว่า นรสิงหกุมาร

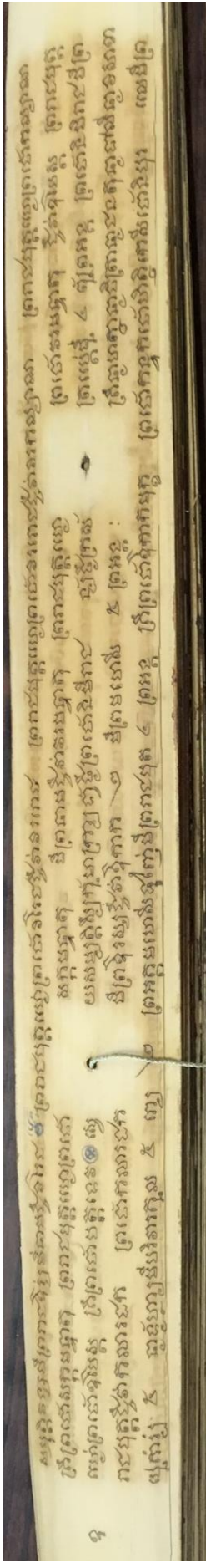
ลานหน้าที่ 36

บรรทัดที่ 1	อนชวธิราชทรงพระนามชื่อว่าธิปกุมาร เมื่อเจ้าไชยเสนวัดน่านการุ่นหันขึ้นมาขึ้นวัดสาได้ 16 ปี สมเด็จพระบิดาจึงพาพราหมณ์ทั้งหลายมา จึงสั่งให้ขอพระราช
บรรทัดที่ 2	ธิดาพระเจ้ากบิลราช อันเสวยสมบัติอยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์มหานครนั้น ครั้นเจ้ากบิลราชยอมให้แล้วจึงไปกระทำการวิวาหมงคล
บรรทัดที่ 3	นั้น ในเมืองกบิลพัสดุ์มหานครนั้น ; ครั้นเจ้ากบิลราชสวรรคตแล้ว เจ้าไชยเสนได้เสวยราชสมบัติในเมืองกบิลพัสดุ์มหานครนั้น ส่วน
บรรทัดที่ 4	เจ้าที่ปกุมารได้เสวยราชสมบัติในเมืองเทวลังกามหานคร ตั้งแต่นั้นมาพระนครทั้งสองก็เป็นวงศ์เดียวกันมา เนื้อความนี้จะยกไว้ก่อน บัดนี้จะเล่า
บรรทัดที่ 5	แดงซึ่งอันเกิดแห่งเมืองกบิลพัสดุ์มหานครแล้ว วงศ์ศากยราชนั้น ๆ ปถมกปกาลเถ กิรณโณ มหัทธสมุตตส โรชเ* นาม ปุตโต จำเดิมแต่ปฐมกัลป์นั้นมา พญามหา

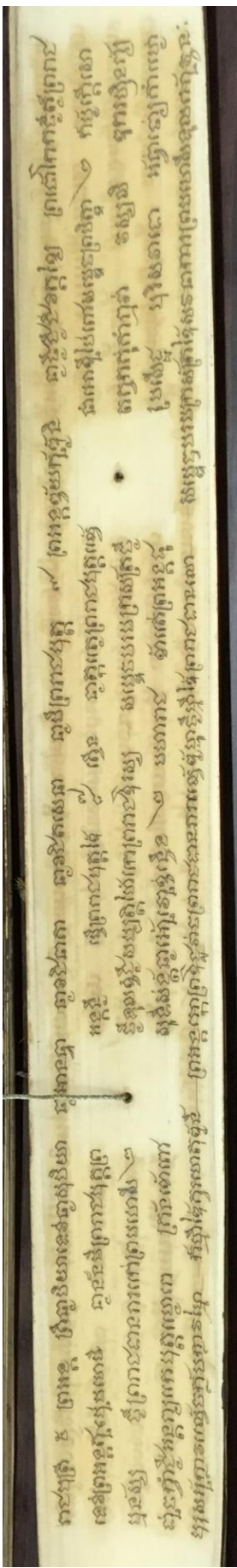
*ข้อความในหน้าต่อไปใช้ชื่อว่า วิโรช

ลานหน้าที่ 37

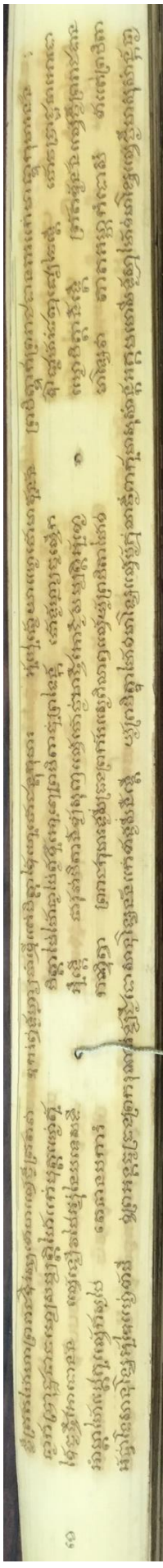
บรรทัดที่ 1 ขุ	สมเด็จพระราชโอรสมีนามชื่อว่าวิโรช ๑ พระราชบุตรแห่งพระเจ้าวิโรชชื่อว่าวิโรชที่ถวิลยาม พระราชบุตรแห่งพระเจ้ากัลยาณ
บรรทัดที่ 2	คือพระเจ้าสักกมโนชาตุ พระราชบุตรแห่งพระเจ้าสักกมโนชาตุ มีพระนามชื่อว่ารามมโนชาตุ พระราชบุตรแห่งพระเจ้าวิโรชชื่อว่าวิโรชที่ถวิลยาม พระราชบุตร
บรรทัดที่ 3	แห่งพระเจ้าอุโบสถ คือพระเจ้าอุโบสถ ๑ เสวยสมบัดสีกับมาตราบเทเวศน์พระเจ้านิมิราช นบถึงกษัตริย์แปดหมื่น 4 พันพระองค์ พระเจ้านิมิราชมีพระ
บรรทัดที่ 4	ราชบุตรชื่อว่ากาลารฎก พระเจ้ากาลารฎกมีพระราชโอรสชื่อว่าโอภาส ๑ มีพระมเหสี 5 พระองค์ : คือนางทัตถา นางจิตรา นางชนตุ นางชาลี นางวิสาชา
บรรทัดที่ 5	เป็นคำรบ 5 นางทั้งหลายมีบริวารคนละ 5 ร้อย ๑ พระอัครมเหสีผู้ใหญ่มีพระราชบุตร 4 พระองค์ คือพระเจ้าโอกาณมุกขะ พระเจ้ากัญญาละ เจ้าทิติเถเกสี เจ้านิปุระ

ลานที่ 38

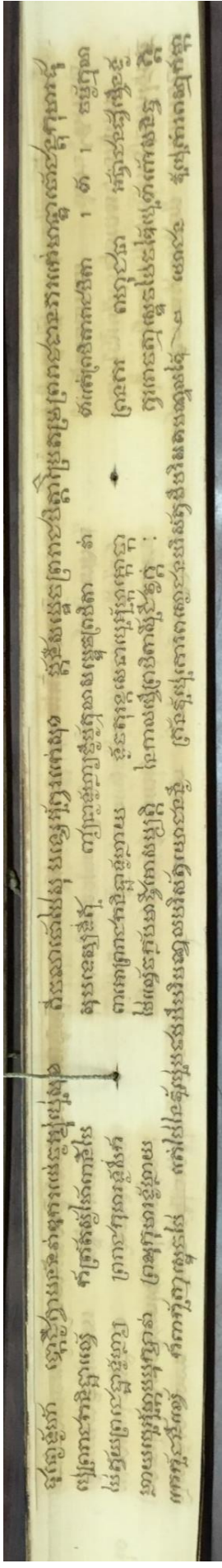
บรรทัดที่ 1	ราชบุตรี 5 พระองค์ คือนางปงยาเทวี นางสุปียา นางอานันทา นางวิจิณาตา นางวิจิตเสมา นางมีราชบุตร 9 พระองค์ด้วยกันดังนี้ นางถึงซึ่งชีวิตกษัย พระเจ้าโกเกะ จึงตั้งพระราช
บรรทัดที่ 2	เทวีพระองค์อื่นเป็นเมหสี นางนั้นมีพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อพระราชบุตรได้ 7 - 8 เดือน นางตกแดงพระราชบุตรแล้ว นำเอาขึ้นไปเฝ้าสมเด็จพระบิดา ๆ ก็ บังเกิดโส-
บรรทัดที่ 3	มนัส จึงพระราชทานพรแก่พระเมหสี ๆ จึงทูลขอซึ่งสมบัตินี้แก่พระราชาเออรส สมเด็จพระราชาเออรส จึง ตระกอกอุตุรามมา วสสลิ ตุกรหญิงร้าย
บรรทัดที่ 4	ท่านจะกระทำซึ่งอันตรายแก่บุตรแห่งเรา ครั้นเข้าเฝ้าผู้สั่งตั้งอันนวนอนของเมือง ๆ มหาราช ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ปุริสวาโท อันว่าถ้อยคำแห่ง
บรรทัดที่ 5	บุรุษอันกล่าวแล้วจะกลับกล่าวใหม่ ก็มีได้ควรเหตุดังนี้ พระองค์ออกพระโอษฐ์ว่าจะพระราชทานพรแล้วตั้งถาจึงมิให้พระราชทานเถา สมเด็จพระบิดาได้ สวนการพระเมหสีผู้ล่อนนอน :

ลานหน้าที่ 39

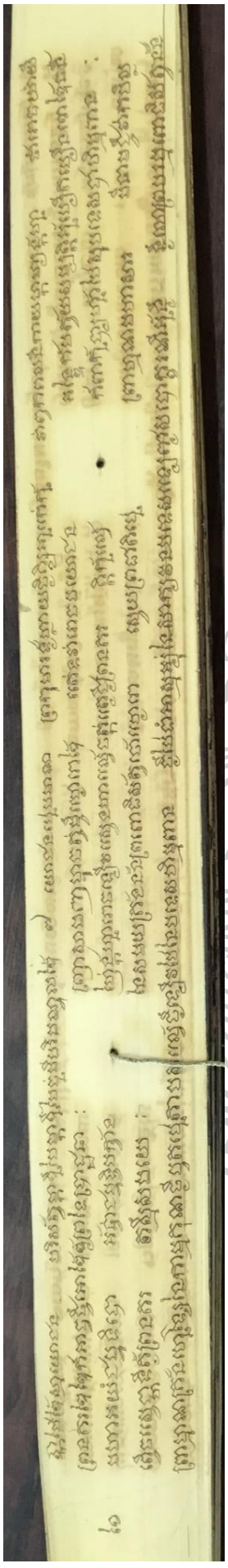
บรรทัดที่ 1 เซ	จึงตรัสให้หาพระราชโอรสเข้ามาแล้วจึงตรัสว่า ดูก่อนพ่อทั้งหลายเจ้าได้เห็นเจ้าขันตุมมาร อันเป็นน้องยาแฝงเจ้ามานัน พระบิดาก็พระราชทานพรแก่ มารดา कुमारนี้ :
บรรทัดที่ 2	นางก็บรรณางจะมอบสมบัติให้แก่บุตรแห่งตน ดูก่อนพ่อทั้งหลายเจ้าได้แต่บิดาไม่เห็นนางไปพึ่งชิงอันอนอณ พระบิดาจวนพระพระทัยนัก เจ้าทั้งหลายจงเลือกเอาข้างมารดา ตามขอไปใจเกิด เจ้าจะบรรณางเอาเท่า
บรรทัดที่ 3	ใดจึงถือเอาเท่านั้น แล้วเที่ยวไปอยู่ในประเทศที่อื่นเกิด ถ้ารู้ว่าบิดานี้ดีบิสูญแล้วเจ้าจงมาถือเอาซึ่งสมบัติอันของ แห่งบิดานั้นเกิด ตรัสตั้งนั้นแล้วจึงพระราชทาน
บรรทัดที่ 4	อำมาตย์ให้แปดคนแล้วก็ส่งไป เติมนานบการ กณฐิตวา พระราชกุมารทั้งสี่ทรงพระกระแสงพิลาบแล้วยังพระบิดาให้ขมาโทษว่า ตาต อมทาก โทโส ข้าแต่พระบิดา
บรรทัดที่ 5	อันว่าโทษานุโทษอันใดแห่งข้านี้ ขอพระองค์ทรงพระกรุณาธิคุณซึ่งโทษานุโทษนั้นแก้ข้าทั้งสี่นี้เถิด ยิ่งพระบิดาให้ขมาโทษแล้วบังคมลาจึงพากันมาสู่สำนักอัคกรมเสด็จทั้ง สามให้ขมาโทษแล้วจึงมาสู่สำนักนาง

ลานหน้าที่ 40

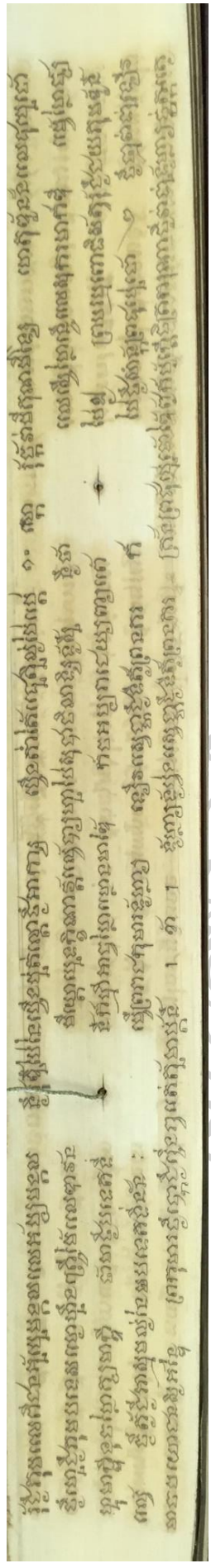
บรรทัดที่ 1	ผู้น้อยทั้งห้า บอกซึ่งความนั้นว่าดูกรมแดงอยู่เป็นสุข พิจารณาเข้าไปสู่ประเทศอันครมแก่สุข บัดนี้สมเด็จพระราชาธิบดีไปโปรดพระราชทานแก่กรมดาเจ้าชั้นตุ๊กตามารผู้
บรรทัดที่ 2	เป็นพระราชกนิษฐาแล้ว ก็ตรัสสั่งให้เรานี้ไปสู่ประเทศที่อื่น ฝ่ายนางทั้งหลายจึงบังคมลาสมเด็จพระบิดาว่า ข้าแต่บิดาราชบิดา ข้าฯ จะบังคมลา
บรรทัดที่ 3	ไปด้วยพระเชษฐาทั้งหลาย พระราชกุมารทั้งสี่ก็พาเอาพระราชกนิษฐาทั้งหลาย ทั้งจตุรงค์เสนาเป็นอันมากออกจากพระนคร พหูชนา อันว่าชนฝ่ายเมืองทั้ง
บรรทัดที่ 4	หลายเป็นอันมากปรักษาว่า พระกุมารทั้งหลาย ไปแลกลับมาจากเจ้าซึ่งสมบัติ ในกาลเมื่อพระบิดาสิ้นชีพิตักษัย : คราวเราจะตามเสด็จไปจะดีเป็นข้าฝ่าสินิท คิด
บรรทัดที่ 5	แก่กันฉะนี้แล้ว ก็พากันตามเสด็จไปแต่ไปในวันเป็นปฐมมีปริมณฑลบริษัทยोजनाครั้งนั้นเป็นคำบสองชนบริษัทยोजनाได้ 2 โยชน์ วันเป็นคำบสามก็มาก

ลานหน้าที่ 41

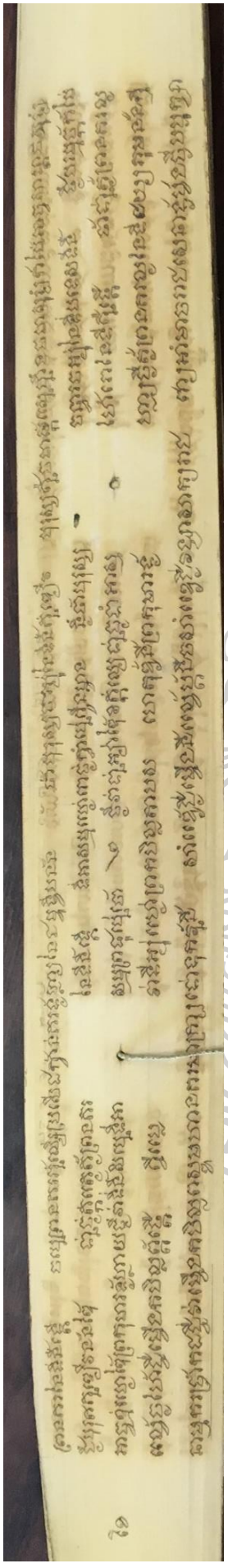
บรรทัดที่ 1 ไฮ	ออกไปได้สามโยชน์ บริษัทยาภขึ้นไปมากขึ้นไปจนมึบวมตลอดได้ 7 โยชน์นี้เป็นประมาณ พระภิกษุทั้งหลายจึงคิดอ่านแก่กัน ว่าพวกพลนิกายมากหนักหนา ถ้าเราจะย่ำ
บรรทัดที่ 2	อี
บรรทัดที่ 3	พระนครใดได้ก็อาจถือเอาได้ตั้งพระทัยไปปรารภนา : พญาสาธัญญาจะต่อเมื่อแห่งเราได้ แต่ทว่าเราจะประโยชน์อันใดกันด้วยสมบัติอันเบียดเบียนเขาได้ละนี้
บรรทัดที่ 4	มหา อัย ชมพูทีไป อันทว่าชมพูทวิกว้างใหญ่หนักหนา เราจะเที่ยวแสวงหาแล้วจะตกแก่ตั้งพระนคร คิดกันแล้ว ก็พากันบ้ายหน้าไปสู่ประเทศปาหิมพานต์ : เพื่อจะแสวงหาที่ตั้งพระนคร ตสมึ สมเย : ในสมัยครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าแห่งเรา เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์มหาศาล มีนามชื่อว่ากบิล
บรรทัดที่ 5	พราหมณ์ ครั้นเห็นโทษในกามคุณจึงบวชเป็นดาบสแล้วจึงเที่ยวไปในประเทศหิมพานต์ จึงไปทำอาศรมอยู่ในศากยวงประเทศแห่งสระโอบกษณินอันหนึ่ง หนึ่งเล่า พระบรมโพธิสัตว์นั้น

ลานหน้าที่ 42

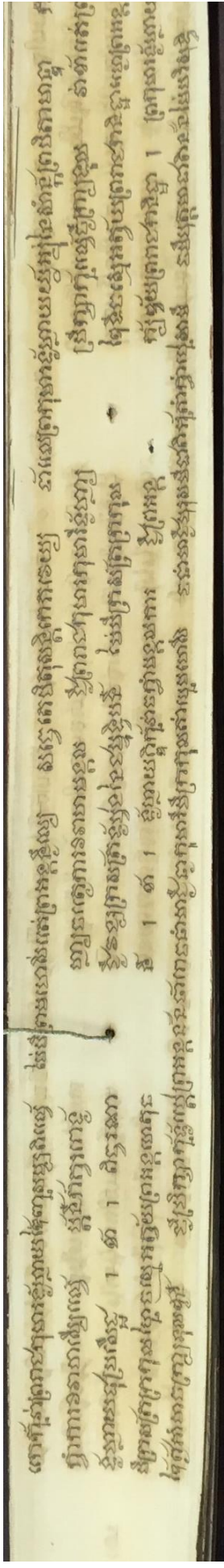

บรรทัดที่ 1	รู้ถึงภูมิแลพิชชนอันเป็นมงคลแลอับมงคล หนึ่งรู้ขึ้นไปเบื้องบนต่อโลกถึงอากาศ เบื้องต่ำได้แผ่นดินลงไปแปด 10 คอก รู้จักว่ามีคุณมีโทษ เหตุตั้งนั้นแลผู้เป็นเจ้าของ
บรรทัดที่ 2	จึงเห็นถึงภูมิประเทศแห่งหนึ่งหรือไม่แลลดาวัดก็มียอดเป็นทักษิณาวัดแล้วไปสู่อุบัติธรรมที่ทั้งสิน หนึ่งถ้าแลเสียได้เมื่อแลสุกรมาก็ดี แมว่าไล่จับ
บรรทัดที่ 3	พญามากดีสูงจะเลงขบมากดี ถ้ามาถึงประเทศนี้ก็มีอากาศแลเล่นมาได้ ก็จะไม่ปราศภัยแพไปเอง พระบรมโพนพิสัยผู้ซึ่งขี้ญี่ภูมิตั้งนี้
บรรทัดที่ 4	แล้ว จึงตั้งซึ่งอาสนลงในประเทศนั้น: เมื่อพระราชกุมารทั้งหลาย เทียวแสวงหาซึ่งที่ตั้งพระนคร ก็ไปซึ่งสำนักพระผู้เป็นเจ้าของ เจ้าจึงถามว่าท่านเทียว
บรรทัดที่ 5	มาจะประโยชน์สิ่งอันใด พระกุมารจึงบอกซึ่งเรื่องราวแต่ต้นมานับนี้ ๆ ซ้ำ ๆ ทั้งหลายทั้งปวงแสวงหาซึ่งที่ตั้งพระนคร ครั้นพระผู้เป็นเจ้าของได้ฟังก็บังเกิดจิตกรณูมาจึงว่าท่าน ทั้งหลายจะตกแต่ง

ลานหน้าที่ 43

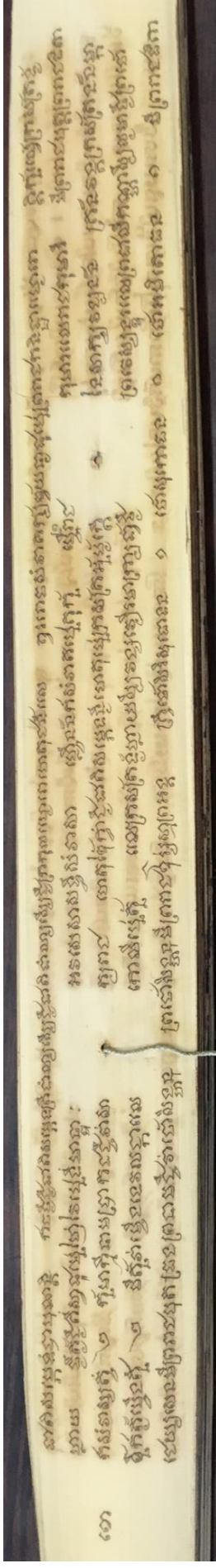

บรรทัดที่ 1 โ	พระนครในนี้เกิด จะเป็นพระนครอันเลิศประเสริฐกว่านครทั้งหลายในชมพูทวีปนั้น ถ้าบุรุษจะอยู่ในที่นี้คนเดียว บุรุษคนนั้นจะมาถึงแสนหมื่นจะมาสู้รบก็เอาจสามารถ จะสู้รบ
บรรทัดที่ 2	ซึ่งบุรุษคนเดียวมันได้ ท่านจงตกแต่งตั้งพระนครในที่นี้เถิด ที่อาศรมแห่งแรกๆทำเป็นเรือนหลวง พึ่งถ้าบุรุษจันทาลจะอยู่ในประเทศที่นี้ ถึงบรมจักรก็ไม่
บรรทัดที่ 3	อาจชมแห่งได้ พระกุมารทั้งหลายจึงว่าที่นี้ลือเป็นที่อาศรมพระเจ้า พระผู้เป็นเจ้าจึงว่าท่านอย่าได้วิตกเลยท่านจงทำอาศรมให้เราในที่นี้เถิด ถ้าท่านตั้งพระนครลง
บรรทัดที่ 4	แล้วจงให้ชื่อเมืองกบิลพัสดุ์เถิด คือแปลว่าที่อยู่แห่งพระกบิลดาบส เหตุตั้งขึ้นพระกุมารทั้งหลายจึงตั้งพระนครลงในที่ชัชฎามันก็มี
บรรทัดที่ 5	นามกรปรากฏชื่อว่าเมืองกบิลพัสดุ์มหานครมาแต่ทุกวันนี้ สำแดงซึ่งเมืองนี้แล้วบัดนี้จึงสำแดงซึ่งวงศาคายราช ฝ่ายอำมาตย์ราชเสนาทั้งปวงจึงปรึกษา

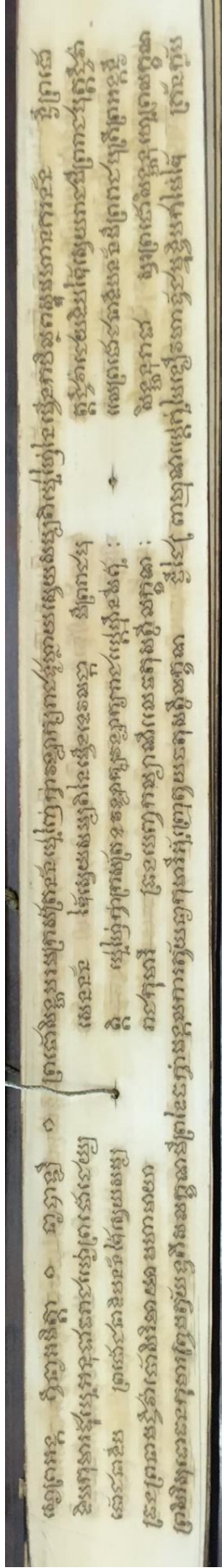
บรรทัดที่ 1	แก่นว่าพระราชกุมารทั้งหลายได้ผ่านสมบัติแล้ว ไม่มีพระเมสสิแต่พระองค์หนึ่งเลย สัจเจ เต ปิตุสนตนิถ ภาเวย ถ้าแลพระกุมารทั้งหลายยังอยู่ในสำนักพระบิดามารดา ก็ จะ
บรรทัดที่ 2	กระทำการวิจาวาหะเสียแล้ว บัดนี้ก็ควรเราทั้งหลายจะแต่งการวิจาวาหะซึ่งพระราชากุมารทั้งหลาย ปรีกษากันแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
บรรทัดที่ 3	ทั้งหลายผู้ประเสริฐ ข้าฯ พิจารณา ซึ่งวงศ์กษัตริย์ทั้งปวงในชมพูทวีปนี้ ไม่มีกษัตริย์ตระกูลใดที่จะเสมอด้วยพระราชกนิษฐาแห่งพระองค์ ไม่
บรรทัดที่ 4	มีกษัตริย์ตระกูลไหนจะเสมอด้วยพระองค์ เหตุฉะนี้ ข้าฯ ทั้งหลายคิดกันว่าจะกระทำการมงคลซึ่งพระองค์ กับด้วยพระราชกนิษฐา ฯ พระกุมารทั้งหลายครั้น
บรรทัดที่ 5	ได้ฟังอำมาตย์กราบทูลดังนั้น จึงปรึกษากันทั้งแปดพระองค์นั้นถ้าเราจะนำมาซึ่งนางกุมารมีตระกูลต่ำเป็นมเหสี จะนำมาซึ่งบุรุษมีชาติอันต่ำกระทำให้เป็นสามี จะมีบุตรมาชาติ นั้นไม่บริสุทธิ์ ะ

ลานหน้าที่ 45

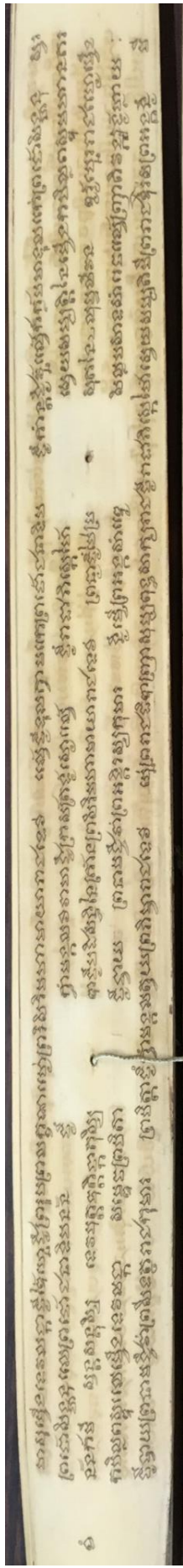
บรรทัดที่ 1 เขา	ชาติสมเภาที่ ปาบุญนติ ก็จะมีซึ่งชาติสมเภาที่กลายเสียซึ่งชาติทำลายเสียซึ่งตระกูลแห่งเรา เหตุฉะนั้นแล ควรเราจะส่งวาสกับด้วยนางผู้เป็นพระราชกนิษฐาแห่งเรา คิดกันแล้วกษัตริย์ทั้ง
บรรทัดที่ 2	หลายจึงตั้งพี่สาวผู้เป็นใหญ่ไว้เป็นที่มารดา อวเสสา สพธิ สิวาสา เหลื่อนั้นก็ส่งวาสเป็นคู่กัน เมื่อพระราชกนิษฐาสามารถแลมามีพระราชาบุตรพระราชกนิษฐา
บรรทัดที่ 3	ก็ส่งวาสต่อ ๆ กันมากก็มีนามปรากฏชื่อว่าศากยราช เหตุได้กระทำซึ่งชาติสมเภา หนึ่งเหตุเป็นกษัตริย์อันบังเกิดในศากยวงศ์นั้น ครั้นวงศ์กษัตริย์นั้นมาก
บรรทัดที่ 4	ขึ้นก็ตั้งเมื่ออื่น ๆ มีต้นว่าเมืองเทวลังกาแลโกลีเป็นต้น แลกษัตริย์ทั้งหลายสืบวงศ์เรื่อยมาตราบเท่าถึงพระเวสสันดรแลพระชาติก็ถึงสืบลงมาถึงพระเจ้า
บรรทัดที่ 5	ชัยเสนมิพระราชบุตรทรงพระนามชื่อว่าเจ้าสิงหนุ พระเจ้าสิงหนุมีพระราชโอรสสามพระองค์ คือเจ้าสิริสัทโธทนะ 1 เจ้าสุโกทนะ 1 เจ้าอมิตโพนะ 1 มีพระราชกนิษฐา

ลานหน้าที่ 46

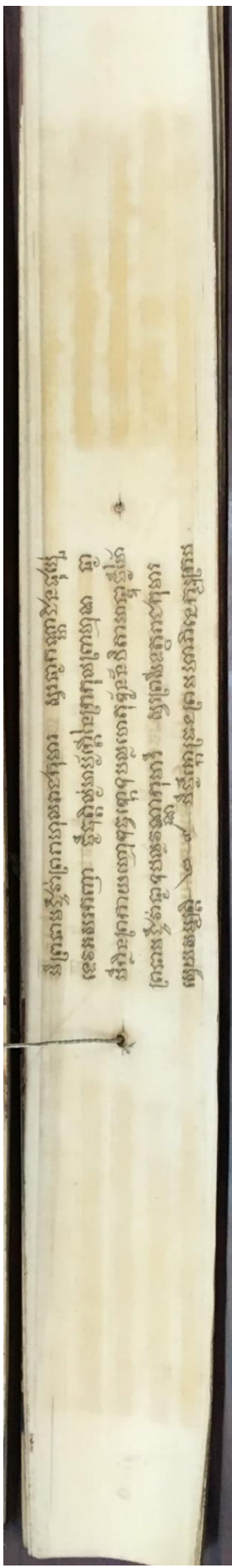
บรรทัดที่ 1	สองพระองค์ คือนางอมิตตา 1 นางบาฬี 1 พระเจ้าสิ่งทงบรมกษัตริย์นั้นเป็นใหญ่กว่าวงศ์กษัตริย์ทั้งหลายเสมอสมบัตินั้นเป็นใหญ่ในเมืองกบิลพัสดุ์มหานครนั้น หนึ่งพระเจ้า
บรรทัดที่ 2	ธิปกุมารผู้เป็นอนุชาธิราชแห่งพระเจ้าชัยเสนนั้น ได้เสวยสมบัตินั้นเมืองเทวโลกา มีพระราชบุตรชื่อว่าชัยธิปีได้เสวยราชย์มีพระราชบุตรชื่อว่า
บรรทัดที่ 3	เจ้าชมนาธิป พระเจ้าชมนาธิปนั้นได้เสวยสมบัตินั้นเป็นใหญ่กว่ากษัตริย์วงศ์ศากยราชวงศ์ศากยราชวงศ์สัพพีนั้น แต่พระเจ้าชมนาธิปนั้นมีพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง
บรรทัดที่ 4	ทรงพระนามชื่อว่าเจ้าสิริมหายาราชกุมารี ทรงเบญจกัลยาณีแลเจตต์ผู้ผู้ลักษณะ สิ้นพระนามชื่อว่าส่วนพระเจ้าสิงหนุเห็นพระลักษณะ
บรรทัดที่ 5	พระสิริสุโธพนกุมารพร้อมด้วยตึงตึงลักษณะ มีพระทัยจะกระทำการมงคลการด้วยนามกุมารอื่นพร้อมด้วยเจตต์ผู้ผู้ลักษณะ จึงใช้พราหมณ์แปรคนไปเที่ยวหาทั่วชมพูทวีปก็ไม่ได้ ครั้นกลับ

ลานหน้าที่ 47

บรรทัดที่ 1	มาสู่เมืองเวทลั้งกาจึงได้เห็นซึ่งพระรูปพระลักษณะแห่งพระสิริมทามายาราชเทวี แล้วจึงทูลความแก่พระเจ้าชวาธิป จึงกำหนดซึ่งวันแล้วก็กลับมาทูลแก่พระเจ้าสิงขร
บรรทัดที่ 2	พระเจ้าสิงขรเห็นพระเจ้าชวาธิปนั้น จึงกระทำมงคลวิเวทซึ่งกษัตริย์ทั้งสองแล้วจึงราชาภิเษกให้เสวยสมบัติในเมืองกบิลพัสดุ์มหานคร
บรรทัดที่ 3	นั้นก็มีส่วนสันตติเตศวรบุตร จุตจากคฤดีตาจึงปฏิสนธิในครรภ์พระสิริมทามายาราชเทวี พระนางจึงไปประสูติในลุมพินีวันตงรังเป็นระหว่างแห่งเมือง
บรรทัดที่ 4	กบิลพัสดุ์แต่เมืองเวทลั้งกา สมเด็จพระบิดาจึงถวายพระนามชื่อว่าอังกิรศกุมาร หนึ่งเมื่อพระองค์สำเร็จแล้วพระญาติวงศ์ต่างก็มาทูลถวาย : โอรสองค์หนึ่ง มี
บรรทัดที่ 5	จึงถวายนามว่าลัทธิตถธรรมาชกุมาร พระบิดาจึงกระทำการมงคลด้วยพระพิมพ์าราชเทวี เป็นพระราชธิดาพระยาสุบพพทศกายนจิงราชาภิเษกให้เสวยสมบัติมีพระราช

ลานหน้าที่ 48

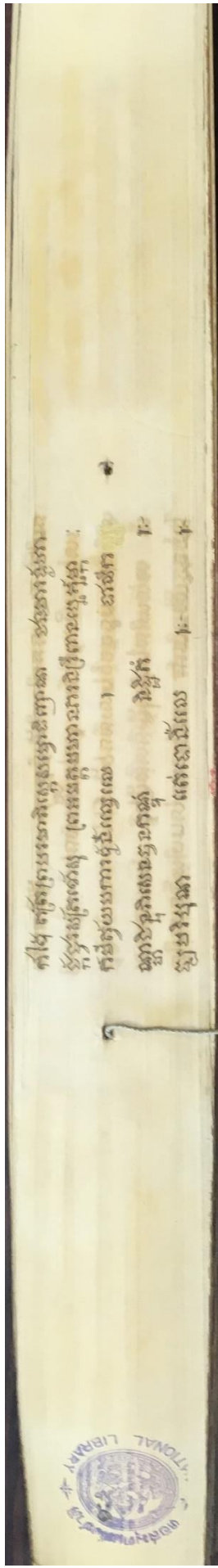

บรรทัดที่ 1	มีพระนามชื่อว่าพระราชสุทนต์ ส่วนนางกัณหาชินธุเป็น
บรรทัดที่ 2	เทวอัษรก็อุญา จึงจุติลงมาบังเกิดในตระกูลพรหมณ์ นาง
บรรทัดที่ 3	มิกลินพระกายหอมดุจดอกอุบล* เหตุตั้งนี้บิดามารดาจึงให้
บรรทัดที่ 4	พระนามชื่อว่านางอุบลฉันทกุมารี ส่วนพระสิทนต์ฉะราชกุมาร
บรรทัดที่ 5	เสวยสมบัติ 29 ปี จึงออกทรงพระมหากนิเนชกรรม

*ชาลิกัณหาภิเสก ฉบับ จป. บ 321/1 เขียนไว้ว่ามิกลินกายและกัณหา "ฝ่ายนางกัณหาชินธุบังเกิดเป็นธิดา เศรษฐีแห่งหนึ่ง นางนั้นมีกัณห์ตัวแลปากมันหอม

อุปลตโนโหวิย ปรากฎหอมด้วยดอกอุบล

ลานหน้าที่ 49

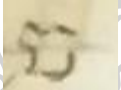

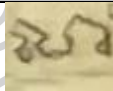

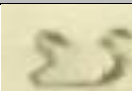
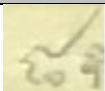
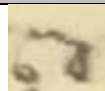
บรรทัดที่ 1 อะ	ก็ได้รับพระบรมภิเสกสัมโพธิญาณ ขณะมารทั้งห้า
บรรทัดที่ 2	ชักชวนสัตว์เข้าสู่ พระอมตมทานครบศพพบเป็นอันมาก:
บรรทัดที่ 3	ก็มีด้วยประการดังนี้แล้วแล ฯ ซาลี
บรรทัดที่ 4	กณหาชินมิเสนจนกณฺฐํ นินฺนฺสิตํ
บรรทัดที่ 5	จบบริบูรณ์ แต่เท่านี้แล

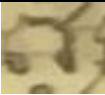

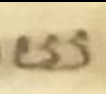
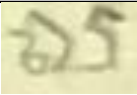

การเขียนรูปพยัญชนะ สระ และอักขรวิธี

จากการปริวรรตข้างต้นผู้ศึกษาได้ทำการเก็บตัวพยัญชนะที่ปรากฏในเรื่องชาลีกำแหงภิเสก ฉบับที่ 53/1 ได้ ดังนี้

1 รูปพยัญชนะ

ตารางที่ 4 แสดงรูปพยัญชนะ

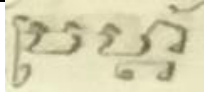
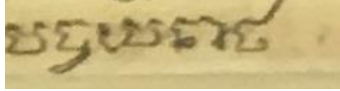
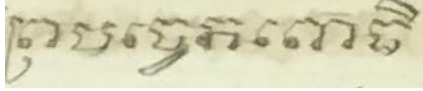
ก	ข	ฃ	ค	ฅ
				
ฆ	ง	จ	ฉ	ช
				
ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
				
ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด
				
ต	ถ	ท	ธ	น
				
บ	ป	ผ	ฝ	พ
				

ฟ	ภ	ม	ย	ร
				
ล	ว	ศ	ษ	ส
				
ห	ฬ	อ	ฮ	
				

จากตารางรูปอักษรรูปอักษรข้างต้นมีข้อสังเกตพบว่ามีรูปพยัญชนะที่ใช้ทั้งหมด 36 ตัว
ขาดรูป ข ค ช ฎ ฐ ต ษ ฮ เนื่องจากในอักษรขอมไทยไม่ปรากฏรูปอักษรเหล่านี้ โดยมีข้อสังเกต
การเพิ่มรูปอักษรที่ไม่มีในเสียงพยัญชนะเขมรที่น่าสนใจ ดังนี้

1) รูปอักษร ป. มีลักษณะเหมือนรูปอักษร บ โดยมีรูปอักษร ที่เพิ่ม
ปลายเส้นโค้งคว่ำม้วนหักตัวปลายขึ้นด้านบนจาก รูป อักษร บ โดยรูปพยัญชนะทั้ง 2 มีการใช้
ปะปนกัน ดังตัวอย่างคำที่ปรากฏในเอกสารโบราณฉบับนี้

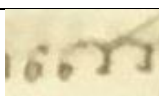

ตารางที่ 5 แสดงรูปอักษร ป

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ปรหุต	พฤษ
	ปจยนาถ	ปัจจยนาถ
	พรปจเจโพธิ	พระปัจเจกโพธิ

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ประสูต	ประสูติ
	เปน, เบน	เป็น
	ไป	ไป
	แปล, แบล	แปล

2) รูปอักษร ฟ ฝ มีลักษณะเหมือนรูปอักษร พ เพิ่มปลายเส้นทแยงเหนือปลายบนสุดของเส้นหลัง ดังคำต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงรูปอักษรฟ และ ฝ

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ฝาย	ฝ้าย
	เฝ้า	เฝ้า
	ฟุ้ง	ฟุ้ง

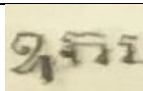
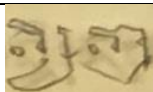
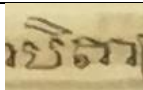
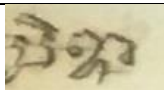
3) รูปอักษร ช ใช้การเขียน 2 ลักษณะคือ การใช้รูปอักษร ช และ ฉ ดังคำต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงรูปอักษร ช

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ชฺง	ชิ่ง
	ชฺอ	ชื้อ
	ชฺอ	ชื้อ
	ชฺอ	ชื้อ

4) รูปอักษร ด ใช้ พยัญชนะ ๓ หรือ ๓ ในการเขียนคำเดียวกัน ทั้งนี้ ขึ้นกับบริบทของคำว่าตรงกับเสียงอะไร

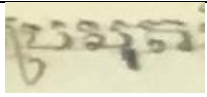
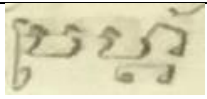
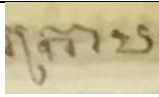
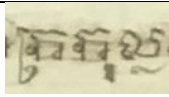
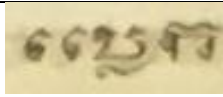
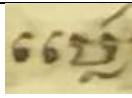
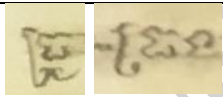

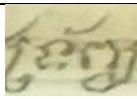
ตารางที่ 8 แสดงรูปอักษร ด

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ดฺกร	ดูกร
	ดฺสตาม	ติดตาม
	บิดา	บิดา
	ปีทา	ปีทา

การเขียนพยัญชนะต้นมีลักษณะการเขียนที่เหมือนกับในปัจจุบัน โดยพยัญชนะต้นที่เป็น อักษรนำจะเขียนตัวที่สองซ้อนใต้พยัญชนะตัวแรก

ในขณะที่อักษรควบจะเขียนตัวควบอยู่หน้าพยัญชนะในตัวควบ ร และได้พยัญชนะกรณีในตัวควบคือตัว ล ว โดยอักษรควบไม่แท้ เช่น ทร จะเขียนตัว ร หน้าพยัญชนะเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 9 แสดงรูปอักษรควบ

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ประสุต	ประสูติ
	ประทุต	พฤษหัส
	กราบ	ตราบ
	กรกุล	ตระกุล
	แปลก	แปลก
	แปล	แปล
	ตรง, ตรง	ทรง
	ชุก	ชก
	ทรัพย์	ทรัพย์

2 รูปสระ

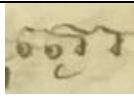
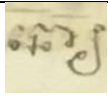
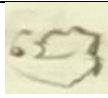

รูปสระผู้ศึกษาพบว่ามีการใช้ลักษณะเดียวกันกับรูปสระปัจจุบัน แต่มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการใช้รูปสระ ดังนี้

2.1 สระจม

ก. การใช้สระ เอา พบการใช้ใน 3 บริบท คือ

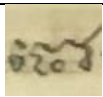
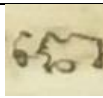
1) การใช้แทนรูปสระ ออ โดยพบการใช้ควบคู่ไปกับสระ ออ ปกติ ดังตาราง

ตารางที่ 10 แสดงรูปสระเอา แทนสระออ

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	เต่าง	ต้อง
	เนาย	น้อย
	เงาม	ง่อม
	เนาน	นอน

2) การใช้แทนรูปสระ เอา ในการเขียนคำภาษาไทย ดังตาราง

ตารางที่ 11 แสดงรูปสระเอา แทนรูปสระเอา

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	เข้า	ข้าว
	เขา	ชาว
	เทา	เฒ่า

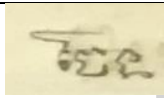
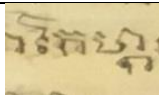
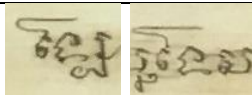
3) การใช้แทนรูปสระ โอ ในการเขียนคำภาษาบาลี ดังตาราง

ตารางที่ 12 แสดงรูปสระเอา แทน สระโอ ภาษาบาลี

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	เวสฺสนุตฺตรา	เวสสันตโร
	ชาเตา	ชาโต
	เกาลี	เมืองโกลี

ข. การใช้สระ โอ พบการใช้ใน 3 บริบท คือการใช้เขียนรูปสระ โอ พบว่าการเขียนรูปสระ โอ จะเป็นการใช้รูปสระ เอ ต่อทางขึ้นไปด้านบน ดังตาราง

ตารางที่ 13 แสดงรูปสระโอ ภาษาไทย

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	โจท	โจทก์
	โกฏุก	โกหก
	โทษ, โทส	โทษ

3.2.2 สระลอย

ในเรื่องชาติกัณหาภิเสกพบการใช้สระลอยมาเขียนเป็นพยัญชนะต้น ดังนี้

ตารางที่ 14 แสดงรูปสระลอย

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	เอ	เอ
	เอกณท	เอกฉันท์
	เอา	เอา
	เอาก	ออก
	เอือก	เอิก
	เออิน	เออิน
	อุตตราสาณณ	อุตตราสาพท

การใช้ ฤ ฤา ปราบกฎรูปแบบสระลอย และรูปพยัญชนะ ร ปะปนอยู่ ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงรูป ฤ ฤา

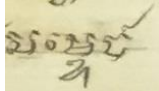
ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ฤ	ฤ
	เริก	ฤกษ์
	ตั้งรรู	ตั้งฤ
	ฤสี่	ฤสี่

3 เครื่องหมาย

3.1 เครื่องหมายทัณฑฆาต

เครื่องหมายทัณฑฆาต (๕) พบการใช้เพื่อกำกับเสียงพยัญชนะตัวสะกด เช่นในคำว่า

ตารางที่ 16 แสดงเครื่องหมายทัณฑฆาต

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	สมเตจ	สมเด็จ

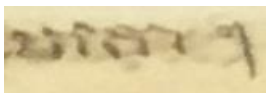
3.2 เครื่องหมายไม้ยมก

เครื่องหมายไม้ยมก (๓) ใช้เลข 2 ในการซ้ำเสียงที่ต้องการออกเสียงสองครั้ง เช่นใน
คำว่า

ตารางที่ 17 แสดงเครื่องหมายไม้ยมก

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ต่าง 2	ต่าง ๆ
	พระผู้เป็นเจ้าของ 2	พระผู้เป็นเจ้าของ พระผู้ เป็นเจ้าของ

ในขณะเดียวกันก็พบการไม้ยมก (๓) ปะปนอยู่ เช่นในคำว่า

มรรคา ๆ

มรรคา มรรคา

3.3 เครื่องหมายฝนทอง

เครื่องหมายฝนทอง () ใช้ในการกำกับเสียงที่ออกเสียงเป็นสระออ เช่นในคำว่า

อ

ขอ

3.4 เครื่องหมายมุสิกทนต์

เครื่องหมายมุสิกทนต์ (") ใช้ในการกำกับเสียงสระอ ที่มีตัวสะกด เช่นในคำว่า

ตารางที่ 18 แสดงเครื่องหมายมุสิกทนต์

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ต	ต่อ
	ทัง	ธง
	มรทป	มณฑป
	บอ	บ่อ

4 อักษรวิธี

จากการศึกษารูปแบบอักษรวิธีในเรื่อง ชาลิกัณหาภิเสก ฉบับที่ 53/1 พบอักษรวิธีที่น่าสนใจ ดังนี้

4.1 อักษรวิธีพิเศษ

อักษรวิธีพิเศษคือรูปแบบการเขียนที่แตกต่างไปจากรูปแบบการเขียนปกติ มีรูปแบบเฉพาะของแต่ละคำ ซึ่งจากการศึกษาพบรูปแบบอักษรวิธีพิเศษ เช่นในคำว่า

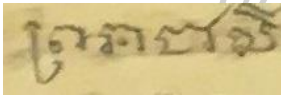
ตารางที่ 19 แสดงอักษรวิีพิเศษ

ตัวอย่าง	คำปริวรรต	คำปัจจุบัน
	ณฺณรา	พระยา, พญา
	หฺมีไ้	หามีไ้

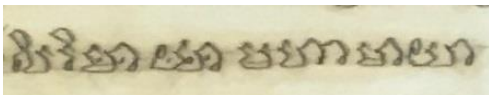
4.2. การลบตัวอักษร

การลบตัวอักษรคือการลบคำหรือความในใบลานที่ไม่ต้องการออก ในเรื่องชาลี
กัณฑ์เสกพบรูปแบบการลบตัวอักษรสองแบบคือ

ก. การใส่ 0 คือ การใส่สัญลักษณ์ 0 ในคำที่ไม่ต้องการใช้หรือเขียนผิดออก ดัง
ตัวอย่าง

จากตัวอย่างผู้จารน่าจะจารผิดเนื่องจากคำดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งใจจารคำ
ว่า พระชาลี แต่ผู้จารจารคำว่า รา แทรกระหว่างคำว่า พระ และ ชา เนื่องจากมีคำว่า พระราชา จึงใส่
เครื่องหมาย 0 ในคำว่า รา ที่จารผิดเพื่อเป็นการระบุงการลบตัวอักษรออกให้อ่านว่า พระชาลี ไม่ใช่
พระราชาลี

จากตัวอย่างผู้จารน่าจะจารผิดเนื่องจากคำดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งใจจารคำ
ว่า สิริมหามายา แต่ผู้จารจารคำว่า มายา แทรกระหว่างคำว่า สิรี และ มหา เนื่องจากมีคำว่า สิริมายา
จึงใส่เครื่องหมาย 0 ในคำว่า มายา ที่จารผิดเพื่อเป็นการระบุงการลบตัวอักษรออกให้อ่านว่า สิริมหา
มายา ไม่ใช่ สิริมายามหามายา

จากตัวอย่างผู้จารนำจะจารผิดเนื่องจากคำดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งใจจารคำว่า กบิลราช แต่ผู้จารจารอักษร ภ แทนระหว่างคำว่า กบิล และ ราช เนื่องจากมีคำว่ากบิลพัสดุ์ (กบิลพัสดุ์) จึงใส่เครื่องหมาย 0 ในอักษร ภ ที่จารผิดเพื่อเป็นการระบุงการลบตัวอักษรออกให้อ่านว่า กบิลราช ไม่ใช่ กบิลภราช

ข. การขีดเส้นกลางบนอักษร คือ การขีดเส้นกลางบนอักษร เมื่อไม่ต้องการคำหรือข้อความที่ผู้จารจารผิด ดังตัวอย่าง

จากตัวอย่างผู้จารนำจะจารผิดเนื่องจากคำดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งใจจารคำว่า สนันมี แต่ผู้จารจารคำว่า มี หลังอักษร ส จึงขีดเส้นกลางบนคำว่า มี ที่จารผิดเพื่อเป็นการระบุงการลบตัวอักษรออกแล้วเขียนคำที่ถูกตามหลังเป็นคำว่า สนันมี ต่อ

จากการศึกษาด้านตัวอักษรและอักษรวิธีในเรื่องพบว่ามีพยัญชนะในเรื่องพบทั้งหมด 36 ตัว ขาดรูป ข ค ซ ฎ ฐ ด ษ ฮ ในเรื่องนี้มีกรเพิ่มพยัญชนะที่ไม่มีในอักษรขอมคือตัว ฟ ฝ ป โดยเพิ่มหางของตัวอักษรขอมที่มีแต่เดิมอยู่แล้ว คือ พ บ เพิ่มหางของพยัญชนะขึ้นไป และมีการใช้ ช และ ฌ แทนเสียง ซ รูปอักษร ด มีการใช้ ๓ และ ๓ โดยขึ้นอยู่กับบริบทการใช้ว่าข้อความนั้นต้องการใช้เสียงอะไร ซึ่งมีการเพิ่มตัวอักษรดังกล่าวไปแล้วข้างต้น พยัญชนะต้นมีการใช้รูปแบบเหมือนกับอักษรวิธีในปัจจุบัน ลักษณะคำควบกล้ำในเรื่องมีการวางรูปอักษรตัวควบในสองกรณีคือการวางตัวควบหน้าตัวพยัญชนะต้น คือ ตัวควบ ร และด้านลางพยัญชนะต้นคือ ล ว รวมถึงพยัญชนะควบไม่แท้ คือ ทร ข้อสังเกตเกี่ยวกับสระ เช่น การใช้สระเอา พบการใช้ใน 3 กรณี คือ 1) การใช้แทนรูปสระอโโดยพบการใช้ควบคู่ไปกับสระอปกติ, 2) การใช้แทนรูปสระเอาในการเขียนคำภาษาไทย และ 3) การใช้แทนรูปสระเอาในการเขียนคำภาษาไทย การใช้สระโอ จะเป็นรูปการณีสสระเอ ต่อทางขึ้นด้านบน

ในเรื่องซาลีสกัณหากิเสกพบการใช้สระลอยแทนสระจมในบางคำ รวมถึงรูปสระ ฤ ฤา ที่ใช้ตัว ร ปะปนกัน ส่วนเครื่องหมายในเรื่องพบการใช้เครื่องหมายทัณฑฆาต ไม้มก เครื่องหมายฝนทอง และ เครื่องหมายพันหนุที่ใช้ในการกำกับเสียงอให้เป็นเสียงสั้น การใช้อักษรวิधिพิเศษพบสองคำ คือ คำว่า พระยา และหามิได้ การลบตัวอักษรจะใช้การลบแบบใส่ 0 กลางคำหรือข้อความที่ไม่ต้องการ และการขีดเส้นกลางบนอักษร

บทที่ 3

การวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรม

การศึกษาวรรณกรรมเรื่องชาลีกัณหาภิเสกเชิงวรรณกรรม ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรมโดยมีหัวข้อหลักคือการศึกษาในฐานะเรื่องเล่าเชิงจินตนาการและการวิเคราะห์คุณค่าในเชิงวรรณศิลป์

เรื่องย่อชาลีกัณหาภิเสก

อาจารย์ผู้โจทก์และอาจารย์ผู้ถามได้บุฉฉาวิสัยกันในเรื่องของภูมิหลังของตัวบุคคลในเรื่องพระเวสสันดร เช่นพระเวสสันดร พระนางมัทรี ชูชก นางอมิตตดา ชาลีกัณหา เริ่มตั้งแต่การประสูติของตัวละคร ชาติกำเนิด การขึ้นครองราชย์ของพระเวสสันดร วิกฤตกรรมของตัวละคร จนกระทั่งพระเวสสันดรสวรรคต

ต่อมาเจ้าเมืองเทวลังกาสวรรคต แต่เจ้าเมืองเทวลังกาไม่มีทายาทผู้ที่จะขึ้นครองราชย์ต่อเหล่าเสนาอำมาตย์และบุโรหิตได้ปรึกษากันว่าจะเสียดราชรถเพื่อตามหาผู้มีบุญญาธิการมาครองเมืองเทวลังกาแทนเจ้าเมืองที่สวรรคตไป ราชรถมาหยุดที่กรุงเชตุดุตร เสนาอำมาตย์และบุโรหิตจึงเข้าไปในเมืองและเชิญสองกุมารขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกา พระชาลีและพระนางกัณหาจึงได้ปรึกษากันถึงเรื่องการขึ้นครองราชย์และวิวาหมงคลร่วมกัน พระนางกัณหาได้ตั้งข้อสัญญากับพระชาลีไว้ว่าพระชาลีต้องซื้อสัตย์ ไม่มีนางสนมอื่น ๆ พระชาลีรับปาก ทั้งสองพระองค์ทำการวิวาหมงคลและขึ้นราชาภิเษกเป็นกษัตริย์เมืองเทวลังกา เมื่อเวลาผ่านไปทั้งสองมีพระราชบุตรหนึ่งพระองค์ชื่อสิงหกุมาร พระนางกัณหาจับได้ว่าพระชาลีมีนางสนม พระนางกัณหาจึงตั้งสัตยาธิษฐานว่าชาติหน้าขอให้พระองค์และพระชาลีเกิดคนละครรภ์มารดา กัน เมื่อพระชาลีและพระนางกัณหาสวรรคต เจ้าชายสิงหกุมารขึ้นครองราชย์มีพระราชบุตรสืบต่อกันมาถึงพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาของอาทิตยกุมาร (ต่อมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ) ผู้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสั่งสอนผู้คนให้ตั้งอยู่ในธรรมสืบมา

รูปแบบบทประพันธ์ และองค์ประกอบของวรรณกรรม

1. รูปแบบคำประพันธ์

วรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหากิเสก แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยมีการยกคาถาภาษาบาลีแล้วขยายความเป็นร้อยแก้วภาษาไทย หรือที่เรียกว่าลักษณะการแปลร้อย รูปแบบคาถาบาลีมีลักษณะคล้ายการแต่งชาดกเรื่องอื่น ๆ เช่น เวสสันดรชาดก แตกต่างกันที่คาถาภาษาบาลีที่เป็นการใช้ภาษาบาลีในการแต่งโครงเรื่องเท่านั้น ในขณะที่เวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สันนิษฐานว่าชาดกเรื่องนี้มีลักษณะเป็นชาดกนอกนิบาต โดยนำโครงเรื่องภาษาบาลีมาแต่งขยายเนื้อเรื่องให้มีความพิสดารมากยิ่งขึ้น เมื่อเทียบกับชาลิกัณหากิเสก ฉบับวัดบวรนิเวศวิหาร พบว่ามีการแต่งคาถาบาลีที่ใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่าง

ชาลิกัณหากิเสก ฉบับจังหวัดจันทบุรี

ชาลิกุมารโบริ มาตาศิพุน กเพชร ฌาเปติ ฯ ตทา ราชา
เทวลงกาปรนคเร กาลมกาลี ตสส ปุตโต วา นตโต วา
วงสานุรกชิตโต นตติ ตทา อมจจปโรหิตโทย รณโญ
สรีร์ ฌาเปตวา สตตเม ทิวเส รณโญ สรีร์ ฌาเปตวา สตต
เม ทิวเส สนนิปาตาเปตวา สนตยีสู ฯ โภนโต รณฐัน นาม
อปราชิกั นตติ อิทานิ ปุสสรลั สชเชตวา มหาปุลญาค
เวสสามิติ ฯ (ล16 /บ 2 -4)

ชาลิกัณหากิเสก ฉบับวัดบวรนิเวศวิหาร²⁵

ชาลิกุมารโบริ มาตาศิพุน กเพชร ฌาเปติ ฯ ราชา เทวลงกาทิ
เป กาลมกาลี ฯ ตทา ปโรหิตอมจจาทโย ราชานั ฌาเปตวา
สตตเม ทิวเส สนนิปาตาเปตวา มนตยีสู อมโภ อิทั รณฐัน
อปราชิกั นตติ อิทานิ ฟูสสรลั มหาปุลญณั คเวสสามาติ ฯ²⁶

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าภาษาบาลีของทั้งสองฉบับมีความใกล้เคียงกัน แตกต่างกันในบางจุดเช่นในฉบับจังหวัดจันทบุรีมีการเพิ่มเนื้อหาหรือขยายความให้มีความละเอียดมากขึ้น

ตัวอย่างการประพันธ์เรื่องชาลิกัณหากิเสกที่มีลักษณะการแปลร้อย เช่น

อมโภ ดุกรท้านทั้งหลายผู้จำเริญ อันว่านางกัณหากิเสกผู้มี
สองพระองค์ร่วมอุทรเดียวกัน เป็นพระราชโอรสแห่งพระเวสสันดรกษัตริย์ธิราช
เป็นชาติเชื่อมหาสมมติวงศ์อันทรงพระนามชื่อว่าเอกรา(ชา)ธิบตี อสทิสโส ไม่มี
กษัตริย์เสมอถึงสอง อีสสโร ครองพิภพศฤงคารทรงอิสสภาพเป็นใหญ่กว่ากษัตริย์
สิ้นทั้งชมพูทวีป”

(ล 19/บ 1 – 3)

“ชาลิกัณหากิเสก(กนิขกนิข)” (มปป). หนังสือใบลาน. อักษรอม ภาษาบาลี. เส้นจาร. ล่องชาด เลขที่ 2157/8. วัดบวรนิเวศวิหารวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, [กา/1].

2. ลักษณะการแต่ง

ผู้จารเรื่องชาลิกัณหาภิเสกได้ตั้งลักษณะการแต่งของเรื่องไว้สามประการคือ 1. การใช้คาถาภาษาบาลีก่อนเริ่มเรื่อง 2. การใช้ปุจฉาวิสัชนาในการเล่าเรื่อง 3. คำขึ้นต้นมีลักษณะเป็นสำนวนเทศน์

2.1. การใช้ภาษาบาลีก่อนเริ่มเรื่อง การเขียนในลักษณะนี้สันนิษฐานว่าผู้จารต้องการอธิบายคำภาษาบาลีก่อนที่จะมีการแปลเป็นภาษาไทย เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมีความเข้าใจในเนื้อหา โดยเนื้อความจะมีการแปลความหมายที่สอดคล้องกัน เช่น “เทวมนุสสาอันว่าเทวดาแลมนุชย์ทั้งหลาย แต่ชมกันแลมทรสพลันทั้งกลางวันแลกลางคืน 7 วันเป็นกำหนด ส่วนเทวดาแลมหาพรหมทั้งหลาย ถวายโอวาทแก่กษัตริย์ทั้งสองให้ตั้งอยู่ในศีล 5 ศีล 8 แล้วไปสู่พระชนพิมานแห่งพระองค์ ฯ”(ล31/บ 1 -3)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ภาษาบาลี “เทวมนุสสา” เมื่อมีการแปลเป็นภาษาไทยผู้จารได้ใช้คำว่า อันว่าเทวดาแลมนุชย์ทั้งหลาย เพื่ออธิบายคำภาษาบาลีที่ว่าเทวมนุสสา โดยคำภาษาบาลีและภาษาไทยมีการแปลที่มีความหมายสอดคล้องกัน

2.2. การใช้ปุจฉาวิสัชนาในการเล่าเรื่อง การเขียนในลักษณะนี้ปรากฏในตอนต้นเรื่องของชาลิกัณหาภิเสก โดยตั้งผู้เล่าเรื่องให้เป็นอาจารย์ผู้ถามและอาจารย์ผู้โจทก์ในการถามตอบเรื่องราว โดยเป็นการเล่าถึงผู้หลังของตัวละครก่อนที่จะเริ่มการเล่าเนื้อหาของชาลิกัณหาภิเสก

2.3. คำขึ้นต้นลักษณะสำนวนเทศน์ การขึ้นต้นในลักษณะนี้จะเป็นการแต่งที่ใช้การพรรณนาก่อนขึ้นเทศน์ จะพบคำที่ขึ้นต้นว่า กาลนั้น ขณะนั้น เช่น “ตลมิ ขณะ ในขณะนั้นยังมีเทวบุตรพระองค์หนึ่ง นิรมิตเพศเป็นพรานป่านำมาซึ่งข้างแก้วตัวหนึ่งเพื่อกผุดผ่องบริสุทธิ์ ดุจเขาไกรลาศเหาะมาโดยอากาศ ครั้นถึงลงมาเข้าไปถวายแก่พระชาลิกุมารราช เทพเจ้านั้นก็อันตรธานไปสู่ที่อยู่แห่งพระองค์ พระชาลิกุมารราชจึงพระราชทานซึ่งนามชื่อว่า บัจฉัยนาถเหมือนข้างพระบิดา..” (ล25/1 - 3)

3. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง

ธรรมเนียมนิยมหมายถึง แบบแผนและวิธีการบางประการในการแต่งวรรณคดีที่เป็นที่ยอมรับและทำตามโดยทั่วไป²⁷ วรรณกรรมเรื่องชาลิกัณหาภิเสกเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา เล่าถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ลักษณะของวรรณกรรมประเภทนี้เรียกว่าวรรณกรรมชาดก ในอรรถกถาชาดก นิทานชาดกทุกเรื่องประกอบด้วยโครงสร้าง หรือองค์ประกอบของเรื่อง 5 ส่วน คือปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุ คาถา ไวยากรณ์ และประชุมชาดก (สโมทาน) ในเรื่องชาลิกัณหาภิเสกประกอบไปด้วยโครงสร้าง ดังนี้

²⁷ สืบพงศ์ ธรรมชาติ, *วรรณคดีชาดก*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2542), 5.

3.1. ปัจจุบันวัตถุ คือเรื่องปัจจุบัน ส่วนนี้เป็นการปรารภเรื่อง เริ่มต้นของเรื่องว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าปรารภเรื่องนั้น ๆ จึงเทศนาในเรื่องอดีตชาติ เพื่ออธิบายว่าเหตุการณ์เหล่านั้นเคยเกิดขึ้นมาก่อนแล้ว ไม่ได้เพิ่งเกิดในยุคปัจจุบัน ในส่วนนี้ไม่ปรากฏในเรื่องชาลิกัณหาภิเสก สันนิษฐานว่าเนื้อหาของเรื่องเป็นตอนที่ต่อจากกัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ จึงไม่กล่าวถึงเรื่องในส่วนนี้ซ้ำขึ้นมาอีก แต่เล่าในแง่ของการถามตอบเพื่อกล่าวถึงภูมิหลังของตัวละครในเรื่องแทน

3.2. อดีตวัตถุ คือการเล่าเรื่องพระพุทธเจ้าในชาติก่อนที่ส่งผลในชาตินี้ ส่วนนี้เป็นการเชื่อมโยงเรื่องปัจจุบันให้สัมพันธ์กับอดีต กล่าวคือเมื่ออดีตกาลเป็นอย่างไรในอดีตกาลก็เป็นเช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นการกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมี ในตอนนี้จึงมีคำว่าอดีต (ในอดีตชาติ) หรืออุตุบุพพ์ (เรื่องเคยมีมาแล้ว) มีอยู่ในส่วนนี้ด้วย ชาดกในนิบาตจะมีเนื้อเรื่องที่เหมือนกัน เพราะเป็นชาดกที่มีที่มาจากขุททกนิกาย สุตตันตปิฎกแหล่งเดียวกัน แต่จะต่างกันที่รูปแบบการประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งแลข้อปลีกย่อยเท่านั้น นิบาตชาดกบางสำนวนแต่งด้วยร้อยแก้ว และบางสำนวนแต่งด้วยร้อยกรอง ส่วนชาดกนอกนิบาตจะมีเนื้อหาต่างออกไปจากนิบาตชาดก ชาดกนอกนิบาตของต่างถิ่นต่างภาค อาจมีเนื้อเรื่องตรงกันหรือคล้ายกัน แสดงว่าชาดกนอกนิบาตดังกล่าวมีความสัมพันธ์ในด้านเนื้อเรื่อง ซึ่งอาจเกิดจากรับอิทธิพลด้านเนื้อเรื่องจากชาดกสำนวนเดียวกัน หรือเนื้อเรื่องอาจตรงกันโดยบังเอิญ เช่น การเกิดเป็นนกที่เนื้อหามีลักษณะคล้ายกับชาดกในเรื่องพระสรรเพชญ์ การเล่าว่าพระโพธิสัตว์เกิดเป็นเป็นพ่อค้ามีลักษณะเหมือนกับเรื่องเสวีวาณิชาดก พระชาลีและพระนางกัณหาเกิดเป็นลูกชวานา เรื่องนี้ผู้วิจัยไม่พบว่ามีเนื้อหาที่เหมือนกับชาดกทั้งในและนอกนิบาต สันนิษฐานว่าผู้แต่งเพิ่มนิทานตัวนี้เพื่ออธิบายวิบากกรรมของตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้ยังแสดงวิบากกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง เช่นสาเหตุที่พระเวสสันดรถูกขับไล่ออกจากเมือง สาเหตุที่พระนางอมิตตามีผัวแก่ในตอนแรกและได้ผัวหนุ่มในตอนหลัง

ตัวอย่างอดีตวัตถุที่ปรากฏในเรื่องชาลิกัณหาภิเสก เช่น

“อดีต กิโรส พาราณสียราชาหุตวา ฯ กิโร ดั่งอาจารย์กล่าวโดยพิสดาร
ในอดีตกาล พระองค์เสวยพระชาติเป็นบรมกษัตริย์ เสวยราชสมบัติในเมือง
พาราณสี ครั้งหนึ่งพระองค์ยกทัพลงตรงคโยธาออกจากพระนคร เพื่อจะไปเล่น
สวนพระอุทยาน เมื่อเสด็จไปถึงกิ่งมรรคา จึงเห็นพระดาบสองค์หนึ่ง เออทวน
มรรคามา จึงตรัสสั่งให้มินต์พระผู้เป็นเจ้าของ เจ้า หลีกออกไปเสียจากมรรคา ฝ่ายพระ
ผู้เป็นเจ้าของดาบนั้นก็สะดุ้งตกใจกลัว จึงหลีกออกไปพันทาง บาปกรรมพระองค์
กระทำเท่านี้ ชาวพระนครทั้งปวงเขาจึงปีพพาชนียกรรมขับเสียจากพระนคร ทั้ง
สมเด็จพระราชาบิดาก็พลอยเห็นว่าเป็นโทษไปด้วยดังนี้ ก็เพราะอกุศลวิบากเท่า
ดังนั้น”

3.3. คาถา คือข้อความของเรื่องชาตกแต่ละเรื่อง ข้อความในชาตกสมัยก่อนมักแต่งเป็นร้อยกรอง ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทยยกข้อความหรือคาถามาแปลเป็นคาถาๆไป และมีเลขลำดับคาถากำกับไว้ข้างหน้า แต่ในคัมภีร์นิบาตชาตกและชาตกนอกนิบาตไม่มีการใส่คาถาไว้ บางฉบับเมื่อแปลเป็นภาษาไทยจะแปลโดยนำเอาคาถาบาลีตั้งแล้วแปลด้วยภาษาไทยจนจบ หรืออาจมีคาถาบาลีสั้นๆแทรก วรรณกรรมชาตกท้องถิ่นจะแต่งเป็นร้อยกรองต่อกันไม่มีคาถาบาลีมาปน คาถาปรากฏทั้งในอดีตวัตถุและปัจจุบันวัตถุ

ตัวอย่างของคาถาบาลีในเรื่องชาลิกัณหาภิเสก เช่น

“ตสมิ ขณ เต อุโภ ขตติยา เวลุปุตตปสาท อภิรุษิตวา คิมหกาเล
จตุมาเส วลิตวา สมคคส์วาส วสิสุ อปรภาเคปิ เทว เอกปุตตํ สิงหุมารํ มภวิสุ
อปรภาเค ชาลिरาชาปน เอกาย นาฏกิตถิยา สหธิ เอกรตตี วสิ ฯ กณหาชิชา อค
คมหเส ปน ตํ การณํ ญตวา ปาสาทา โอกิริตวา อนุคนตวา สามิกํ อาท เทวปพ
เพ มมํ วจนํ สมปฏิจฉิ อิทานิ อสททิสปพเพ สณญาย เตติ ฯ ในเมื่อคิมหันต์ฤดู
สองกษัตริย์เสด็จไปอยู่ในปราสาท อันชื่อว่าเวหุตตอยู่สิ้น 5 เดือน ครั้นถึง
วันสิ้นสุดอุยามฝน”

(ล 32/บ3 – 5)

ในเรื่องชาลิกัณหาภิเสกมีการร้อยคาถาเป็นภาษาบาลีแล้วแปลความเป็นภาษาไทย ในบางตอนมีคาถาที่ไม่ตรงกับไวยากรณ์บาลี สันนิษฐานว่าเป็นคาถาที่ชาวบ้านแต่งจึงแต่งตามความเข้าใจ อาจไม่ถูกต้องตามไวยากรณ์แล้วคัดลอกต่อกันมาในแต่ละฉบับ

3.4. ไวยากรณ์ หมายถึงการอธิบายศัพท์ในชาตก มีการแยกศัพท์ให้ความหมายศัพท์เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ ส่วนประกอบนี้ไม่ปรากฏในเรื่องชาลิกัณหาภิเสก

3.5. ประชุมชาตก หรือสโมธาน เป็นส่วนสุดท้ายของชาตกบอกว่าตัวละครในอดีตวัตถุกลับชาติมาเกิดเป็นใครในปัจจุบัน โดยในเรื่องกล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดของสองตัวละครคือพระชาลีเกิดเป็นพระราหุล และพระนางกัณหาเกิดเป็นนางอุบลวรรณา ดังข้อความที่ว่า “...มีพระนามชื่อว่าพระราหุล ราชกุมาร ส่วนนางกัณหาชินผู้เป็นเทวอัชรถัญญา จึงจุติลงมาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ นางมีกลิ่นพระกายหอม ดุดุดอกอุบล เหตุดังนี้บิดามารดาจึงให้พระนามชื่อว่านางอุบลวรรณามกุมารี ส่วนพระลัทธิตถะราชกุมาร...” (ล48 /บ 1 -4)

การกลับชาติมาเกิดของตัวละครในเรื่องชาลิกัณหาภิเสกมีลักษณะที่เหมือนกับในเรื่องเวสสันดรชาตก เนื่องจากเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาแต่งเพิ่มเติมจากเรื่องเวสสันดรชาตก ดังนั้นการกลับชาติมาเกิดจึงมีลักษณะที่เหมือนกัน

การเล่าเรื่องเชิงจินตนาการ

การเล่าเรื่องเชิงจินตนาการหมายถึงวรรณกรรมที่แต่งด้วยการผูกเรื่องเรียงร้อยด้วยเหตุการณ์ ด้วยความขัดแย้ง ด้วยตัวละคร จนสามารถถ่ายทอดเป็นเรื่องราวให้ผู้อ่านรับรู้ได้ ผ่านการเล่าของผู้แต่ง หรือตัวละครในเรื่อง²⁸ ในการศึกษารูปแบบของเรื่องเล่าเชิงจินตนาการประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือ กลวิธีที่ผู้แต่งจัดเหตุการณ์ในเรื่องเล่าอย่างเป็นรูปแบบ โดยคัดสรรเหตุการณ์ที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผล และเสริมเรื่องให้มีความน่าติดตามอ่านยิ่งขึ้นด้วยการสร้างความขัดแย้งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ความขัดแย้งหรือปมปัญหาเหล่านี้เองที่นำโครงเรื่องไปสู่จุดสนใจสูงสุดของเรื่อง (climax)²⁹

เนื้อเรื่อง คือ การเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ส่วนโครงเรื่องคือการเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นย้ำความสัมพันธ์ของเหตุผล³⁰ รูปแบบของโครงเรื่องส่วนมากของเรื่องเล่าจะต้องมีความขัดแย้ง หรือปมปัญหา เพื่อให้เนื้อเรื่องน่าสนใจ และนำไปสู่การได้ตัวละครสำคัญ ตัวละครนี้มักจะเป็นตัวละครที่ต่อสู้กับความขัดแย้งเพื่อบางคน หรือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายบางประการ

เรื่องชาลีกัณหาภิเสก สามารถเขียนโครงเรื่องแบบสามเหลี่ยม FREYTAG'S PYRAMID เพื่อแสดงถึงโครงเรื่องหลักของชาลีกัณหาภิเสก ดังนี้

“พระชาลีมีสาม พระนางกัณหาโกรธที่พระชาลีไม่ทำตามสัญญา พระนางจึงตั้งสัตยาธิษฐานให้ชาติหน้าพระองค์ไม่เกิดเป็นพี่น้องกับพระชาลีอีก”

สองพระองค์ราชาภิเษกและมีบุตร

ชาลีกัณหาปรึกษาเรื่องทั้งสองจะไปขึ้นครองราชย์ที่กรุงเวียงกา แต่พระนางกัณหาให้พระชาลีต้องไม่มีสามอื่น

เจ้าเมืองเวียงกาสวรรคตไม่มีผู้สืบทอด
เหล่าเสนาอำมาตย์เสียดราชรถไปตกที่เมืองเซตบุตร

ชาติปัจจุบันพระชาลีเกิดเป็นพระราหุล

พระนางกัณหาเกิดเป็นพระนางอุบลวรรณา

²⁸ ประคอง เจริญจิตรกรรม. **หลักการเขียนวิจารณ์วรรณกรรม.** ((พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2556), 39.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 47.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, 48.

ตามรูปแบบโครงเรื่องข้างต้น เรื่องชาลิกัณหาภิเสกเริ่มเรื่องจากเจ้าเมืองเทวลังกาสวรรคต เหล่าเสมาอำมาตย์ราชบุโรหิตจึงได้ปรึกษากันว่าจะทำการเสวยราชรถ

“ครั้นนั้นยังมีมหาอำมาตย์ผู้หนึ่งเป็นผู้ใหญ่สูงอายุ จึงมีพุทธนวางจา อมโห ดุกรท่านทั้งหลายผู้จำเริญ อันว่านางกัณหาชินกุมารี แลพระชาลีพี่น้องทั้งสองพระองค์ร่วมอุทรเดียวกัน เป็นพระราชโอรสแห่งพระเวสสันดรกษัตริย์อิราชเป็นชาติเชื่อมหาสมมติวงศ์อันทรงพระนามชื่อว่าเอกรา(ชา)ธิบัติ อสทิส ไม่นีกษัตริย์เสมอถึงสอง อีสโลโร ครองพิภพคฤงคารทรงอิสสภาพเป็นใหญ่กว่ากษัตริย์สิ้นทั้งชมพูทวีป นยุตต์ อันยังขัตติยวงศ์แห่งกษัตริย์อื่น เราไม่เห็นจะคู่ควรด้วยสองพระพี่น้องนั้น เหตุตั้งนั้นควรเราจะไปเชื้อเชิญสองกษัตริย์พระพี่น้องให้มาครอบครองพระนครแห่งเรา ครั้นนั้นอำมาตย์ราชมนตรีมีบุโรหิตเป็นประธาน บังเกิดเอก-ฉันทมาว่าพร้อมกันเป็นใจเดียว จึงให้ขุมนุมพลจตุรงค์คองเสนาทั้งสี่หมู่ คือพลเสนาข้าง พลเสนาม้า พลเสนาราชรถ พลเสนาเดินเท้าก็เกณฑ์กัน 7 วัน โดยกำหนด”

(ล 19/บ 1 - 5)

)

เหตุการณ์ต่อมาคือ

“ส่วนพระชาลิกัณหาภิเสกก็มีพระทัยปรารถนาสิริสมบัติ แต่ทว่ายังมีรู้พระทัยพระราชกนิษฐา จึงมีบัญชาสั่งว่า ะ โภจนโต ดูก่อนท่านทั้งหลายท่านจึง*ปรึกษาดูด้วยพระราชกนิษฐาตามแต่พระทัยแห่งนางนั้นเกิด ตรัสแล้วจึงให้เชิญพระราชกนิษฐานั้นมา แล้วจึงตรัสบอกซึ่งเหตุการณ์ทั้งปวง ดุจคำบุโรหิตกราบทูล ส่วนพระกัณหาชินกุมารีจึงทูลว่า ข้าแต่พระกนิษฐาธิราช ถ้าพระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานซึ่งพระพรอันนี้ให้แก่ข้า ๆ จะยอมกระทำความงคควิวาหะ พระชาลีจึงตรัสว่าดูกรพระราชกนิษฐา เจ้าปรารถนาซึ่งพระพรอันใด จงรับเอาตามพระทัยเจ้าประสงค์เถิด”

(ล22/บ4 -5 - ล 23 บ 1)

”

(ชาลิกัณหาภิเสก จบ.บ. 53 / 1)

โครงเรื่องส่วนมากของเรื่องเล่าจะต้องมีความขัดแย้งหรือปมปัญหาเพื่อให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจ และนำไปสู่การได้ตัวละครสำคัญ มักจะเป็นตัวละครที่ต้องต่อสู้กับความขัดแย้งเพื่อบางคนหรือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายบางประการ

เนื้อหาข้างต้นพบการดำเนินเรื่องที่น่าไปสู่การขัดแย้งนั้นคือพระนางกัณหาตกลางที่จะรับการบรมราชาภิเสกแต่ให้พระชาลีตั้งสัตยาธิษฐานว่าตนเองจะไม่มีสมอื่น เมื่อพระชาลีตอบสาธุแล้ว ทั้งสองพระองค์จึงตกลงที่จะทำการราชาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์กรุงเทวลังกา ต่อมาทั้งสองพระองค์มีบุตรด้วยกันคือเจ้าชายสิงหกุมาร

ลักษณะของความขัดแย้งในเรื่องจัดเป็นความขัดแย้งภายนอกที่มีลักษณะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล นั่นคือพระนางกัณหาและพระชาติที่ พระนางกัณฑาทั้งเงื่อนไขในการตกลงที่จะเสวยราชสมบัติ โดยที่ให้พระชาติตั้งสัตยาธิษฐาน

ความขัดแย้งเบื้องต้นนำไปสู่จุดสนใจสูงสุดหรือจุด (climax) ของเรื่อง นั่นคือพระชาติมีสนมพระนางกัณหาโกรธที่พระชาติไม่ทำตามสัญญา พระนางจึงตั้งสัตยาธิษฐานให้ชาติหน้าพระองค์ไม่เกิดเป็นพี่น้องกับพระชาติอีก ดังเนื้อหาต่อไปนี้

“ส่วนสมเด็จพระชาติบรมกษัตริย์ ไปสมาคมด้วยพระสนมนางอื่น เมื่อนางกัณฑาราชมเหสีรู้ซึ่งคดีประพตติเหตุ จึงเสด็จลงจากปราสาทปราสาทแห่งพระองค์ เสด็จตามพระราชสามีไป ครั้นถึงจึงทูลว่า เทว ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณดังเทวดา แต่กาลก่อนพระองค์พระราชทานพรแก่ ข้าฯ แล้ว ดังถาจึงมีกระทำตามคำสัญญาแล้ว ถ้อยคำแห่งพระองค์บมิได้ทรงบมิได้เสมอ สมเด็จพระชาติบรมกษัตริย์ ทรงพระเสนาหาการในพระสนมนัก มีความรักนั้นมากจึงทรงพระโกรธในพระมเหสีจึงตีเอาซึ่งพระมเหสีด้วยฝ่าพระหัตถ์ พระมเหสีนั้นร้องไห้ปริเวทนาการร้ายไรต่าง ๆ อโห ดังอาฆาตติเดียนินทาสมเด็จพระเชษฐาไม่คิดเลย: เมื่อพราหมณ์แก่กระทำโทษนั้น ได้เป็นเพื่อนสุขเพื่อนทุกข์ด้วยกันมาแต่ก่อน บัดนี้เล่ามาสมาคมลิ่งवास เป็นสามีภริยา ก็บตั้งอยู่ในคำกิจกาลสัญญาไว้ น้ำพระทัยไม่ลูจจริตไม่ซื่อ ไม่ตรงแม้จะเกิดในภพหน้าขออย่าได้บังเกิดร่วมอุทรด้วยพระองค์เลย พระนางเธอตั้งอธิษฐานไว้ดังนี้ ครั้นมาในปัจจุบันชาติจึงมิได้บังเกิดร่วมอุทรด้วยพระชาตินั้น”

(ล33 / บ 3 -5 - ล 34 บ1 -4)

โครงเรื่องของชาติกัณหาภิเสกสามารถสรุปได้ว่าโครงเรื่องมีลักษณะที่มีจุดเริ่มเรื่อง จุดปัญหาหรือความขัดแย้ง จนกระทั่งถึงจุดสนใจสูงสุด แต่ไม่มีการคลี่คลายปัญหาในเรื่อง เนื่องจากเป็นการแสดงถึงความเชื่อเรื่องกรรมในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะส่งผลต่อมาถึงชาติปัจจุบัน

2. วิธีการดำเนินเรื่อง

การดำเนินเรื่อง คือการลำดับเหตุการณ์โครงเรื่อง ที่มีเรื่องราวประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นการเรียงลำดับความคิดหรือความรู้สึกของผู้เขียนจะเขียนอะไรก่อนหลัง คือเปิดเรื่องที่ไหน ดำเนินเรื่องต่อไปอย่างไร และปิดอย่างไร

เรื่องชาติกัณหาภิเสกเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงภูมิหลังตัวละครคือวันเดือนปีเกิด หรืออดีตชาติคือการเกิดเป็นตัวละครในอดีตที่ส่งผลมาในปัจจุบัน ดำเนินเรื่องโดยการตามหาผู้มาขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้ากรุงเทวลังกา โดยการเสี้ยมราชรถของเสนาอำมาตย์เมืองเทวลังกาจนกระทั่งเจอชาติและกัณหา

ทั้งสองชั้นครองราชย์จนมีวงศ์สืบตระกูลต่อมา และปิดเรื่องที่มีการกลับชาติมาเกิดของตัวละครและการสืบวงศ์ของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

3. ตัวละคร

ส่วนประกอบที่สำคัญของวรรณคดีและวรรณกรรมที่จะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปได้ตั้งแต่ต้นจนจบคือตัวละคร³¹ การวิเคราะห์ตัวละครสามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่คือการแบ่งประเภทตามบทบาท และการแบ่งประเภทตามลักษณะ

3.1. ประเภทตัวละครตามบทบาท คือการแบ่งตัวละครตามบทบาทที่ปรากฏ แบ่งได้ดังนี้

3.1.1 ตัวละครเอก คือ ตัวละครที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง และมีบทบาทในเหตุการณ์หลักหรือสำคัญของเรื่อง มันจะมีลักษณะของบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่น่าชื่นชม ถ้าเป็นตัวละครเอกผู้ชายเรียกว่าพระเอก ถ้าเป็นตัวละครหญิงเรียกว่านางเอก³²

เรื่องชาลีกัณหาภิเสกปรากฏตัวละครเอกสองตัวคือพระชาลีและพระนางกัณหา ทั้งสองพระองค์เป็นพระราชบุตรและพระราชธิดาของพระเวสสันดร จากเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงชาติกำเนิดของสองกุมารทำให้ทราบว่า พระชาลีเกิด” ปีมะเส็ง เพ็ญเดือนห้า วันพุธ เพลาสายัณฑ์ ยามลัคคอยู่พฤกษภ โรหิณีฤกษ์ ฯ” นางกัณหาชินกุมารี ปีมะแม เดือนสาม ปัจจุสมัยยาม วันศุกร์ อนุรธาฤกษ์ ฯ” (ล3/บ 3)

ทั้งสองถูกขูดขูดขูดหลังจากที่ขูดขูดมาทูลขอสองกุมารจากพระเวสสันดร³³ สาเหตุมาจากวิบากกรรมในอดีตชาติ

“พระอาจารย์เจ้าจึงถามว่า พระกุมารทั้งสองต้องพันธนาการ ประหารโทยตีหนักหนาดังนี้ ด้วยกุศลวิบากดั่งฤ อาจารย์ผู้เฉลย จึงวิสัชนาว่าพระกุมาร ทั้งสองต้องผูกมัดต้องประหารดั่งนี้ ด้วยเหตุสองประการคือมารเข้าดลใจจะให้พระโพธิสัตว์เกิดโทโส จะให้เป็นอันตรายบุตรปริจาค ประการหนึ่งคืออกุศลวิบากแห่งเจ้าทั้งสองได้กระทำไว้ ปุพเพ กิร ดั่งจะรู้มาในบุพพชาติปางก่อนนั้น พระกุมารทั้งสองนั้น บังเกิดในสกุลชวานา ครั้นรุ่นจำเริญวัยพอบิดามารดาไถนาได้ บิดามารดาจึงใช้ไปสูที่ไร่นาให้รักษาซึ่งข้าวกล้า เมื่อสองกุมารรักษาไร่ข้าวอยู่ ยังมีไคแก่ตัวหนึ่งเจ้าของปล่อยเสียก็ไปสูที่ไร่นาเพื่อจะกินข้าวกล้านั้น สองกุมารจึงจับเอาแล้วจึงตีโทยด้วยสิ่งไม่มีชีวิตแลเรียวนามเป็นต้น อันว่ากุศลวิบากแห่ง

³¹ ดุลยา ทับถม, การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสังข์ปิตชาตก ฉบับจังหวัดจันทบุรี, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550), 58.

³² เรื่องเดียวกัน, 51.

³³ อ่านเพิ่มเติมได้ใน เทศนมมหาชาติ กัณฑ์กุมาร

กุมารทั้งสองกระทำไว้ดังนี้ ครั้นเกิดมาชาติเป็นชาติก็ค้นหา ชูชกตาแกจิงปีทา ได้
เวทนา แสนลำบาสาส์ลอดข้าวอดน้ำ ด้วยอกุศลกรรมดังนี้”

(ล9/บ 5 - ล10/บ 1 - 5)

เมื่อพระเวสสันดรสวรรคต ในขณะนั้นเองเจ้าเมืองเทวลังกาก็สวรรคตลง เหล่าเสนาอำมาตย์
จึงได้ปรึกษากันที่จะเสวยราชรด ราชรถมาตที่กรุงเชตุดร ดังเนื้อหาที่กล่าวไว้ในหัวข้อโครงเรื่อง

หลังจากที่ทั้งสองสวรรคตเจ้าชายสิงหกุมารได้ขึ้นครองราชย์สมบัติต่อ มีกษัตริย์สี่วงศ์จนถึง
เจ้าชายสิทธัตถะ ต่อมาได้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า พระชาลีกลับชาติมาเกิดเป็นพระ
ราหู และพระนางกัณหากลับมาเกิดเป็นพระนางอุบลวรรณ³⁴

3.1.2. ตัวละครสนับสนุน

ตัวละครสนับสนุน คือ ตัวละครที่เป็นผู้ช่วยตัวละครในเรื่อง มีทั้งตัวละครเอกและตัวละคร
ปฏิปักษ์ หากตัวละครสนับสนุนมีบทบาทรองจากพระเอกเรียกว่าพระรอง หรืออาจเป็นตัวละครที่
สนับสนุนตัวละครเอก แต่มีลักษณะตรงข้ามกับพระเอก เพื่อเน้นให้เห็นความสูงส่งขอพระเอกให้
เด่นชัดยิ่งขึ้น เรียกพระรองอัครลักษณะ

ในเรื่องพบว่าตัวละครสนับสนุนคือเหล่าพราหมณ์ปุโรหิตเสนาอำมาตย์เมืองเทวลังกาที่มีบทบาทใน
การทำให้ทั้งสองพระองค์ขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกาจึงกล่าวได้ว่าเป็นตัวละครสนับสนุนของเรื่อง
เนื่องจากเป็นผู้อัญเชิญสองกุมารไปขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกา ทำให้ทั้งสองพระองค์ขึ้นครองราชย์
ที่เมืองเทวลังกาโดยการราชาภิเษกร่วมกัน เพื่อให้พระชาลีและพระนางกัณหาสูงส่งและเด่นขึ้น
หลังจากที่สองพระองค์ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเวสสันดรและพระนางมัทรีผู้เป็นพระราชบิดา
และพระราชมารดา

3.2. ประเภทตัวละครตามลักษณะ

ตัวละครในเรื่องมีลักษณะเป็นตัวละครที่เป็นแบบหลายบุคลิกเนื่องจากมีลักษณะหลากหลาย
คล้ายคนจริง มีมุมมองได้หลายด้านตัวละครที่พัฒนาลักษณะและนิสัยเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์
ในเรื่อง เรียกว่าตัวละครพลวัต พระชาลีเป็นตัวละครที่เป็นแบบตัวละครหลายลักษณะ เห็นได้จาก
เนื้อเรื่องที่พระนางกัณหาได้มาตัดพ้อเรื่องพระชาลีผิดสัญญาว่าตนเองจะไม่มีสนม เมื่อพระชาลีได้ฟัง
การตัดพ้อก็ตบพระนางกัณหาด้วยพระหัตถ์ โดยจะเห็นได้จากอารมณ์ของพระชาลีที่มีอารมณ์โกรธ
หลังจากโดนพระนางกัณหาตัดพ้อ

³⁴ ชาลีกัณหาภิเสก.,หนังสือโบราณ. อักษรขอมไทย. ภาษาบาลี ไทย. เส้นจาร พ.ศ. 2412 เลขที่
จบ.บ 53. หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี.

นอกจากพระชาลีแล้ว ตัวละครที่มีลักษณะหลายบุคลิกอีกตัวละครหนึ่งคือพระนางกัณหา เนื่องจากเป็นตัวละครที่แสดงถึงอารมณ์รัก โลภ โกรธหลงชัดเจน เนื่องจากพระองค์เป็นคนที่ให้พระชาลีตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่มีสนม หลังจากที่ราชาภิเษกเมื่อพระชาลีมีสนมพระนางกัณหาก็ได้มาตัดพ้อจนทำให้พระชาลีโกรธและพระนางก็ตั้งสัตยาธิษฐานให้พระนางและพระชาลีไม่ได้เกิดร่วมกรรมมารดาเดียวกันในชาติต่อมา

4. การนำเสนอตัวละคร

การนำเสนอตัวละครในเรื่องนี้มีลักษณะเป็นการนำเสนอแบบผู้แต่งเป็นพระเจ้า นั่นคือผู้แต่งบรรยายลักษณะนิสัย ท่าทาง ความรู้สึก ความคิดให้ผู้อ่านได้รับรู้ในทันที โดยผู้อ่านไม่ต้องวิเคราะห์ ผู้แต่งส่วนใหญ่ใช้วิธีนี้ในการนำเสนอตัวละคร³⁵. เช่น “ด้วยเดชานุภาพแห่งพระพี่น้องทั้งสองกษัตราธิบดี บัณฑิตกัมพลศิลาอาสน์แห่งสมเด็จจอมรินทรราชิราชเจ้านั้น ก็บังเกิดแข็งกระด้างดั่งแผ่นศิลา สมเด็จจอมรินทรราชิราชจึงทรงพระอาว้ชขณะดู ก็รู้ซึ่งเหตุการณ์แห่งพระพี่น้องนั้น จึงตรัสเรียกพระเวสสุกรรมม ะ แล้วจึงตรัสบังคับว่าดูกรพระเวสสุกรรม บัดนี้ชนชาวเทวลังกาจะพากันไปกระทำการมงคลวิวาหมงคลพระกุมารทั้งสอง ท่านจะยอเยนหนทางให้ไถ่กลับมา”(ล20 /บ 1-3)

5. แก่นหรือแนวคิดของเรื่อง

แก่นหรือแนวคิดของเรื่อง คือสิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอเป็นความหมายรวมของเรื่องทั้งเรื่อง ดังนั้นแก่นเรื่องจึงเป็นตัวควบคุมองค์ประกอบทุก ๆ ส่วนในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร ความขัดแย้งของเรื่อง เป็นต้น เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์หลักที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อ ในวรรณกรรมเรื่องหนึ่งอาจมีแก่นเรื่องมากกว่าหนึ่งแก่นเรื่อง³⁶

เรื่องชาลีกัณหาภิเษกมีแก่นเรื่องคือการตั้งสัตยาธิษฐานของพระนางกัณหาว่าจะไม่เกิดร่วมกรรมมารดาเดียวกันกับพระชาลี ทำให้ชาติปัจจุบันทั้งสองไม่เกิดร่วมกรรมมารดาเดียวกัน อันแสดงถึงเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักการทางพุทธศาสนา

5. ฉาก

ฉากคือสถานที่ เวลาและบรรยากาศในเรื่องซึ่งเป็นพฤติกรรมของตัวละครหรือเหตุการณ์ การวิเคราะห์ฉากสามารถวิเคราะห์ได้จากการดูในประเด็นต่าง ๆ คือ

ประการแรก ฉากหมายถึงสถานที่ หรือโลกที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา

³⁵ ประคอง เจริญจิตรกรรม, หลักการเขียนวิจารณ์วรรณกรรม 51.

³⁶ ดุลยา ทัตถม, การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสังข์ปัดขาด ฉบับจังหวัดจันทบุรี, 50.

ประการที่สอง ฉากหมายถึงระยะเวลาที่เรื่องนั้นเกิดขึ้น

ประการที่สาม ฉากหมายถึง สิ่งแวดล้อมและสังคมของตัวละคร เช่นมารยาท ประเพณี ศีลธรรม

ประการที่สี่ ฉากหมายถึงบรรยากาศในเรื่อง

ในความหมายประการแรกนั้นเรื่องชาลีกัณหาภิเสกมีฉากที่แสดงถึงการบรรยายสถานที่ไม่มากนัก แต่จะบอกว่าฉากนี้ตั้งอยู่ในสถานที่ใด โดยไม่เล่ารายละเอียดของสถานที่มากนัก ฉากในเรื่องจะแสดงถึงความสัมพันธ์ของตัวละครและบ้านเมือง (สถานที่) ดังนี้

5.1. ฉากกรุงเซตบุตร คือเมืองที่พระเจ้าสิริชัย พระนางผุสดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี และสองกุมารอาศัยก่อนที่พระชาลีและพระนางกัณหาไปขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกา ในเรื่องไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของเมืองมากนัก

5.2. ฉากกรุงเทวลังกา คือเมืองที่เจ้าเมืองเทวลังการาชย์อยู่ก่อนที่พระองค์จะสวรรคต เหล่าพราหมณ์ปุโรหิตเสนาอำมาตย์จึงเชิญพระชาลีและพระนางกัณหาขึ้นครองราชย์ หลังจากนั้นได้บรรยายถึงการสร้างปราสาทสามฤดูที่ตั้งอยู่ในเมืองเทวลังกานคร

“หนึ่งในเมืองเทวลังกาบูรณครนั้น ประดับด้วยเครื่องประดับอุมาดุจเมืองดาวดึงส์สวรรค์มีปราสาทถึง 3 องค์ องค์หนึ่งชื่อว่าโกกนุทปราสาทมีพื้นได้ 9 ชั้น เป็น(ปราสาท)สำหรับหมันต์ฤดู มีองค์หนึ่งชื่อว่าราชญาณมุตตปราสาทมีพื้นได้ 9 ชั้นสำหรับवलันต์ฤดู วิจิตรรุ่งเรืองด้วยเครื่องประดับอันแล้วด้วยแก้วแลทอง องค์หนึ่งชื่อว่าเวฬุมุตตปราสาทมีพื้นได้ 5 ชั้นสำหรับคิมหันต์ฤดู รุ่งเรืองอร่ามงามไปด้วยเครื่องประดับสำหรับปรากฏครันต์บัลลังก์ พระที่นั่งควรราคาเป็นอันมาก”

(บ26/ล4 -5 - ล 27 ข 1)

เมื่อเทียบกับชื่อปราสาทในชาลีกัณหาภิเสก ฉบับภาษาบาลีพบว่าการเรียกชื่อที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้ “อล สพเพ ภิกขุ ภควन्द อภินทิสฺส ฯ อโลกอุยยานปการี อลงกริตวา ตโย ปาสาเท โกกนุทปราสาท นาม เหมนตอุตุนุจฉวิกิ นวภูมิโก อภิสุมภาที ธัญมุตตปราสาท นาม วสนตอุตุนุจฉวิกิ สตตภูมิโก นานาวิจิตต์ เวลุมุตตปราสาท นาม คิมหนตอุตุนุจฉวิกิ ปญจภูมิโก”³⁷

แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “ประดับตกแต่งป้อมปราการแห่งอุทยานด้วยต้นอโคก รับสั่งให้สร้างปราสาท 3 หลัง ได้แก่ โกกนุทปราสาทสำหรับฤดูหมันต์ (ฤดูหนาว) มี 9 ชั้น อันแน่นขนัด ธัญมุตตปราสาทสำหรับฤดูวสันต์ (ฤดูฝน) มี 7 ชั้น อันวิจิตร (ด้วยลวดลาย) ต่าง ๆ เวฬุมุตตปราสาทสำหรับฤดูคิมหันต์ (ฤดูร้อน) มี 5 ชั้น อันปราศจากธุลี”

³⁷ “(ชาลีกัณหาภิเสกกถา)” (มปป). หนังสือใบลาน. อักษรขอม ภาษาบาลี. เส้นจาร. ล่องขาด เลขที่ 2157/8. วัดบวรนิเวศวิหารวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, [ก/2].ใ

อีกทั้งเมื่อพระชาติและพระนางกัณหาขึ้นครองราชย์ได้มีเมืองต่าง ๆ ที่ส่งราชบรรณาการมาถวาย ดังความว่า

“ ทั้งสองให้ตั้งอยู่ในศีล 5 ศีล 8 แล้วไปสู่พระชนพินามแห่งพระองค์ ๆ ตทา เขตตตรนควาสีโน ในกาลครั้งนั้นชาวพระนครเมืองเขตตตรนทั้งหลาย : ก็ตกแต่งซึ่งเกวียนทั้งหลาย บรรทุกให้เต็มไปด้วยข้าวสารสาลีแล้วส่งไปถวาย ฝ่ายชาวเมืองมัทราชทั้งหลาย : ตกแต่งซึ่งเกวียนได้แลแสนให้เต็มด้วยสัปปีนวนี(ตะ)แลเปรี๊ยะ เป็นต้น ใส่ขันแลใส่โถ่งอ่างแลก็ไปถวาย ฝ่ายท้าวเมืองกบิลพัสดุ์มหานคร จึงบรรทุกเกวียน 3 แสนให้เต็มไปด้วยมธูรสต่างๆ มีน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำมัน น้ำตาล แลขันพัสกร”

(ล31บ- -5 /ล32บ1)

5.3. ฉากกรุงกบิลพัสดุ์ กรุงกบิลพัสดุ์เป็นเมืองที่กล่าวถึงเมืองสุดท้ายในเรื่องคือเมืองที่เชิญพระราชธิดาเมืองกบิลพัสดุ์มาวิวาห์มงคลกับพระเจ้าไชยเสนผู้เป็นลูกหลานของพระชาติและพระนางกัณหา แม้จะไม่มีมีการบรรยายว่าเมืองมีลักษณะใดแต่ได้กล่าวถึงตำนานการสร้างกรุงกบิลพัสดุ์ไว้

5.4. ฉากบ้านชุก ในตอนแรกอยู่ที่เมืองนาสกุลกับลุงใหญ่ลุงน้อยต่อมาบ้านไฟไหม้ จึงย้ายไปอยู่หมู่บ้านทุนวิจิตคาม นอกเมืองกลิงคราษฎร์

ในประการที่สองของฉากนั้นคือฉากบอกเวลา เวลาเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของฉาก³⁸ ในเรื่องชาลีกัณหาภิเสก ใช้การบอกเวลาที่ผ่านมาแล้ว เช่น ปางก่อน บพพชาติ เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า อีกทั้งยังมีการบอกเวลาแบบบาลี เช่น เตือนวิสาข, ลักคอยู่ตุลย์ เวลาสายันต์ และการบอกเวลาแบบไทย เช่นยามงาย เตือนเพ็ญ อันเป็นการสรรคำเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของการบอกเวลาในเรื่อง

6. ผู้เล่าเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่องในชาลีกัณหาภิเสกสามารถมองได้ว่ามีลักษณะการเล่าเรื่องแบบที่เป็นการเล่าเรื่องแบบผู้เล่าเรื่องรู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง คือผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องอย่างอิสระรวมทั้งเล่าความคิดความรู้สึกของตัวเอง กลวิธีการเล่าเรื่องแบบนี้แพร่หลายและมีใช้มานาน โดยผู้วิจัยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบลำดับเวลา นั่นคือผู้เล่าเรื่องได้เล่าเรื่องเหตุการณ์ตั้งแต่ภูมิหลังของบุคคลในเรื่องจนกระทั่งการสืบเชื้อสายของตัวเองและการกลับชาติของตัวเองในเรื่อง

³⁸ ดุลยา ทับถม, การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสังข์ปัดขาด ฉบับจังหวัดจันทบุรี, 88.

7. บทสนทนา

บทสนทนา คือการพูดโต้ตอบกันของตัวละครในเรื่อง นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของเรื่องเล่า ที่จะให้เห็นเหตุการณ์ในอนาคต เห็นอุปนิสัยและการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาของตัวละคร บทสนทนาจำเป็นต้องทันสมัยสอดคล้องกับยุคสมัยของเรื่องและสถานภาพของตัวละครในเรื่อง เพื่อให้เกิดความสมจริงที่ผู้อ่านยอมรับได้

การสนทนาเพื่อเล่าเรื่องของอาจารย์ผู้เฒ่าและอาจารย์ผู้ถาม และการโต้ตอบของพระราชาลีและพระนางกัณหาถือว่าเป็นบทสนทนาที่สำคัญของเรื่อง เนื่องจากเป็นบทสนทนาที่ใช้ในการเริ่มเรื่องและจุดดำเนินเรื่องที่ทำให้เรื่องมีปมปัญหาเกิดขึ้น

การวิเคราะห์คุณค่าเชิงวรรณศิลป์

ภาษาวรรณศิลป์หมายถึงภาษาที่ประกอบด้วยวรรณศิลป์หรือภาษาที่ใช้ในงานวรรณศิลป์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554³⁹ ให้คำจำกัดความของวรรณศิลป์ไว้ดังนี้

(1) น. ศิลปะในการประพันธ์หนังสือ เช่น ลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีที่มีวรรณศิลป์สูงส่ง, ศิลปะทางวรรณกรรม เช่น นักรวรรณศิลป์

(2) น. วรรณกรรมที่ถึงขั้นเป็นวรรณคดี, หนังสือที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดี

ลักษณะอันเป็นสากลของภาษาวรรณศิลป์ คือการใช้ภาษาเพื่อมุ่งสื่ออารมณ์และความรู้สึก ในแต่ละชาติลักษณะทางวรรณศิลป์จะถูกกำหนดด้วยลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นของภาษานั้น ๆ เช่น ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีคำโดดและมีเสียงวรรณยุกต์ กวีไทยจึงนิยมเล่นคำ เล่นเสียง การสัมผัสสระ สัมผัสพยัญชนะในลักษณะต่าง ๆ หรือการเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียง การมีคำซ้อนจำนวนมากในภาษาก็ทำให้กวีสร้างคำซ้อนในหลายลักษณะเพื่อสร้างวรรณศิลป์ได้อย่างประณีตแบบค้าย

1. การใช้ภาษา

ถึงแม้ว่าวรรณกรรมเรื่องชาลีกัณหาภิเสกจะเป็นวรรณกรรมที่แพร่กระจายทั้งในภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ตาม แต่ลักษณะเด่นของวรรณกรรมผู้นี้ก็แสดงถึงการใช้ภาษาที่มีเอกลักษณ์ ผู้อ่านสามารถอ่านแล้วเข้าใจและเข้าถึงเนื้อหาที่มีคุณค่าในด้านวรรณศิลป์และการสื่อสารระหว่างผู้แต่งและผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

³⁹ “วรรณศิลป์” เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/> เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2554.

1.1. การสรรคำ

การสรรคำหมายถึง การเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมแก่เนื้อความ บริบท ตัวละคร⁴⁰ โดยมากการสรรคำเป็นการใช้เพื่อแทนคำสรรพนามของตัวละครในเรื่องเพื่อลดการใช้คำซ้ำและยังทำให้เกิดความสละสลวยในภาษา การสรรคำเพื่อใช้แทนตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องมีดังนี้

1.1.1. การใช้สรรพนามแทนตัวละครต่าง ๆ

เรื่องชาลีกัณหาอภิเสกปรางค์ชื่อของกษัตริย์คือพระเวสสันดรชาดก พระเจ้ากรุงเทวลังกา และพระชาลีกัณหา การสรรคำที่ใช้แทนพระมหากษัตริย์ในเรื่องพบเพียงสองพระองค์ คือ คำเรียกแทนพระเวสสันดร และพระชาลีกัณหา ดังนี้

ตัวละคร	คำเรียก
พระเวสสันดร	พระองค์ สองกษัตริย์ พระโพธิสัตว์ พระบรมโพธิสัตว์ สมเด็จพระบิดามารดา
พระชาลีกัณหา	พระกุมารทั้งสอง สองกุมาร กษัตริย์สองพี่น้อง บุตรทั้งสอง ขัตติยะตระกูลกษัตริย์ ขัตติยะชาติมหาสมมุติวงศ์ พี่น้องทั้งสองพระองค์ สองกษัตริย์พระพี่น้อง พระพี่น้อง สองกษัตริย์ พระบิดามารดา
พระชาลี	พระองค์ เทว ข้าแต่พระองค์ พระองค์สมมติสมาคม พระชาลีครุณราช พระราชสามี สมเด็จพระเชษฐา
พระนางกัณหา	ฯข้าฯ พระราชกนิษฐา พระกนิษฐา พระมเหสี พระนางเธอ

การสรรคำข้างต้นจะใช้ในบริบทที่ต่างกันโดยแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือผู้เล่าเรื่องเป็นคนเรียกตัวละคร ได้แก่ คำว่า “ พระองค์ สองกษัตริย์ พระโพธิสัตว์ พระบรมโพธิสัตว์ ในการเรียกพระเวสสันดร พระกุมารทั้งสอง สองกุมาร กษัตริย์สองพี่น้อง บุตรทั้งสอง ขัตติยะตระกูลกษัตริย์ ขัตติยะชาติมหาสมมุติวงศ์ พี่น้องทั้งสองพระองค์ สองกษัตริย์พระพี่น้อง พระพี่น้อง สองกษัตริย์ พระบิดามารดา ในการเรียกพระกัณหาชาลี พระองค์ ในการเรียกพระชาลี พระมเหสี พระนางเธอ พระราชกนิษฐา ในการเรียกพระนางกัณหา ตัวละครในเรื่องเรียกกันเอง เช่น “ พระองค์ เทว สมเด็จพระ

⁴⁰ ธเนศ เวศร์ภาดา, *หอมโลกวรรณศิลป์*. (กรุงเทพฯ : ปาเจรา, 2549), 24.

เชษฐา” ในการเรียกพระชาติของพระนางกัณหา พระนางกัณหาใช้แทนตัวเองว่า ฯข้าฯ พระกนิษฐา เป็นต้น

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตในการใช้คำว่า ข้า ว่ามีการใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน โดยการใช้ ฯข้าฯ พบว่ามีการใช้ในบริบทที่อำมาตย์ราชบุรุษใช้แทนคำบอกตัวเอง หรือคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ซึ่งแทนความหมายว่าข้าพระพุทธเจ้า และ ฯข้าฯ ที่พระนางกัณหาใช้แทนตัวเอง จะเห็นว่า ฯข้าฯ ในที่นี้ใช้ในบริบทที่เหมือนกัน แต่ศักดิ์ในการแทนตัวนั้นต่างกัน

1.1.2. การใช้คำเรียกชื่อเฉพาะในเรื่อง

เรื่องชาลีกัณหาภิเสกพบการเรียกชื่อบุคคลในเรื่องเป็นการใช้ชื่อในภาษาบาลี และสันสกฤตปะปนไป ดังจะเห็นได้จากการเรียกชื่อพระนางมัทรีซึ่งเป็นภาษาบาลี และพระนางมัทรีซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกพระนางในภาษาสันสกฤต

การเรียกชื่อข้างปัจฉยนาคหรือปัจฉยนาเคนทร์ว่าข้างปัจฉยนาถ โดยคำว่าข้างปัจฉยนาถ หมายถึงข้างอันเป็นที่พึ่ง ซึ่งคนละความหมายกับคำว่าปัจฉยนาคหรือปัจฉยนาเคนทร์ที่หมายถึงเจ้าแห่งข้าง นอกจากนี้ในเรื่องยังได้อธิบายที่มาของชื่อตัวละครไว้ ดังนี้

1. ชื่อชุกขมาจากเหตุว่าผู้ผสมสูง ผู้ชุกขาทำเพศดังดาบส
2. ชื่อนางอมิตตา มาจากคำว่า อमित แปลว่า ชิ่ง ตาปน แปลว่า เตือดร้อน โดยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า อमितหมายถึงไม่รักผิวชิ่งผิว และปนที่เตือดร้อนนั้นด้วยเพื่อนบ้านได้เยาะเย้ยว่านางได้ผิวแก่

1.2. การใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์หมายถึง คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำ เพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัด และลึกซึ้งในใจของผู้อ่านและผู้ฟัง โดยภาพพจน์เป็นผลของการใช้คำอย่างมีศิลปะโดยกลวิธีการเปรียบเทียบ ซึ่งมีรูปแบบต่างกัน

ถึงแม้ว่าประเภทของการใช้ภาพพจน์จะมีหลายประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ อนุนามนัย อธินามนัย บุคคลาธิษฐาน อดิพจน์ สัทพจน์ เป็นต้น แต่ในเรื่องชาลีกัณหาภิเสกปรากฏลักษณะการใช้ภาพพจน์ที่มีลักษณะเด่น ดังนี้

1.2.1. คำอุปมา คือภาพพจน์เรียบเทียบสิ่งเหมือนกัน โดยมีคำเชื่อมโยง เช่น คำว่าเหมือน ดุจ ดัง เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม ฯลฯ⁴¹ ในซาลิกัณหาภิเสกปรากฏภาพพจน์ประเภทนี้ในซาลิกัณหาภิเสกมากที่สุด โดยข้อความที่กล่าวถึงภาพพจน์แบบอุปมามีดังนี้

“ประดับด้วยฉัตรอันขาวมีระบายแล้วไปด้วยแก้วขาว เทียมด้วย*อัศตรอันขาวบริสุทธิ์* ดุจลีดอกโกมุตเบิกบาน”

“*อาสน์*แห่งพระอมรินทราราชเจ้าเมืองสวรรคค์ก็บังเกิด*แข่งกระด้างดุจแผ่นหินศิลา*”

“หนึ่ง*พระชาลิราชกุมาร*ทรงนั่งเหนือ*หัตถิ์*ปัจฉิมณาคดุจดั่ง*องค์อมรินทราราช*”

“หนึ่งใน*เมืองเทวลังกา*บูรนครนั้น ประดับด้วยเครื่องประดับอุปมาดุจ*เมืองดาวดึงส์*สวรรคค์

“*กางกั้น*เสวกอัน*โอภาส*ดุจดั่ง*ดวงพระจันทร์*”

“*กลิ่น*พระกายหอมดุจ*ดอกกุบล*”

จากเนื้อหาข้างต้นเห็นได้ว่าส่วนที่พิมพ์ด้วยข้อความตัวหนาคือการเปรียบเทียบสองสิ่งที่เหมือนกัน โดยใช้คำเชื่อมที่มีตัวหนาและเอียงคือ ดุจ , ดุจดั่ง

การเปรียบเทียบข้างต้นมีรูปแบบการเปรียบเทียบที่แบ่งประเภทได้ ดังนี้

การเปรียบเทียบสิ่งของกับสิ่งของ คือการเปรียบระหว่างอาสน์ของพระอินทร์ว่ามีลักษณะแข็งเหมือนหินซึ่งเป็นการเปรียบระหว่างสิ่งของกับสิ่งของ

การเปรียบเทียบบุคคลกับบุคคล คือการเปรียบพระชาลิว่ามีลักษณะการนั่งบนหลังช้างเหมือนกับพระอินทร์

การเปรียบเทียบสถานที่กับสถานที่ คือการเปรียบเมืองเทวลังกาบูรนครเหมือนกับเมืองดาวดึงส์สวรรคค์

การเปรียบเทียบแบบสัญลักษณ์ ในเรื่องซาลิกัณหาภิเสกพบการใช้การเปรียบเทียบแบบสัญลักษณ์มากที่สุดได้แก่การเปรียบสีขาของม้าว่ามีสีขาเหมือนกับสีของดอกบัว สีขาของเสวกฉัตรที่เปล่งประกายเหมือนสีของดวงจันทร์ และ กลิ่นกายที่หอมเหมือนกับดอกบัว

1.2.2. การอ้างถึง คือ การกล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่เขียน เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือวรรณกรรมอื่น ๆ เพื่อขยายงานเขียนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเป็นการแสดงความรอบรู้ของผู้เขียน⁴² .ในเรื่องซาลิกัณหากกล่าวถึงเหตุการณ์นี้ในสองช่วงด้วยกันคือการกล่าวถึงภูมิหลังของชุก และตำนานการสร้างกรุงกบิลพัสดุ์

⁴¹ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, *เจิมจันทน์กัสดาล ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย*, กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558, 37.

⁴² ประคอง เจริญจิตรกรรม, *หลักการเขียนวิจารณ์วรรณกรรม*, 99.

ภูมิหลังของชูชกในเรื่องเป็นการขยายความให้รู้ถึงภูมิหลังของชูชกว่าเกิดวันไหน เหตุการณ์ในชีวิตของชูชกก่อนจะมาขอสองกุมาร

“อาจารย์ผู้โจทก์จึงปจฉา กิวเสเส ก็มาเส ก็ทิวเสชาโต ชูชกพราหมณ์นั้นเกิดในวันไตปีโต เดือนโต อาจารย์ผู้เฉลยวิสัยชา ชูชกพราหมณ์เกิดในปีชาล แรม 9 ค่ำ วันอังคารเดือน 5 อุตตราสาณณ (อุตตราสาพห)ฤกษ์ ยามลัคคอยู่ตุลย์ อาทิตย์อยู่กรกฎ พฤษ์สอยู่สิงห์ ฯ บิดาแห่งชูชกพราหมณ์นั้นชื่อว่า โดลกพราหมณ์ มารดาแห่งชูชกนั้น ชื่อว่านางจันทิพราหมณ์ ลุงแห่งชูชกนั้น ชื่อว่า โควินทร์พราหมณ์ ภริยาแห่งลุงนั้นชื่อวานางจันทสรีพราหมณ์ ลุงน้อยนั้นชื่อว่าโตเลยยพราหมณ์ ภริยาแห่งลุงน้อยนั้นชื่อว่าดิริพราหมณ์ อันหนึ่งพงศวิสัยแห่งชูชกนี้ชาติภูมิเป็นชาวเมืองพาราณสี วิยตกาเล เมื่อชูชกพราหมณ์จำเรียวรุ่นหนุ่มขึ้นมาบิดามารดาตบสูญสิ้นชูชกนั้นไปอาศรัยอยู่ในสำนักแห่งลุงใหญ่ลุงใหญ่จึงคิดว่าเรานี้แก่ห้อมลงแล้ว จึงไปขอซึ่งธิดาตระกูลแห่งหนึ่งไว้ยังมีทันจะกระทำมงคล ลุงกับป้าก็ถึงแก่นิจกรรม กระทำกิริยาตายไปสิ้น สมบัติโย เรือนนั้นก็ได้แก่ลุงน้อย ครั้นนานไปในเมืองนาสกุนั้นก็บังเกิดเพลิงไหม้ก็ฉิบหายยากไร้ถึงสิ้นชีวิต ครั้นลุงน้อยลุงใหญ่ตายไปสิ้นแล้ว ส่วนชูชกก็อนาถาหาที่พึ่งมิได้ เป็นคนยากไร้เลี้ยงชีวิตด้วยขอทานเที่ยวไปบ้านไกลเมืองไกล ประสมทรัพย์ไว้ได้ร้อยกหาปณะ จึงฝากไว้ตระกูลพราหมณ์แห่งหนึ่ง เป็นชาติเชื้อชาวเมืองกลิงคราชภูร์ ชูชกก็กลับไปเที่ยวส่วนสกุลพราหมณ์นั้น จึงจำหน่ายซื้อขายจนสิ้นหมด เมื่อชูชกนั้นกลับมาทวงทอง(ของ)ก็ไม่ได้ จึงให้ลูกสาวตนหนึ่งชื่อว่าอมิตดาปนารี อายุได้สิบหกปีชูชกจึงพามาอาศัยอยู่ในบ้านทุนวิจิตคาม นอกเมืองกลิงคราชภูร์ หนึ่งบิดแห่งนางอมิตดาปนานั้น ชื่อกลลพิณพราหมณ์มารดาชื่อนางมณิรัตน์พราหมณ์ ดังถาจึงชื่อว่าชูชกเหตุว่าผูกผมสูง ผูกชฎาทำเพศดังดาบส เหตุตั้งนั้นคนทั้งหลายจึงเรียกว่าชูชก”

(ล 5 - ล 7)

ตำนานการสร้างกรุงกบิลพัสดุ์เป็นการแทรกตำนานในตอนหลังของเรื่องเพื่ออธิบายว่ากรุงกบิลพัสดุ์มีที่มาจากอย่างไร “เนื้อความนี้จะยกไว้ก่อน บัดนี้จะสำแดงซึ่งอันเกิดแห่งเมืองกบิลพัสดุ์มหานครแล้ว วงศ์ศากยราชนั้น ฯ ปถมกปุปกาลา กิร รณญู มหาสมมุตลล โรโซ* นาม ปุโตโต จำเดิมแต่ปฐมกัลป์นั้นมา....”(ล36/บ 4 - 5)

1.3. การใช้คำบอกจำนวน ในเรื่องมีการใช้คำบอกจำนวนที่เป็นการบอกจำนวนแบบโบราณอยู่หลายจุดด้วยกัน ได้แก่

1.3.1. โภฏี หมายถึงมาตรานับ เท่ากับสิบล้าน ในข้อความ “ครั้นจตุตจากแล้วไปบังเกิดในชั้นดุสิตาทั้ง 4 พระองค์นั้น แต่พระองค์เสวยรมย์ชมสมบัติในชั้นดุสิตาสิ้นกาลช้านาน จะนับ

ปีในมนุษย์นั้นแสน 57 โกฎปี” ในที่นี้หมายความว่าเมื่อพระเจ้ากรุงสยาม พระนางผุสดี พระเวสสันดร และพระนางมัทรีสวรรคตแล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตเป็นจำนวน 100,057 ล้านปี ในโลกมนุษย์

“อันว่ากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ คือพระเวสสันดร และ พระมัทรีครั้งดับเบญจขันธ์ก็ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตา แวดล้อมไปด้วยนางอัปสรกัญญาแสน*โกฎิ*” คำว่าแสน*โกฎิ*ในที่นี้มีหมายถึงจำนวนมากจนนับไม่ถ้วน

1.3.2. คอก หมายถึง มาตราวัดตามวิธีประเพณี 1 คอกเท่ากับ 2 คืบ โดยคอกเมื่อแปลงเป็นเมตรจะเท่ากับ 0.5 เมตร เรื่องชาลิกัณหาภิเสกใช้หน่วยวัดความสูงนี้ในข้อความที่ว่า

“เพดานม่านลายทองแล้วจึงให้กรองแก้วกรองทองสูง 8 *คอก*” ในข้อความนี้แปลงมาตราคอกเป็นหน่วยเมตรโดย 8 คอกเท่ากับ 4 เมตร

“หนึ่งรู้ขึ้นไปในเบื้องบนต่อโลกถึงอากาศ เบื้องต่ำได้แผ่นดินลงไป*แปด 10 คอก*” ในข้อความนี้นับมาตราคอกแปลงเป็นเมตรโดย 80 คอกเท่ากับ 40 เมตร

1.3.3. อสุภ ในชาลิกัณหาภิเสกได้อธิบายคำว่าอสุภหมายถึงสุดเสียงร้องเท่ากับอสุภหนึ่ง หรือเส้นหนึ่งกับสิบห้าวาเรียกอสุภหนึ่ง ดังข้อความ “*พระเวสสุวรรณมเทวบุตรรับสั่งแล้ว ก็ลงมาจากเทวโลกนั้นจึงนิรมิตมรรคาโดยกว้างขวางได้อสุภหนึ่ง สุดเสียงกู่ร้องจึงเรียกว่าอสุภหนึ่ง* ดังอาจารย์อธิบายว่าเส้นหนึ่งกับ 15 วา จึงเรียกว่าอสุภหนึ่ง อสุภททลโย โรเปตวา”(ล 24 บ 3 – 4)

1.3.4. เส้น หมายถึงชื่อมาตราวัด 20 วาเป็นสองเส้น เมื่อแปลงเส้นเป็นหน่วยเมตรจะเท่ากับ 40 เมตร ในเรื่องชาลิกัณหาภิเสกใช้บอกระยะทางระหว่างเมืองเขตอุดรและเมืองเวทลังกาโดยใช้คู่กับโยชน์

1.3.5. โยชน์ หมายถึง ชื่อมาตราวัด 400 เส้นเป็นหนึ่งโยชน์ ในเรื่องกล่าวถึงระยะทางระหว่างกรุงเวทลังกาว่ามีระยะทางห่างกับ 30 โยชน์ เมื่อเทียบกับมาตรากิโลเมตรจะได้ 480 กิโลเมตร ซึ่งเทพเจ้าได้ลงมาย่นะทางให้เหลือครึ่งหนึ่งคือ 16 โยชน์กับ 400 เส้น หรือเท่ากับ 272 กิโลเมตร

1.3.6. อักโขภณิ, อักโขภณิ หมายถึง (1) น. จำนวนนับอย่างสูง คือ 1 มีศูนัยตาม 42 ตัว (ป.; ส. อุกษาหิณิ). (2) น. กองทัพอินเดียโบราณที่มีกระบวนรบพร้อมมูลตามกำหนด (ป.; ส. อุกษาหิณิ).(3) น. ใช้ว่า อักษาหิณิ ก็มี. (ป.; ส. อุกษาหิณิ)

ในเรื่องได้แสดงถึงกองทัพขบวนที่หมู่เสมาอำมาตย์เมืองเวทลังกาตั้งขบวนเพื่อไปรับพระชาติและพระนางกัณหาว่ามีจำนวนถึง 18 อักโขภณิ ดังข้อความที่ว่า

“เหตุตั้งนั้นควรเราจะไปเชื้อเชิญสองกษัตริย์พระพี่น้องให้มาครอบครองพระนครแห่งเรา ครั้นนั้นอำมาตย์ราชมนตรีมีบุโรหิตเป็นประธาน บังเกิดเอก-ฉันท์มาว่าพร้อมกันเป็นใจเดียว จึงให้ชุมนุมพลจตุรงค์องค์เสนาทั้งสี่หมู่ คือพลเสนาข้าง พล

เสนาమా พลเสนาราชรถ พลเสนาเดินท้าวก็เกณฑ์กัน 7 วันโดยกำหนด นับพลโย
ธถึง 18 อักโขเหนี”

(ล 19 บ 3 – 4 –ล 20 บ1)

1.4. การใช้สัมผัส

การใช้สัมผัส หมายถึงการรับกันหรือการคล้องจองของเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระ เรื่องชาลิกันหาภิเสกพบการใช้สัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร รวมถึงบางข้อความมีลักษณะการ แต่งที่เหมือนร้อยยาว]

1.4.1. การเล่นสัมผัสสระ คือเสียงรับกันที่เป็นเสียงสระในมาตราเดียว ในเรื่องพบการใช้ สัมผัสสระทั้งสัมผัสในและสัมผัสนอก

1.4.1.1. สัมผัสใน คือสัมผัสที่อยู่ในวรรคเดียวกัน เป็นสัมผัสที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความราบรื่นและต่อเนื่องในแต่ละวรรค

“ ครั้นนานไปในเมืองนาสกุณนั้นก็บังเกิดเพลิงไหม้ก็ฉิบหายยากไร้ถึงสิ้นชีวิต ครั้นลุน้อยลง ใหญ่ตายไปสิ้นแล้ว ส่วนชูชกก็อนาถาหาที่พึ่งมิได้เป็นคนยากไร้เลี้ยงชีวิตด้วยขอทานเที่ยวไปบ้านไกล เมืองไกล ประสมทรัพย์ไว้ได้ร้อยยกหาปะณะจึงฝากไว้ตระกูลพราหมณ์แห่งหนึ่ง เป็นชาติเชื้อชาวเมือง กลิงคราชภูรี ”

“ชาตินั้นครั้นมาวันหนึ่งจึงเห็นพระปัจเจกโพธิเจ้าเข้ามาบิณฑบาตเพลาเข้า นางจึงถวาย ดอกบัวตูมดอกหนึ่งผ้าท่อนหนึ่งแก่พระปัจเจกโพธิเจ้า”

1.4.1.2. สัมผัสนอก คือสัมผัสที่อยู่ระหว่างวรรค ในเรื่องพบการใช้สัมผัสประเภทนี้ ในส่วนของการแต่งที่มีลักษณะเหมือนร้อย จะพบในการบรรยายถึงกระบวนการของเรื่อง

“อรุณคมนากาล ในการเมื่ออรุณจะขึ้นมา ฝ่ายนางกัณหาชินกุมารี สระสรงน้ำจันทร์สุคนธา วาริหอมฟุ้งเฟื่อง ทรงเครื่องอสังการประดับสำหรับนางกษัตริย์ราชมเหสี เสด็จแวดล้อมล้วนนาง กษัตริย์เทพกัลยา 6 หมื่นเป็นกำหนดจึงบทรจลีลาศ จากปราสาทรัตนมณเฑียรสถาน มหารัทรทวาริ จึงเสด็จทรงราชรถอันควรค่าเป็นอันมาก ส่วนนางสุชาดาอัปสรธิดาแวดล้อมล้วนนางกษัตริย์เทพพวก กัลยา 6 หมื่น อันลงมาจากดาวดึงส์สวรรค์ ทรงนั่งเหนือทิพพยานอย่างยิ่ง เทียมด้วยม้ามิ่งมงคล นำมาแต่เบื้องหน้านางกัณหาชินกุมารี หนึ่งสองข้างราชวิถีทั้งธงไชยฉัตรราชวัตรฉัตรเบญจรงค์ กระดาษธงผ้าอันเทวยกขึ้นเชิดชูถวาย มีทั้งต้นกล้วยต้นอ้อยเรียงราย ป่อน้ำอันกระทำด้วยแก้วแล เงินทอง”

1.4.2. การเล่นคำ หรือเล่นอักษร คือเสียงรับกันที่เป็นเสียงพยัญชนะ โดยอาจเป็นพยัญชนะ ตัวเดียวกันหรือมีเสียงใกล้เคียงกันเพื่อความสั่นไหวของภาษา ในเรื่องพบการใช้สัมผัสอักษรกระจาย อยู่ทั้งเรื่อง ดังตัวอย่าง

“**หนึ่งนางอัปสรกัญญา**ก็เสด็จนำหน้า**นางกัณหาชันทุมารี** มาถึง**โรงรัตนบัลลังก์**ก็จะเชิญเข้าสู่**มณฑปแก้ว** ส่วน**พระชาลิราชกุมาร** ทรงนั่งเหนือ**คอปญาคชสารตัวประเสริฐ** มีนามชื่อ**ปัจฉัยนาค** อันปูลาดด้วย**แก้ว 7 ประการ**ทั้ง 7 ชั้น **สพพเสต์** **เผือกผุดผ่องใสบริสุทธิ์**”

“**ตथा**เขตตฺตรนคโรवासโน ในกาลครั้งนั้น**ชาวพระนครเมืองเซตอูตร**ทั้งหลาย : **กิตกแต่ง**ซึ่ง**เกวียน**ทั้งหลาย **บรรทุก**ให้เต็มไปด้วย**ข้าวสารสาลิแล้ว**ส่งไปถวาย ฝ่าย**ชาวเมืองมัทราช**ทั้งหลาย : **ตกแต่ง**ซึ่ง**เกวียน**ได้แล**แสนให้เต็ม**ด้วย**ทรัพย์สปีน** **วนิแลเปรียง**เป็นต้น **ใส่ขันแลใสโอง่าง**แลก็ไปถวาย ฝ่าย**ท้าวเมืองกบิลพัสดุ์มหานคร**จึง**บรรทุก**เกวียน 3 **แสน**ให้เต็มไปด้วย**มธุรส**ต่าง ๆ มี**น้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำมันน้ำตาล** แล**ขันทสกร**เป็นต้นแล้ว**ส่งไปถวาย**”

เรื่องชาลิกัณหาภิเสกพบการใช้สัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรอยู่ทั่วไปในเรื่องตามลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น

จากการวิเคราะห์ลักษณะทางวรรณกรรมของเรื่องชาลิกัณหาภิเสกพบว่าเรื่องนี้อาจแบ่งการวิเคราะห์ได้สามด้านคือด้านรูปแบบบทประพันธ์ และองค์ประกอบของวรรณกรรม ด้านการเล่าเรื่องเชิงจินตนาการ และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์

ด้านรูปแบบบทประพันธ์และองค์ประกอบของวรรณกรรมพบว่าเรื่องชาลิกัณหาภิเสกมีลักษณะการแต่งที่เรียกว่า**บาลีร้อย**คือเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยมีการยกคาถาภาษาบาลีแล้วขยายความเป็นร้อยแก้วภาษาไทย . ลักษณะการแต่งมีสามลักษณะคือการใช้คาถาภาษาบาลีก่อนเริ่มเรื่อง การใช้**ปุจฉาวิสัชนา**ในการเล่าเรื่อง และ**คำขึ้นต้น**มีลักษณะเป็นสำนวนเทศน์ ธรรมเนียมนิยมในการแต่งมีลักษณะเหมือนใน**อรรถกถาชาดก** คือประกอบด้วย**โครงสร้าง** หรือองค์ประกอบของเรื่อง 5 ส่วน คือ**ปัจจุบันวัตถุ** **อดีตวัตถุ** **คาถา** **ไวยากรณ์** และ**ประชุมชาดก** (สโมทาน) โดยในเรื่องไม่มีส่วนประกอบของ**ไวยากรณ์**เนื่องจากไม่มีการอธิบายศัพท์ในเรื่อง ด้านการเล่าเรื่องเชิงจินตนาการพบว่า **โครงเรื่อง**นี้เริ่มเรื่องจาก**ปมปัญหา**หรือ**ความขัดแย้ง** จนกระทั่งถึง**จุดสูงสุด** แต่ไม่มีการคลี่คลาย**ปมปัญหา**ในเรื่อง เนื่องจากเป็นการแสดงถึงความเชื่อเรื่องกรรมในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะส่งผลต่อมาถึงชาติปัจจุบัน การดำเนินเรื่องเป็นการดำเนินเรื่องแบบลำดับเวลา **ตัวละคร**แบ่งได้เป็นสองลักษณะคือ**ตัวละครตามบทบาท**และ**ตัวละครตามลักษณะ** การนำเสนอตัวละครเป็นแบบ**ผู้เล่าเรื่อง**เป็นคนเล่าเหตุการณ์ในเรื่อง **แก่นเรื่อง**คือการตั้งสัตยาธิษฐานของพระชาลี โดยพระชาลีเสียสัตย์ที่ตั้งไว้ทำให้ในชาติปัจจุบันพระชาลีและพระนางกัณหาไม่ได้เกิดร่วมสายเลือดเดียวกัน ฉากในเรื่องแบ่งได้เป็นฉากเมืองเซตอูตร ฉากเมืองเทวลังกา ฉากบ้านชุก และฉากเมืองกบิลพัสดุ์ **ผู้เล่าเรื่อง**ใช้การเล่าเรื่องแบบลำดับเวลา บทสนทนามีทั้งการเล่าโดยใช้**อาจารย์ผู้เฒ่า**และ**อาจารย์ผู้ถาม** รวมถึง

การสนทนาระหว่างตัวละครในเรื่อง คุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในเรื่องประกอบไปด้วยการสรรคำ การใช้
ภาพพจน์ การใช้คำบอกจำนวน และการใช้สัมผัส

บทที่ 4

การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม

จากการศึกษาเรื่องชาลีกันหาภิเสกพบลักษณะทางสังคมจำนวน 3 ด้านด้วยกันได้แก่ การศึกษาด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและประเพณี และคติธรรมคำสอน โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อ ดังนี้

ด้านความเชื่อ

ความเชื่อเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนเนื่องจากในสมัยก่อนมนุษย์อยู่กับธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงสร้างสิ่งที่ทำให้ตัวเองรับรู้แล้วยอมรับเพื่อให้เกิดความสบายใจและรู้สึกว่าตนเองอยู่เหนือธรรมชาติแม้จะพิสูจน์ไม่ได้ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความจริงหรือไม่แต่เป็นสิ่งที่ตกลงและยอมรับกันในสังคมของความเชื่อนั้น ๆ ในเรื่องแบ่งความเชื่อได้ 3 อย่างคือความเชื่อด้านโหราศาสตร์ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องพระอินทร์

1. ความเชื่อทางโหราศาสตร์

โหราศาสตร์ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการโคจรของดวงดาวเพื่อใช้ในการพยากรณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ชีวิตของคนไทยสัมพันธ์กับการดูดวงมาเป็นเวลานานผ่านการดูเวลาของทั้งราชสำนักและชาวบ้าน ในเวสสันดรชาดก และสำนวนต่าง ๆ ไม่ได้กล่าวถึงข้อมูลทางด้านโหราศาสตร์ในเรื่องไว้อย่างละเอียด เรื่องชาลีกันหาภิเสกได้กล่าวถึงความเชื่อนี้ไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะเรื่องดวงชะตาของบุคคลในเรื่อง แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่คนแต่งกัณฑ์นี้แต่งขึ้น บนพื้นฐานโหราศาสตร์ไทย ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ดวงชะตาตามที่ปรากฏในคัมภีร์ว่า ผู้มีดวงแบบๆ นั้น มีลักษณะอย่างไร สอดคล้องกับลักษณะนิสัยและโชคชะตาในเรื่องเวสสันดรชาดกหรือไม่ ตามข้อมูลในเรื่องมีดังนี้

พระเวสสันดร ประสูติ ปีระกา เพ็ญ (ขึ้น 15 ค่ำ) เดือน 6 วันพฤหัสบดี เพลาสายัณห์ ยามลัดคอยู่ตุลย์ อนุรธาฤกษ์ เสวยสมบัติพระชันษาได้หกพระวษา ปีชวดเดือนหกนับแต่เสวยราชสมบัติได้

ห้าพระวษา นับแต่วันประสูติมาได้สิบแปดปี พระเวสสันดรให้ช่างปัจจัยนาถ 6 เพ็ญวันอังคาร ให้สัตตศกมหาทาน แรมสามค่ำวันศุกร์ เสด็จออกจากพระนคร วันเสาร์แรมสี่ค่ำ ราชาภิเษกพระเวสสันดรและพระนางมัทรี ปิวอกเดือนหกวันพุธ พระเวสสันดรสวรรคต ปิวอกเพ็ญเดือนหกวันศุกร์ เทียงคิน ครองราชย์สี่สิบปี

ช่างปัจจัยนาถตายปิวอก เดือนหกวันพฤหัสบดี

พระนางมัทรี ประสูติปีระกาเดือน 6 ร่วม (เดือนปีเดียวกันกับพระเวสสันดร ต่างวัน) วันอาทิตย์ แรม 3 ค่ำ ลัคคอยู่เมษราศี พระมัทรีสวรรคต ปิวอกเดือนหกแรมแปดค่ำวันเสาร์

พระขาลี ประสูติปีมะเส็ง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 วันพุธ สายณห์ยาม ลัคคอยู่พฤษภ โโรหิณีฤกษ์ สวรรคตปีฉลูเพ็ญเดือน 6 วันอังคารวิสาข นักขัตฤกษ์เดือน 6

พระนางกัณหา ประสูติปีมะแมเดือนสาม ปัจจุสมัยยาม วันศุกร์อนุราธฤกษ์ สวรรคตปิวอกเดือน 12 วันจันทร์

ชูชก เกิดปีชาล วันอังคารแรม 9 ค่ำเดือน 5 อุตราสาพฤกษ์ ยามลัคคอยู่ตุลย์ อาทิตย์อยู่กรกฎ พฤหัสอยู่สิงห์

นางอมิตตา เกิดในปีมะแมเดือน 12 วันอาทิตย์ ลัคคอยู่พฤษภ จักรปาริตฤกษ์

ข้อมูลข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงป็นักษัตร วันเดือนปีเกิด ลัคนา และฤกษ์ของแต่ละบุคคลอย่างชัดเจน

ลัคนาหมายถึงจุดหมายที่กำหนดขึ้นในดวงชะตา มีความหมายและความสำคัญแสดงถึงตัวตนของเจ้าชะตา โดยเป็นจุดที่พิจารณาถึงความสำคัญกับดวงดาวในราศีต่าง ๆ ขณะเวลาเกิด ว่าจะเป็นคนโศกอย่างไรกับชีวิตของเจ้าชะตา⁴³ ในเนื้อหาของชาลีกัณหาได้กล่าวถึงลัคนาของแต่ละคน โดยใช้คำว่าลัคคตามเนื้อหาที่กล่าวมาข้างต้น

ฤกษ์ในทางโหราศาสตร์มีทั้งหมด 27 ฤกษ์ตามรอบดวงจักรราศี ฤกษ์ ทั้ง 27 นี้แบ่งออกเป็น 9 หมวด ฤกษ์ 1 หมวดมี 3 ฤกษ์ ดังนี้⁴⁴

⁴³ อรุณ ลำเพ็ญ และหมอเถา(วัลย์) , **บทเรียนทางโหราศาสตร์**, (กรุงเทพฯ : 2551), 80.

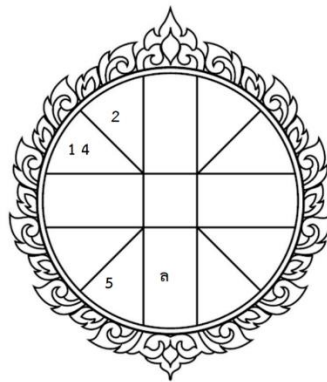
⁴⁴ วิศาลตรุณกร (อ้น สาริกบุตร), หลวง. **คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐานฉบับสมบูรณ์**. (กรุงเทพฯ: บริษัท อินเทอร์เน็ตพรีนท, 2540), 249.

ตารางที่ 20 แสดงฤกษ์ทั้ง 27 ฤกษ์

1. อัศวณี	10. มาฆะ	19. มุละ	เป็นหมวด	ทลิตโทฤกษ์
2. ภรณี	11. บุพผัคคุณี	20. บุพพสาพหะ	”	มหัทธโนฤกษ์
3. กัตติกา	12. อัตรผัคคุณี	21. อุตราสาพหะ	”	โจโรฤกษ์
4. โรหิณี	13. หัตถะ	22. สวานะ	”	ภูมิปาโลฤกษ์
5. มิคสิร	14. จิตตะ	23. ธนิฏฐะ	”	เทศาตรีฤกษ์
6. อัถระ	15. สวาตี	24. สัตัพพิสัช	”	เทวีฤกษ์
7. สุนััพพิสุ	16. วิสาข	25. บุพพาภัททะ	”	เพชรฆาตฤกษ์
8. ปุสย	17. อนุราช	26. อุตราภัททะ	”	ราชาฤกษ์
9. อลิละ	18. เชษฐ	27. เรวดี	”	สมโณฤกษ์

การวางดวงชะตาบุคคลในเรื่องซาลิกันหาภิเสกใช้การดูข้อมูลจากการวางตำแหน่งลัคนา ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวพฤหัสบดีอยู่ในราศีใด โดยสามารถวางดวงชะตาของบุคคลในเรื่องได้ ดังนี้

1.1. ดวงพระเวสสันดร ปีระกา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 วันพฤหัสบดี สายัณห์ยาม อนุราชฤกษ์ ลัคนาอยู่ตุลย์ วางดวงชะตาได้ ดังนี้

จากดวงของพระเวสสันดรนั้น ลัคนาสถิตอยู่ในราศีตุลย์ อาทิตย์อยู่เมถุน จันทรอยู่พฤษภ พุธอยู่พฤษภ พฤหัสอยู่กันย์ โดยในแต่ละตำแหน่งมีมาตรฐานดาวที่เห็นคืออาทิตย์เป็นราชาโชค จันทรเป็นมหาอุจจ์ พุธเป็นเกษตร พฤหัสเป็นประ

ในหนังสือจักรที่ปนีพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้กล่าวถึงผู้เกิดในลัคนาราศีตุลย์ไว้ว่า

“ลัคนาอยู่ตุลย์	มโนราเนื้ออ่อน	เมียพระสุธน
ได้ผู้มักจาก	พลัดพรากจากตน	ช้านานสุธน
จึงได้พบกัน.....” ⁴⁵		
“ลัคน้อยู่ราศีตุลย์	ใครจักขุนพระราชา	
ลัคนผู้โลภ	เนื้อดำแดงามมีศรี	
ที่เกิดมีสำคัญ	หนบรรพนั้นมิพึงพิ	
ไม่ใหญ่ก็ยอมมี	อีกหมากพร้าวแลแล้วตาล	
ฝ่ายข้างทิศพายัพ	มีหนทางแลสถาน” ⁴⁶	

เมื่อเทียบกับคำทำนายของผู้เกิดในลัคนาเมษกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระเวสสันดรนั้นพบว่า พระเวสสันดรเมื่อประสูตินั้นพระองค์ประสูติที่กลางตลาด โดยพระเวสสันดรมีเกณฑ์ที่จะพลัดพรากจากครอบครัวหรือเนื้อคู่ของตนนั้นคือในตอนที่พระเวสสันดรให้พระชาลีและพระนางกัณหาแก่ชุก และพระอินทร์ได้ปลอมตัวมาขอพระนางมัทรีจากพระเวสสันดร

พระเวสสันดรเกิดวันพฤหัสบดีคำทำนายกล่าวไว้ว่า “สิทธิการิยะ หญิงชายผู้ใด เกิดในวันพฤหัสบดี อาจารย์บัญญัติว่ารูปร่างงามใจดี แต่ว่าอาภัพ เกิดกับที่นี่ ต้องย้ายจากที่ ไปอยู่แห่งอื่น เมื่อน้อยไร้ทรัพย์ ใหญ่กลับคงคืน....”

⁴⁵ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จ. จักรที่ปนี. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2556, 22.

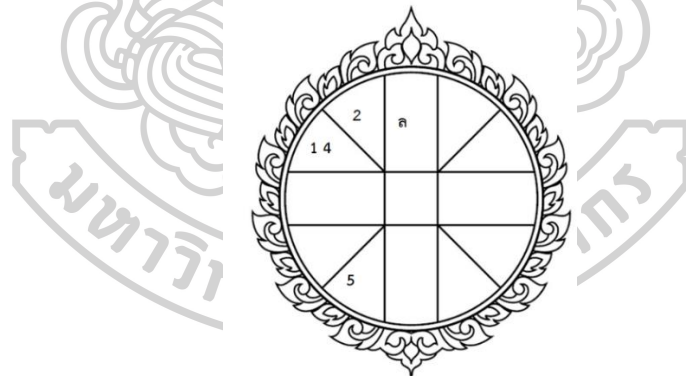
⁴⁶, เรื่องเดียวกัน, 27.

คำทำนายของผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดีสอดคล้องกับประวัติของพระเวสสันดรในตอนที่พระเวสสันดรบริจาคสัตตตสมภพทานจนเมื่อกลับจากเขาวงกตจึงได้ทรัพย์กลับมา รวมถึงการที่พระองค์บริจาคช้างปัจจัยนาเคนทร์จนโดนขับไล่ออกจากเมืองอีกด้วย

คำทำนายของผู้เกิดปีระกา เดือน 6 ตกใ้คนเลี้ยง ชาติเหล็กดี เมื่อน้อยเชื่องใจ ทำราชการจะได้เป็นใหญ่กว่าคนทั้งหลายทั้งปวง ลักษณะคำทำนายนี้สอดคล้องกับการทำนายของผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดีนั้นคือเมื่ออายุยังน้อยมีความเชื่องใจเพราะถูกขับไล่ออกจากเมือง และพระเวสสันดรก็ได้กลับมาครองราชย์สมบัติที่กรุงสรีซึ่งตรงกับคำทำนายที่ว่าราชการจะเป็นใหญ่

ผู้ที่เกิดในราชาฤกษ์นี้ทำนายว่าเป็นคนมีอำนาจวาสนา บารมีสูง ประารถนาสิ่งใดก็มักได้มาอย่างง่าย ๆ ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยอะไรมากมาย เป็นเจ้าของกิจการที่ใหญ่โต มีบริวารดี ลูกน้องเชื่อฟัง มีคนคอยช่วยเหลือมิได้ขาด สอดคล้องกับประวัติของพระเวสสันดรในตอนที่มีคนมาถวายช้างปัจจัยนาเคนทร์ให้แก่พระองค์ในช่วงต้นเรื่องเวสสันดรชาดก

1.2. ดวงพระนางมัทรี ปีระกา แรม 3 ค่ำ เดือน 6 วันอาทิตย์ ปังฉิมยาม อนุราชาฤกษ์ ลัคคอยู่เมษ

ดวงของพระนางมัทรี ลัคนาของพระนางสถิตอยู่ในราศีตุลย์ ส่วนดาวดวงอื่น ๆ วางอยู่ในลักษณะเดียวกันกับพระเวสสันดรเนื่องจากทั้งสองพระองค์เกิดในปีนักษัตรเดียวกันคือปีระกา เรียกว่าสหชาติ⁴⁷ คำทำนายของลัคนาราศีเมษกล่าวไว้ว่า

“

ลักษณะอยู่ราศีเมษ

อาจารย์วิเศษกล่าวไว้โดยดี

⁴⁷ สหชาติ หมายถึงผู้เกิดร่วมวันทันยามเดียวกัน

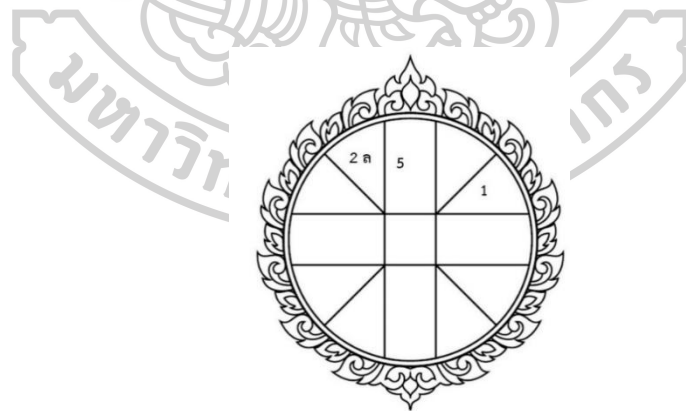
ว่าลักษณะพระเทมีย์	หายตามทีบรยาย
เมื่อน้อยว่าเลี้ยงยาก	ได้ลำบากยากปางตาย
ได้ทุกข์เป็นมากมาย	ลำบากกายแต่น้อยมา
เมื่อถึงกลางอายุ	จึงได้ลุดังปรารณา ⁴⁸

พระนางมัทรีเกิดวันอาทิตย์ คำทำนายกล่าวไว้ว่า “ สิทธิการิยะหญิงชายผู้ใดเกิดในวันอาทิตย์ ผู้นั้นใจจิตจะพลันมักง่าย ทำการเสมอตัว ดีชั่วใด ๆ ทำคุณแก่ใคร เหมือนตักไฟน้ำ จะมีผู้ใหญ่ เป็นที่อุปถัมภ์ เจริญล้ำเลิศ..... เมื่อน้อยไร้ทรัพย์ เมื่อเติบโตใหญ่กลับ มั่นคั่งบริบูรณ์ พร้อมพรั่งมีมาก แต่จากที่อยู่.....”

เมื่อเทียบกับเนื้อหาที่กล่าวถึงประวัติของพระนางมัทรีในเวสสันดรชาดกกับคำทำนายพบว่ามี การทำนายถึงการเสียเงินทอง และและพลัดพราก นั่นคือการพลัดพรากจากบุตรทั้งสองคือพระชาลี โดยลักษณะการพลัดพรากนี้มีลักษณะเหมือนกับดวงของพระเวสสันดร

คำทำนายของผู้เกิดประกาววันอาทิตย์เดือนหกนั้นมีคำทำนายเหมือนกันกับคำทำนายของพระเวสสันดร

1.3. ดวงพระชาลี ปีมะเส็ง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 วันพุธ สายัณห์ยาม ลัคนาอยู่พฤษภ โรหิณีฤกษ์

ดวงของพระชาลี ลัคนาของพระองค์อยู่ในราศีพฤษภ อาทิตย์อยู่กุมภ์ จันทรอยู่พฤษภ พฤหัสอยู่พฤษภ ตำแหน่งมาตรฐานดาวของพระชาลีที่เห็นคือจันทรเป็นราชาโชค อาทิตย์เป็นประ คำทำนาย

⁴⁸กรมพระปรมาธิบดีชิโนรส, สมเด็จจ. จักรทิพย์, 23

มาตรฐานดาวของผู้ที่มีตำแหน่งนี้ได้บอกไว้ว่าคนที่เกิดตำแหน่งนี้มักจะต้องพรากจากพ่อแม่ซึ่งตรงกับในเรื่องตอนที่ชูชกมาของสองกุมาร

จักรที่ปีนิกกล่าวถึงผู้เกิดในลัคนาราาศีพฤษภไว้ว่า

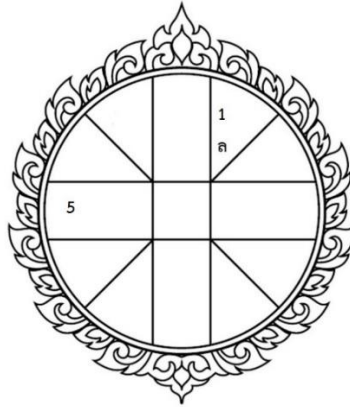
“ลักษณะอยู่พศก	โดยคำรบอายุคน
ลักษณะเจ้าจุมพล	พระสิทธิธาตถ์ราชกุมาร
เมื่อน้อยมีความสุข	อยู่สนุกบร่ำคาญ
ครั้นถึงเมื่อกลางกาล	อายุไซ้จากถิ่นฐาน
กายแก่อายุเย็นใจ	มีค่าไท่ค่อยสำราญ
พรรคพวกแลลูกหลาน	ได้ขึ้นบานเพราะกุศล
แต่มักจากที่อยู่	จรไปสู่แห่งฝูงคน
เกิดลาภผลาผล	ทุกตำบลยอมบูชา” ⁴⁹

ผู้ที่เกิดปีมะเส็งวันพุธพบว่าผู้ที่เกิดปีนี้ตกรูปพระยานั่งแท่น ทายว่าผู้นั้นจะมีบุญ จะมีสมบัติ พัสถาน ถ้าทำราชการจะได้ยศบรรดาศักดิ์สูง พระชาติเกิดในภูมิปาโลฤกษ์หมายถึงเป็นคนที่มีอำนาจในตัวเอง มียศศักดิ์และฐานะดี มีธุรกิจเป็นของตนเอง จิตใจเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น

เมื่อดูคำทำนายผู้เกิดราศีพฤษภ และผู้ที่เกิดปีมะเส็งวันพุธเมื่อเทียบกับเนื้อหาในเรื่องที่เกี่ยวกับพระชาติพบว่ามีโอกาสการพรากจากถิ่นฐานเช่นเดียวกับดวงพระเวสสันดรและพระนางมัทรี เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วจึงได้อยู่อย่างมีความสุข และพระองค์มีโอกาสการจากบ้านเรือนของตน เนื่องจากตนเองได้ไปขึ้นครองราชย์ที่กรุงเทวลังกา

⁴⁹ กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ, สมเด็จ. จักรที่ปีนิก, 23-24.

1.4. ดวงพระนางกัณหา ปีมะแม เดือน 3 วันศุกร์ อนุราชฤกษ์

ดวงของพระนางกัณหา ลัคนาของพระองค์อยู่ในราศีมีน อาทิตย์อยู่มีน พุธหัสอยู่กรกฎ อาทิตย์เป็นอุจจาวิลาส พุธหัสเป็นอุจจ์ จักรทิบนี้กล่าวถึงผู้เกิดในลักคนาราศีมีนไว้ว่า

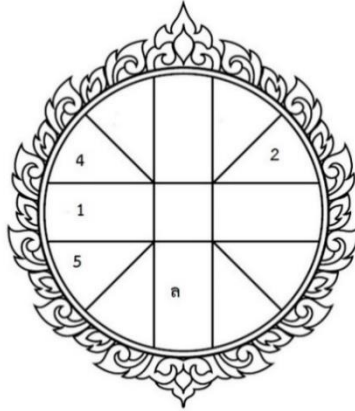
“ลักษณะอยู่มีนราศี	ตายตามท่อยาระแวง
อาจารย์ท่านบอกแจ้ง	ชื่อว่าทำวสุตโตสม
ผู้นั้นมีลูกมาก	ว่าเมียน้อยปนปรัดติโลม
ภายหลังมีสมบัติ	ทั้งทุนทรัพย์มาสวมไสม
ทุกสิ่งปรัดติโลม	อเนกมากเหลือหลาย” ⁵⁰

ผู้ที่เกิดปีมะแมวันศุกร์มีการทำนายไว้ว่าเป็นผู้ใจร้อนโกรธง่ายหายเร็ว เอาแต่ใจตนเองเป็นใหญ่ตรงกับลักษณะของกัณหาที่โกรธพระเจ้าลิคนตนเองได้ตั้งสัตย์ว่าจะไม่เกิดร่วมกรรมมารดาเดียวกับพระเวสสันดรอีกหลังจากรู้ว่าพระเวสสันดรมีสนมใหม่และได้ตัดพ้อถึงพระเวสสันดรสมัยยามเป็นเด็กที่ถูกชุกเขี่ยนตีมาด้วยกัน

พระนางกัณหาเกิดในราชาฤกษ์โดยผู้ที่เกิดในฤกษ์นี้ทำนายว่าเป็นคนมีอำนาจวาสนา บารมีสูง ประารถนาสิ่งใดก็มักได้มาอย่างง่าย ๆ ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยอะไรมากมาย เป็นเจ้าของกิจการที่ใหญ่โต มีบริวารดี ลูกน้องเชื่อฟัง มีคนคอยช่วยเหลือมิได้ขาด

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, 29-30.

1.5. ดวงชูชก ปีชลา วันอังคารแรม 9 ค่ำเดือน 5 อุตราสาฬหฤกษ์ ยามลัคคอยู่ตุลย์ อาทิตย์อยู่กรกฎ พฤษอยู่สิงห์

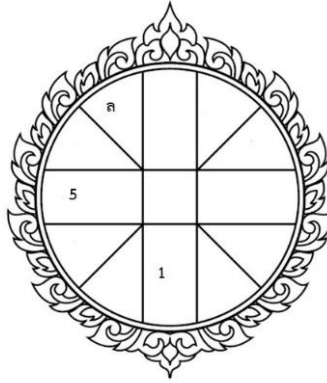
ดวงของชูชก ลัคนาอยู่ตุลย์ อาทิตย์อยู่กรกฎ จันทร์อยู่กุมภ์ พุธอยู่มิถุน พฤษอยู่กรกฎ ลัคนาของชูชกเกิดลัคนาเดียวกับพระเวสสันดร แต่วันที่เกิดและปีเกิดนั้นแตกต่างกัน ซึ่งทำให้ดวงชะตาของชูชกมีลักษณะที่แตกต่างกับดวงของพระเวสสันดร กล่าวคือผู้ที่เกิดวันอังคารเดือน 5 นั้น ตกเลือดดาว ธาตุไม้แห้ง ทำราชการจะได้เป็นมนตรี จะตกยากครั้งหนึ่ง ทำเรือกสวนไร่นาค้าขายดี เจริญชื่อเสียงดีนัก

ตำแหน่งมาตรฐานดาวของชูชกที่เห็นคืออาทิตย์เป็นมหาจักร จันทร์อยู่ร่วมเรือนราหู พุธเป็นเกษตร พฤษเป็นอุจจาภิมุข ทำนายว่าเป็นคนเข้มแข็งเรื่องคำพูด พุดจาหนักแน่น

ชูชกเกิดในโจโรฤกษ์สำหรับคนที่เกิดในฤกษ์นี้ทำนายว่าจะเป็นคนที่มีอำนาจในตัวเอง มีความสามารถในการแข่งขัน การช่งชิงเอาชนะ

เมื่อดูตามประวัติของชูชกกับคำทำนายข้างต้นพบว่าชูชกนั้นเคยเป็นขอทานมาก่อนจากนั้นจึงตั้งตัวขึ้นมาได้ และสามารถเจรจาจนได้ลูกสาวของเพื่อนตนเองที่ได้ฝากเงินเอาไว้คือนางอมิตตาได้สำเร็จ รวมถึงชูชกได้พุดโน้มน้าวหลอกนายพรานเจตบุตร และหลอกอัจจุตฤาษีให้บอกทางไปอาศรมพระเวสสันดรเพื่อจะไปขอสองกุมารได้ เมื่อไปขอสองกุมารจากพระเวสสันดร ชูชกก็หว่านล้อมพระเวสสันดรจนพระองค์ยกสองกุมารให้แก่ชูชก

1.6. ดวงพระนางอมิตตา ปีมะแมเดือน 12 วันอาทิตย์ ลัคนาอยู่พุธภ จักรปาริตฤกษ์

ดวงของนางอมิตตา ลัคนาอยู่ตุลย์ อาทิตย์อยู่เมษ พุธอยู่กรกฎ ลัคนาของพระนางอมิตตา อยู่ในราศีเดียวกับพระชาติ ต่างกันที่วันและปีเกิดนั้นคือนางอมิตตาเกิดปีมะแมวันอาทิตย์ ในตำราพรหมชาติทำนายคนที่เกิดปีมะแมวันอาทิตย์ไว้ว่าตกรูปเทพธิดาซีแพะ ผู้นั้นเป็นคนซื่อสัตย์ มีปัญญา ใจบุญ ทำราชการพอประมาณ ทำเรือกสวนไร่นาค้าขายดี จะมีทรัพย์ เมื่อดูเนื้อหาในเรื่องพบว่าชาติก่อนของพระนางอมิตตาเคยทำบุญถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า นับว่าเป็นคนใจบุญ

จากดวงกำเนิดของแต่ละคนพบว่าแม้จะเป็นผู้เกิดลัคนาเดียวกันแต่เมื่อต่างปีและวันกันย่อมทำให้ดวงชะตาของแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกันตามที่ได้เขียนไว้ข้างต้น

นอกจากดวงกำเนิดของบุคคลในเรื่องแล้ว เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องยังได้บอกเรื่องของฤกษ์ยามและเวลาไว้เช่นเดียวกัน ได้แก่

“ชาลีกันหามาถึงเมืองสีพีเข้าก่อนบ่าย เดือนยี่เพ็ญ 15 ค่ำ กาลปักข์ วันพฤหัสบดี พระเจ้ากรุงสัญชัยออกไปรับชาลีกันหาเดือนสี่ขึ้นค่ำหนึ่ง พระองค์เสด็จโดยมรรคาหนึ่งเดือน จนถึงเดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่ง ชมป่าไพร่เดือนหนึ่ง”

“พระเจ้ากรุงสัญชัยสวรรคตวันพฤหัสบดี เดือน 12 เพลาเช้า พระสุลตีสิ้นชีวิตวันอังคารเพลาทิยคืน”

“ครั้นถึงวันดีฤกษ์ดีจึงยกพลจตุรงค์พยุหยาตราออกจากพระนครเทวลังกาบุรีนั้น”

“เมื่อทำวสุทธาราชกำหนดการฤกษ์ดีมีชัย จึงจูงพระหัตถ์ชาลีเชิญขึ้นสู่ราสีกรองแก้วกรองทอง”

การบันทึกเรื่องฤกษ์ยามในเรื่องแสดงให้เห็นถึงความเชื่อทางโหราศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคนว่าทุกคนล้วนมีดวงกำเนิดที่ถูกกำหนดตั้งแต่เกิดตามวันเดือนปีที่เหล่านั้ และในแต่ละเหตุการณ์ล้วนแล้วแต่อิงกับฤกษ์ยามด้วยกันทั้งสิ้น

2. ความเชื่อทางพุทธศาสนา

นอกจากเรื่องดวงชะตาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดแล้วนั้น ยังมีความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคนไทยมาช้านาน ในเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงกฎแห่งกรรมว่าประกอบไปด้วยบุญกรรม (กรรมเก่า) การอาฆาตหรือการจองเวรกันในอดีตชาติที่ส่งผลมาในชาติปัจจุบัน และปัจจุบันกรรม

กรรมในพจนานุกรมฉบับประมวลธรรมหมายถึง “กรรม 2 (การกระทำ, การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตามทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม - action; deed) ”⁵¹

กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎหรือข้อบังคับของธรรมชาติที่ว่าด้วยผลของกรรมที่ผู้กระทำจะต้องได้รับไม่มีใครหลีกเลี่ยงผลของกรรมนั้นได้ กฎที่ว่านี้คือ ใครทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วไว้ย่อมได้รับผลชั่ว⁵² เรื่องชาลีกัณหาภิเสกมีการกล่าวถึงบุญกรรมหรือกรรมเก่าที่ส่งผลต่อตัวละครในชาติปัจจุบันโดยเล่าไว้เป็นอดีตนิทานเรื่องต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. สาเหตุที่พระเวสสันดรถูกขับไล่ออกจากเมืองเนื่องจากชาติที่แล้วพระองค์เสวยราชย์เป็นกษัตริย์เสวยราชสมบัติในเมืองพาราณสี ครั้งหนึ่งพระองค์ได้เสด็จออกจากพระนครเพื่อจะไปพระอุทยาน เมื่อไปได้ครึ่งทาง พระองค์เห็นพระดาบสกำลังเดินมา พระองค์ได้ขับไล่ฤาษีที่มาขวางพระองค์ พระฤาษีสะดุ้งตกใจกลัวจึงทำให้ชาติปัจจุบันพระองค์จึงถูกพระเจ้ากรุงสัณยชัยขับไล่ออกจากรวมถึงต้องการให้พระองค์สร้างเนกขัมมบารมี

2. สาเหตุที่พระนางอมิตตาได้ผิวแก่เนื่องจากได้ถวายดอกบัวบานแก่พระปัจเจกโพธิเจ้า ทั้งนี้ นางอมิตตาได้ผิวหนุ่มภายหลัง⁵³ เนื่องจากนางได้ถวายดอกบัวตูมและผ้าท่อนหนึ่งแก่พระปัจเจกโพธิ

⁵¹ “กรรม” เข้าถึงได้จาก <https://84000.org/tipitaka/dic/> เข้าถึงเมื่อ 26 มีนาคม 2564

⁵² ประติรพ พรหมบุตร. การศึกษาวรรณกรรมเรื่องฉันทชาติก อักษรไทยย่อ ฉบับวัดบ้านแลง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2563, 228.

⁵³ ผิวหนุ่มมีชื่อว่าเหมทาร์ณพราหมณ์หลังจากนั้นนางและผิวหนุ่มได้หนีไปอยู่ที่บ้านทุนนวิจิตคามอันเป็นสำนักแห่งลู่

เจ้าในภายหลังด้วย ขณะที่ชุกในชาติก่อนได้ถวายดอกบัวตูมแก่พระปัจเจกโพธิเจ้าจึงทำให้ชุกได้เมียสาวคือนางอมิตดา

3. สาเหตุที่พระซาลีและพระนางกัณหาถูกประหารโทยตีเพราะชาติก่อนทั้งสองเกิดเป็นบุตรชวานา พ่อแม่ใช้ให้ไปดูแลที่นา เมื่อสองกุมารเฝ้านาอยู่นั้นก็มีโคแก่ตัวหนึ่งเจ้าของปล่อยโคมายังไร่นาทั้งสองจึงได้เขียนตีโคนั้นด้วยไม้ซีกแลเรียวนาม พระซาลีและพระนางกัณหาจึงโดนชุกโทยตีและถูกบังคับให้ต้องอดข้าวอดน้ำ

4. สาเหตุที่พระนางมัทรีต้องโทษบริภาสจากพระเวสสันดรเนื่องจากชาติที่แล้วทั้งสองเกิดเป็นนกเงือก นางนกเงือกตัวเมียตั้งครรรค์แล้วอยากกินผลมะม่วงสุกจึงใช้ให้พรานนกไปหาผลมะม่วงสุก พรานนกไปหาผลมะม่วงสุกได้สองสามวันจึงได้ผลมะม่วงที่เป็นเดนมาเนื่องจากเป็นมะม่วงที่เหลือเดนจากนกกระเหว่า นางนกเงือกจึงด่าทอพรานนกกว่าพรานนกไปมีชู้กับผู้หญิงคนอื่น จากผลกรรมที่นางนกเงือกด่าทอพรานนกจึงส่งผลให้พระนางมัทรีถูกพระเวสสันดรต่อว่าและตบพระนางด้วยฝ่าพระหัตถ์

5. สาเหตุที่พระเวสสันดรตกใจกลัวเมื่อเห็นทัพพระเจ้ากรุงสัณชัยมารับพระองค์เนื่องจากในชาติที่แล้วพระองค์ขับไล่สมณที่ขวางทางตนเองออก สมณนั้นสะดุ้งตกใจกลัวจึงส่งผลให้พระเวสสันดรตกใจเมื่อเห็นทัพของพระเจ้ากรุงสัณชัย

บุพกรรมของพระเวสสันดรปรากฏในคัมภีร์วิภากเวสสันตระด้วยเช่นเดียวกัน โดยคัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์ที่พบในเรื่องเล่าของชาวไทลื้อในสิบสองปันนา และชาวไทใหญ่ ไทจีน ไทลื้อ ไทยวนในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปถึงสาเหตุแห่งวิภากกรรมของตัวบุคคลในเรื่องพระเวสสันดร รวมถึงมักนำเรื่องธัมมวิภากสันตระมาเทศน์ร่วมกันกับเรื่องพระเวสสันดรเพื่ออธิบายความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวในเรื่องด้วย⁵⁴ ซึ่งบางเรื่องมีเรื่องราวใกล้เคียงกับบุพกรรมของตัวบุคคลในเรื่องซาลีกัณหาภิเสก ได้แก่สาเหตุที่พระซาลีและพระนางกัณหาถูกโทยตี สาเหตุที่พระเวสสันดรตกใจกลัวเมื่อเห็นทัพของพระเจ้ากรุงสัณชัย

การจองเวรในเรื่องได้กล่าวถึงการที่พระเวสสันดรและชุกเกิดเป็นพ่อค้า โดยพระเวสสันดรเกิดเป็นพ่อค้าคนดี และชุกเกิดเป็นพ่อค้าโกหก พ่อค้าโกหกได้ตีราคาธาตุทองใบหนึ่งในราคาถูก ขณะที่พ่อค้าคนดีได้ตีราคาไว้แสนตำลึง พ่อค้าโกหกจึงได้กอบทรายและอาฆาตพยาบาทพ่อค้าคนดี

⁵⁴ จตุพร เพชรบุรณ, คัมภีร์วิภากเวสสันตระกับการไขข้อข้องใจในธัมมเวสสันดร, การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.832 – 843.

จนกระทั่งในเรื่องเวสสันดร และสมัยที่เกิดเป็นพระพุทธรเจ้า พ่อค้าโกหกเกิดเป็นพระเทวทัต และ พ่อค้าคนดีเกิดเป็นพระพุทธรเจ้าทั้งสองก็ยังคงจองเวรกันอยู่ ดังเนื้อความว่า

“อนึ่งคำโจทหนาวว่า พระเวสสันดรพระราชทานบุตรทั้งสองแก่ชูชก ชูชก นั้นก็กลับโกรธกล่าวโทษตัดพ่ออีกเล่า ด้วยอกุศลวิบากดังฤๅคำวิสัยว่าบุพพกรรมไม่มี แลชูชกมากล่าวคำหยาบช้า ตัดพ่อตั้งนี้ด้วยสามารถเวร อันชูชกพยายามมากกระทำแสนชาติ จำเดิมแต่เป็นพ่อค้าลูกบัตินั้นมา ชูชกเป็นพ่อค้าโกหก พระบรมโพธิสัตว์ เป็นพ่อค้าเป็นยศเป็นธรรม คนทั้งปวงนั้นก็พากันมาซื้อในสำนักพระบรมโพธิสัตว์โดยมาก พ่อค้าโกหกนั้นขายของขาดทุน ครั้งหนึ่งพ่อค้าโกหกนั้นจึงไปขอถาดทองยายแก้ตีราคาถาดทองแต่น้อย ส่วนบรมโพธิสัตว์ตีราคาโดยชื่อว่าถาดทองนี้ตีราคาควรค่าแสนตำลึงตีราคาแล้วก็ซื้อเอาซึ่งถาดนั้น เหตุฉะนั้นจึงว่าพ่อค้าโกหกจึงจับเอาทรายกำมือหนึ่งแล้วก็จองเวรร้องขอตาม เบียดเบียนท่านไปเท่าทรายกำมือหนึ่ง เวนั้นจึงติดตามมากกว่าแสนชาติ กราบเท่าถึงชาติเป็นพระเวสสันดร ก็ยังไม่ยอมหยุดจนชาติเป็นที่สุด ชูชกบังเกิด เป็นเทวทัตก็ใช้นายขมังธนูให้ไปฆ่าไปยิงสมเด็จพระพุทธรเจ้า ครั้งนั้นปล่อยช้าง นาคาครี้นั้นก็ครั้งหนึ่ง กลิ้งศิลาทับสมเด็จพระพุทธรเจ้านั้นก็ครั้งหนึ่งเป็นสามครั้ง ดังนี้”

(ล 11บ 1 - 5)

เนื้อเรื่องของอดีตชาติที่เล่าถึงพ่อค้าทั้งสองเมื่ออยู่ในอรรถกถาชาดกพบว่าเนื้อเรื่องมีลักษณะ เหมือนกับเรื่องเสรีวาณิชชาดก แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีความรู้ในเรื่องชาดกแตกฉานจนสามารถนำ ชาดกที่อยู่ในพระไตรปิฎกมาแทรกในเรื่องชาลีกันหาภิเสกได้

3. ความเชื่อเรื่องพระอินทร์

พระอินทร์ในศาสนาพุทธเรียกว่าท้าวสักกะ⁵⁵ อาศัยอยู่ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์บนยอดเขาพระสุเมรุ พระองค์ประทับในปราสาทชื่อเวชยันตปราสาท มีต้นไม้ต้นหนึ่งเรียกว่าต้นปาริฉัตตกะใต้โคนไม้ปาริฉัตตกะมีพระแท่นตั้งอยู่เรียกว่าพระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ พระแท่นนี้มีความยาว 60

⁵⁵ นัยนา โปรงธุระ, บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาชาดก จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพนางสาวนัยนา โปรงธุระ 9 ธ.ค. 2544, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์. 2544), 63.

โยชน์ กว้าง 50 โยชน์ สูง 15 โยชน์ มีสีเหมือนดอกชัยพฤกษ์⁵⁶ เมื่อพระอินทร์นั่งบนพระแท่น พระแท่นนี้จะยุบตัวลงไปครึ่งหนึ่งของพระวรกาย เมื่อลุกขึ้นนั่งจึงกลับมาเป็นปกติ ยกเว้นเมื่อมีเภทภัยต่าง ๆ พระแท่นนี้จะแข็งขึ้นมา พาหนะของพระอินทร์ชื่อว่าเวชยัตตราขรณมีมาตลีเทพบุตรเป็นสารถี และมีช้างพาหนะชื่อช้างเอราวัณ อารูธที่ถือได้แก่วชิราวุธหรือสายฟ้า ชายาของพระองค์มีชื่อว่านางสุธรรมา นางสุจิตรา นางสุนันทา นางสุชาดา⁵⁷

พระอินทร์มักปรากฏบทบาทในเรื่องราวทางพุทธศาสนาเป็นอันมากเช่นในทศชาติชาดก พระอินทร์ได้แปลงกายลงมาขอพระนางมัทรีจากพระเวสสันดรในเวสสันดรชาดก เรื่องจันทกุมารพระอินทร์แปลงกายมาทำลายพิธี⁵⁸ เป็นต้น รวมถึงในปัญญาสชาดกก็ปรากฏบทบาทของพระอินทร์ในหลาย ๆ เรื่องเช่นสมุทรวโฆสชาดก สุธนุชาดก วรวงสชาดก วิริยบัณฑิตชาดก เป็นต้น

บทบาทของพระอินทร์ที่ปรากฏในเรื่องชาลิกัมมหากิเสก คือตอนพระอินทร์สั่งให้พระเวสสุกรรมย่นทางจากเมืองเชตุดุรมาเมืองเทวลังกา และในตอนที่พระอินทร์และพระนางสุชาดาลงมาช่วยทำพิธีราชาภิเษกและแต่งงาน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าแม้พระอินทร์จะมีชายาถึงสี่พระองค์แต่ชายาที่มีบทบาทในเรื่องได้แก่นางสุชาดาเพียงพระองค์เดียว รายละเอียดบทบาทของพระอินทร์จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี

1. การราชาภิเษก

การราชาภิเษกในเรื่องประกอบไปด้วยรูปแบบการการราชาภิเษกของพระชาติ และพิธีการแต่งงานอันเป็นรูปแบบในการขึ้นครองราชย์ที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ดังนี้

1.1. รูปแบบการราชาภิเษก

การราชาภิเษกในเรื่องถือเป็นประเด็นหลักในเรื่อง เนื่องจากชื่อเรื่องชาลิกัมมหากิเสกหมายถึงการขึ้นครองราชย์ระหว่างพระชาติและพระนางกัณหา เนื้อหาที่เกี่ยวกับการราชาภิเษกในเรื่องเริ่ม

⁵⁶ “อรรถกถา มหานิทานสูตร” เข้าถึงได้จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=10&i=57&p=1> เข้าถึงเมื่อ 20 มิถุนายน 2564.

⁵⁷ นัยนา โปรงธุระ. บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาสชาดก จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพนางสาวนัยนา โปรงธุระ 9 ธ.ค. 2544, 64.

⁵⁸ สัจจาภิรมย์, พระยา (สรวง ศรีเพ็ญ). เทวกำเนิด. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2556, 35.

จากอำมาตย์ราชบุโรหิตเมืองเซตอูตรปรึกษากันว่าหลังจากที่พระมหากษัตริย์เมืองเทวลังกาสวรรคต จะหาใครขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อไป ดังข้อความ ว่า

“แลนางกัณหาชินกุมารี กระทำฅาปนกิจการบรมสมเด็จพระบิดามารดาแล้ว เสร็จในกาลครั้งนั้น อันว่าบรมกษัตริย์เสวยราชสมบัติในเมืองเทวลังกาบุรินครนั้น ก็ถึงสิ้นทิวงคตมาชนทั้งหลายมีอำมาตย์ราชบุโรหิตเป็นต้น ช่วยกันกระทำ ฅาปนกิจสำเร็จแล้ว ล่วงได้ 7 วันจึงปรึกษาแก่กันดังนี้ อันว่านครน้อยใหญ่ ถ้า ไม่มีท้าวพระยาจะพิทักษ์รักษาพระนครนั้น ก็ถึงซึ่งวิปริตต่าง เหตุฉะนี้ควรลอง แสวงหาซึ่งเจ้านาย อันมีบุญญาธิการเป็นอันมาก ด้วยปุสสรราชรดคิดยั้งยอม พร้อมกันเป็นเอกฉันททั้งหมคนั้น จึงตงแต่งบุษบกปุสสรราชรด อันหุ้มห่อด้วยผ้า ขาวอันบริสุทธิ์ กระทำกำงแลตมแอก ก็มีแต่หุ้มด้วยเงินเชือกแลเรือนให้หุ้มด้วย ผ้าขาว บัลลังก์ให้หุ้มด้วยเงิน ประดับด้วยฉัตรอันขาวมีระบายแล้วไปด้วยแก้ว ขาว เทียมด้วยอัศตรอันขาวบริสุทธิ์ ดุจสีดอกโกมุทเบิกบาน บุโรหิตพฤฒาจารย์ จึงรดด้วยน้ำสรง แล้วจึงสั่งเจ้าพนักงานเครื่องครุียงคัคนตรี อำมาตย์ราชเสวก บรรดาคนพิทักษ์รักษาให้ไปแต่หลัง ครั้นสั่งแล้วก็ปล่อยไป ๆ ส รโถ ติกขตตฺต ปทกขิณ กตวา ๆ ส่วนปุสสรราช-รด กระทำประทักษณสามคอบแล้ว ก็ป้ายหน้าสู่ ทิศแห่งพระนครเมืองเซตอูตรมหานครราชธานี”

(ล 17/ บ 1 -5 - ล 18 บ 1 - 2)

ราชรดไปหยุดที่เมืองเซตอูตร เหล่าเสนาอำมาตย์และบุโรหิตจึงได้เชิญพระกุมารทั้งสอง พระองค์ขึ้นครองราชย์ที่เมืองเซตอูตร พระกุมารทั้งสองพระองค์จึงตอบตกลง และทำการวิวาหมงคล ก่อนที่จะทำการบรมราชาภิเษก

เมื่อศึกษารูปแบบการราชาภิเษกในเรื่องพบว่าการราชาภิเษกในในเรื่องชาลีกัณหา ภิเสกตรงกับการอภิเษกที่เรียกว่า อินทราชาภิเษก หมายถึง “การที่สมเด็จพระอินทราชาเอาเครื่อง ปัญจกุกุภัณฑ์ทั้งห้ามาถวาย เมื่อจะได้ราชสมบัตินั้นก็ดี และเสด็จบุษยราชรถมาจรดฝ่าพระบาทด้วย ฤทธิ์อำนาจวาสนาบุญนั้นก็ดี ลักษณะสามประการนี้ได้ชื่อว่าอินทราชาภิเษก”⁵⁹ หนังสือรวมเรื่อง

⁵⁹ ศิลปากร, กรม, **รวมเรื่องราชาภิเษก ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม พระราชานุกิจ และ อธิบายว่าด้วยยศเจ้า พิมพ์เนื่องในงานศพนายเสริม กรวิทยา ศิลปะ 19 ธ.ค. 2542** , (กรุงเทพฯ: บริษัท เอติสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, 2542), 1.

ราชาภิเษกฯ ตอนปัญจราชาภิเษก อธิบายความหมายของปัญจราชาภิเษก คือรูปแบบการราชาภิเษก 5 ประการ ได้แก่

“ปญจ เอกราชาโน มหาสตุโต ราชาภิเสกํ จกกวตฺติ ภาวีสฺสนฺติ อันว่าลักษณะ ราชาภิเษกมีแก่พระมหากษัตริย์ อันจะได้ราชสมบัติเป็นเอกราชานูวัติมหัตตดิอุตมบรมอัครถาน มีลักษณะห้าประการ คือ มงคลอินทราชาภิเษก 1 มงคลโกคาภิเษก 1 มงคลปราบดาภิเษก 1 มงคลราชาภิเษก 1 มงคลอุภิเษก 1 มีลักษณะห้าประการ สำหรับสมเด็จพระมหากษัตริย์อันจะครองราชสมบัติ”⁶⁰

การอินทราชาภิเษกนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายความหมายไว้ว่า

“น่าจะเป็นอย่างอินเดียกระมัง จะคิดเทียบกับกาลไกลก็ไม่น้อยสนิท จะเปนอภิเษกที่มี by grace of god เมื่อประเทศขาดเจ้าผู้ที่จะสืบสันตติวงศ์ ประชุมพร้อมกันอัญเชิญท่านผู้หนึ่งได้รับอภิเษก แลท่านผู้นั้นหามี claim to the throne ไม่ แต่ด้วยเดชพระเปนเจ้าที่อด้วยบุญมีมาเองก็ได้รับการอภิเษก หรือ มิฉะนั้นเทียบกับเสียง (เอกสารเลื่อนไม่สามารถอ่านได้) แปลว่า nation พร้อมใจกันอัญเชิญเจ้าเมืองอื่นมาครอง เช่นพระเจ้าแผ่นดินกรีกในบัดนี้...”⁶¹

เนื้อหาการราชาภิเษกที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับเนื้อหาในเรื่องชาลิกัมมหากิเสกนี้ปรากฏในเรื่องชนกชาดก ในตอนที่พระเจ้าโปลชนกราช แห่งเมืองมิถิลา แคว้นวิเทหะสวรรคต บรรดาอำมาตย์จึงปรึกษากันว่าจะให้ใครมาแต่งงานกับพระราชธิดาแห่งเมือง เมื่อปรึกษากันแล้วจึงตกลงกันที่จะเสี่ยงปุสสรชาดเพื่อหาผู้มีบุญมาขึ้นแต่งงานกับพระราชธิดาเมืองมิถิลา ราชรถไปตกที่เบื้องพระบาทของพระมหาชนก พระมหาชนกจึงตอบตกลงและขึ้นครองราชย์ที่เมืองมิถิลา⁶² ดังเนื้อหาในเรื่องชนกชาดก ความว่า

“แต่นั้น เสนออำมาตย์ทั้งหลายปรึกษากันว่า เราทั้งหลายไม่อาจรักษาแคว้น แคว้นที่หาพระราชามิได้ไว้ จะพึงทำอย่างไรกันหนอ ลำดับนั้น บุโรทิตจึงกล่าวกะเสนาอำมาตย์เหล่านั้นว่า พวกท่านอย่าวิตกเลย ควรจะปล่อยผู้สุสรถไป เพราะพระราชาที่เชิญเสด็จมาได้ด้วยผู้สุสรถ เป็นผู้สามารถจะครองราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น. เหล่าเสนาอำมาตย์ต่างเห็นพร้อมกัน จึงให้ตกแต่งพระนคร แล้วให้

⁶⁰ ศิลปากร, กรม, เรื่องเดียวกัน, 1.

⁶¹ ปฐม ตาคะนันทน์, คณะสงฆ์สร้างชาติ สมัยรัชกาลที่ 5, กรุงเทพฯ : , มติชน, 2553, 16.

⁶² “อรรถกถา มหาชนกชาดกว่าด้วย พระมหาชนกทรงบำเพ็ญวิริยบารมี” เข้าถึงได้จาก

เทียมม้าสี่ตัวมีสี ดุจดอกกุณฑลในราชรถอันเป็นมงคล ลาดเครื่องลาดอันวิจิตร เบื้องบน ให้ประดิษฐานเบญจราชกกุธภัณฑ์ แวดล้อมด้วยจตุรงคเสนา. ขน ทั้งหลายประโคมเครื่องดนตรีข้างหน้าราชรถ ที่พระราชเป็นเจ้าของ ประโคม เบื้องหลังราชรถ ที่ไม่มีเจ้าของ เพราะฉะนั้น ปุโรหิตจึงกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจง ประโคมดนตรีทั้งปวงเบื้องหลังราชรถ แล้วรดสายหนึ่งเชือก แยก ประตักด้วย พระเต้าทองคำ แล้วสั่งราชรถว่า ผู้ใดมีบุญที่จะได้ครองราชสมบัติ ท่านจงไปสู่ สำนักของผู้นั้น แล้วปล่อยราชรถนั้นไป.”⁶³

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาของทั้งสองเรื่องแล้วพบว่ารูปแบบการราชาภิเษกมีลักษณะที่ใกล้เคียง กันในเนื้อหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นั่นคือการราชาภิเษกประเภทอินทราชาภิเษกตามความหมายที่ได้ กล่าวมาแล้วข้างต้น

“ครั้นถึงจึงเชิญพระชาติเข้าสู่โรงรัตนบัลลังก์ก็ให้ยั้งอยู่ เมื่อท้าวสุธาราช กำหนดการฤกษ์ดีมีชัย จึงจงพระหัตถ์ชาติเชิญขึ้นสู่ราชสีทองแก้วทอง นาง สุชาดาจงหัตถ์เจ้ากัณหาชินกุมารีขึ้นสู่รัตนราสีอันเดียวกัน : ส่วนสองกษัตริย์ หน่วงเหนี่ยวพระหัตถ์แห่งกันแลกัน ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าท้าวชिरธานินทร์ก็เป่าสังข์ ปัญลสิงขร ก็ขับเพลง ส่วนท้าวตรีพนนตรีมิโหรีฆ้องกลองก็บันลือพร้อมกันสนั่น ห้วนไหว ท้าวสุธาราชมหาพรหมจึงเอาพระเต้าน้ำแก้วอันเต็มไปด้วยทิพยสุคนธ วาริวรุตมฤทธานิเสก จึงรินเหนือเศียรสองกษัตริย์ ตัดขมณเฑาะว์ ขณะนั้นอันว่า ภูมมเทวดา อากาศเทวดา แลรุกขเทวดาทั้งหลาย ช่วยกันโปรยปรายซึ่งดอกไม้ แก้ว 7 ประการ แล้วร้องถวายสาธุการได้ละพินละหมื่น หนึ่งกษัตริย์ทั้งหลาย อื่น ๆ อำมาตย์ราชบุโรหิตบัณฑิตยาศาจารย์ แลเศรษฐีคฤหบดี แลท้าวมหาพรหมก็ ถวายชัยให้สองกุมาร สาธุการก็กก้องสนั่นห้วนไหว”

(ล29/บ 1-5 – ล30 บ 1)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นขั้นตอนการทำพิธีอภิเษกคือการที่ “ท้าวสุทวาราสพรหมนำพระ เต้าน้ำแก้วอันเต็มไปด้วยสุคนธวาริวรุตมฤทธานิเสกรินเหนือเศียรสองกษัตริย์” โดยพิธีรดน้ำอภิเษก ในการพิธีบรมราชาภิเษกในประเทศไทยเรียกว่าการสร่งน้ำมูรธาภิเษก “มูรธาภิเษก” การรดน้ำที่ พระเศียรน้ำที่รดเรียกว่า “น้ำมูรธาภิเษก” การสร่งพระมูรธาภิเษก หมายถึงการยกให้ หรือการแต่งตั้ง

⁶³ เรื่องเดียวกัน

โดยการทำพิธีรดน้ำ ซึ่งตามคติความเชื่อของพราหมณ์ถือว่าการยกให้ผู้ใดเป็นใหญ่ ทรงสิทธิ์อำนาจ นั้น จะต้องทำพิธีรดน้ำศักดิ์สิทธิ์”⁶⁴

1.2. พิธีการแต่งงาน

การแต่งงานโดยทั่วไปมี 2 ประเภทคือ แต่งงานภายในโคตรหรือภายในวงศ์สกุลเดียวกัน และ แต่งงานนอกโคตรหรือนอกวงศ์สกุล⁶⁵ พระชาติและพระนางกัณหาแต่งงานกันในโคตรหรือวงศ์สกุลเดียวกัน เรียกลักษณะการแต่งงานแบบนี้ว่าคนธรรพวิวาหหมายถึงการแต่งงานกันระหว่างชายหญิงที่ แต่งงานกันด้วยความบริสุทธิ์ แต่ไม่ได้มีความสนิทเสน่หากัน ชาวฮินดูเรียกการแต่งงานลักษณะนี้ว่า คนธรรพวิวาห ซึ่งได้เสียกันเองโดยไม่ได้แต่งงานกันตามประเพณี⁶⁶

การแต่งงานร่วมกันระหว่างพี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกันเป็นความเชื่อที่เรียกว่าอุกโตสุชาติ อุกโตสุชาติหมายถึง “มีความเกิดดีแต่ฝ่ายทั้งสอง สันสุทธเคราหณี ว่ามีกรรมเป็นที่ถือเอา ปฏิสนธิบริสุทธิ์พร้อม คือถ้าจะรวมความตามเข้าใจ ว่ามีกรรมที่เกิดปฏิสนธิบริสุทธิ์ เป็นอันดีพร้อมทั้ง สองฝ่าย” เป็นความเชื่อที่ปรากฏในตอนหลังของเรื่องชาติกัณหาภิเสก และตอนต้นของปฐมสมโพธิ กถาที่มีการแต่งงานร่วมกันระหว่างพี่น้องเรื่อยมา โดยเรียกตามบาลีว่าสกสกสังวาส จนถึงพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา ทั้งสองให้กำเนิดเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้ที่ต่อมาตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสายเลือดในตระกูลเดียวกัน ความในเรื่องปฐมสมโพธิกถาได้กล่าวถึงการแต่งงานภายในวงศ์สกุลเดียวกันนี้ใน วิวาหมงคลปริวรรต ปรีเฉพที่ 1 ว่า

“จำเดิมแต่นั้นมากะษัตริย์สักยราชทั้งหลาย ได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์ต่อกันมา เปนหลายชั่วกะษัตริย์เป็นอันมาก トラบเท่าถึงพระเจ้าสิริราชพระเจ้าสุชัยราชแลพระเจ้าเวสสันดรราช ครั้งนั้นเปลี่ยนนามพระนครชื่อกรุงเชตุคร แล สมเด็จพระเวสสันดรราชได้เสวยราชสมบัติ ดำรงในทศพิธราชธรรม ทรงบริจาคพระยาเสวตรปัจจัยนาคกับทั้งเครื่องคชาภรณ์ อันมีราคาได้ 24 แสนกหาปณะ ดำรงพระชนม์ตราบเท่าทิวคต จุตีขึ้นไปบังเกิดในดุสิตเทวโลก จึงพระชาติราชาโอรสได้ราชาภิเศกกับด้วยนางกัณหาชินากนิษฐภคินีได้เสวยราชสมบัติสืบกันมา

⁶⁴ “น้ำมูรธาภิเศก” <http://phralan.in.th/coronation//vocabdetail.php?id=46> เข้าถึงเมื่อ 23 มีนาคม 2564.

⁶⁵ เสฐียรโกเศศ(นามแฝง), “ประเพณีเรื่องแต่งงานบ่าวสาวของไทย” กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง, 2531,8.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, 19.

มีพระราชโอรสทรงพระนามพระสรีวาหนะราช ๑ มีพระราชโอรสทรงพระนาม พระสีหัสสระราช ๑ ได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์เป็นลำดับมาเป็นอันมาก นับเป็นกษัตริย์ 101000 พระองค์ จึงถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มีพระราชบุตร ทรงพระนามพระเจ้าสีหะหนุราชได้เสวยราชสมบัติสืบกันมา ครั้งนั้นนามพระ นครกลับเรียกกรุงบิลพัสดุ์จนามเดิม แลพระเจ้าสีหะหนุราชนั้น มีพระราชโอรส 3 พระองค์ทรงพระนามพระศิริสุทโธทะนะราชกุมาร 1 พระสุกโกทะนะราชกุมาร 1 อมิตโธทะนะราชกุมาร 1 มีพระราชธิดา 2 พระองค์ทรงพระนาม นางอมิตา 1 นางปมิตา 1 ในกาลนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงสีหะหนุราช มีพระหฤทัยปรารถนาจะราชาภิเศกพระศิริสุทโธทะนะเชษฐราชโอรสผู้ใหญ่⁶⁷

จากรูปแบบการราชาภิเศกและพิธีการแต่งงานข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นพิธีที่มีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ โดยเริ่มจากการหาคนที่เหมาะกับการขึ้นครองราชย์ของเมืองเทวลังกาโดยการเสี้ยมราชรถ รูปแบบการขึ้นครองราชย์นี้เรียกว่าพิธีอินทราชาภิเศก ปรากฏเรื่องนี้ในลักษณะเดียวกันกับเรื่องชนกชาดก จากนั้นจึงเป็นการจัดขบวนทัพและพิธีการแต่งงานซึ่งการแต่งงานร่วมกันระหว่างพี่น้องเรียกว่าคนธรรพวิวาห์ โดยมีความเชื่อที่เรียกว่าสกสกลสังวาสหรือการแต่งงานร่วมกันเป็นคู่ ๆ ผู้วิจัยคิดว่าชื่อเรื่องชาลีกัณหาภิเศกน่าจะมาจากการแต่งงานร่วมกันของสองพี่น้องคือพระชาลีและพระนางกัณหา เนื่องจากชื่อเรื่องในบางผูกเขียนว่าชาลีภิเศกซึ่งในความหมายนี้จะหมายถึงการราชาภิเศกของพระชาลี ดังนั้นความสำคัญของเรื่องจึงอยู่ที่การแต่งงานร่วมกันภายในวงศ์ตระกูล

1.3. การจัดขบวนในการราชาภิเศก

หลังจากที่มหาอำมาตย์ราชบุโรหิตเมืองเทวลังกาได้เสี้ยมราชรถ และราชรถไปหยุดที่หน้าเมืองเซตอุดรแล้ว ทั้งหมดจึงปรึกษากันว่าจะทูลเชิญชาลีกัณหาภิเศกขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกา โดยได้ทำการจัดขบวนพลจตุรงค์เสนาทั้งสิ้นหมู่ “เหตุตั้งนั้นควรเราจะไปเชื้อเชิญสองกษัตริย์พระพี่น้องให้มาครอบครองพระนครแห่งเรา ครั้งนั้นอำมาตย์ราชมนตรีมีบุโรหิตเป็นประธาน บังเกิดเอก-ฉันทมาว่าพร้อมกันเป็นใจเดียว จึงให้ชุมนุมพลจตุรงค์เสนาทั้งสิ้นหมู่ คือพลเสนาช้าง พลเสนาม้า พลเสนาราชรถ พลเสนาเดินเท้าก็เกณฑ์กัน 7 วันโดยกำหนด นับพลโยธถึง 18 อักโขภณี” (ล 19 บ 3 – 4 – ล 20 บ 1) พระอินทร์ได้ให้พระเวสสุกรรมย่อระยะทางและจัดสองข้างทางของถนนให้เต็มไปด้วยกล้วย

⁶⁷ กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, พระปฐมสมโพธิกถา พิสดาร 29 ปริเฉท, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป.), 45.

อ้อย และจัดซุ้มน้ำและซุ้มไฟสองข้างทาง รวมถึงมีเทวดานำช้างเผือกมาถวายเชือกหนึ่ง พระชาลีจึงตั้งชื่อช้างนั้นว่าปัจจัยนาถตามชื่อช้างของพระบิดา(พระเวสสันดร)

“อุชุกททลियो โรเปตวาจิงปักซึ่งต้นกล้วยต้นอ้อยสองข้างมรรคา เรียงรายซึ่งราช
 วัติฉัตรแลธงเบญจรงค์ ธงไชยแลธงผ้า อุปริวิตาเน ฉาเทตวา เบื้องบนให้ผูก
 เพดานดวงเดือนดาวด้วยแก้วแลทอง ผูกแขวนห้อยด้วยดอกไม้แลภูกลิ่น พวงรูป
 เทียนห้อยทางต่าง ๆ สองข้างมรรคาให้ตั้งร้านน้ำแลร้านเพลิง มีทั้งตำหนักรักษา
 แลลับปลาที่ประทับสำหรับสมเด็จพระเจ้าได้ประทับในมรรคาๆ ตสมิ ขณ ในขณะนั้นยัง
 มีเทวบุตรพระองค์หนึ่ง นิรมิตเพศเป็นพรานพานำมาซึ่งช้างแก้วตัวหนึ่งเผือก
 ผุดผ่องบริสุทธิ์ ดุจเขาไกรลาศเหาะมาโดยอากาศ ครั้นถึงลงมาเข้าไปถวายแก่
 พระชาลีกุมารราช เทพเจ้านั้นก็อันตรธานไปสู่ที่อยู่แห่งพระองค์ พระชาลีกุมาร
 ราชจึงพระราชทานซึ่งนามชื่อว่าปัจจัยนาถเหมือนช้างพระบิดา”

(ล 24/บ 4 -5- ล25/บ1 -3)

จากเนื้อความข้างต้นวิเคราะห์ได้ว่าการประดับสองข้างทางด้วยต้นกล้วยและต้นอ้อยนั้นมีความหมายที่แฝงถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง โดยต้นกล้วยที่มีเครื่องหมายถึงความอุดมสมบูรณ์เกิดมาพร้อมกับการสร้างโลก ชาวสตรีอินเดียมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาต้นกล้วยเนื่องจากความเชื่อที่จะทำให้สามีมีชีวิตที่ยืนยาว⁶⁸ ในขณะที่ชาวเชื่อว่ากล้วยมีเครื่องหมายถึงการมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง⁶⁹ คัมภีร์ปุราณะกล่าวถึงต้นอ้อยว่าเป็นเครื่องประดับชั่วคราวในเมืองมนุษย์ที่พระฤาษีวิศวามิตรได้เสกให้เป็นอาหารทิพย์ของท้าวตรีคังกุ เมื่อท้าวตรีคังกุไปขึ้นสวรรค์แล้วสวรรค์บนโลกมนุษย์หายไปแต่ต้นอ้อยไม่หายไปด้วยจึงถือว่าต้นอ้อยเป็นต้นไม้สวรรค์ที่ประดับวิมานของเทพเจ้า การราชาภิเษกของกษัตริย์จึงต้องมีต้นอ้อยประกอบด้วยเนื่องจากความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นสมมุติเทพ⁷⁰ นอกจากนี้ในความเชื่อของคนจีนยังถือว่าต้นอ้อยเป็นสัญลักษณ์ของความรัก ความสดชื่นเนื่องจากต้นอ้อยมีรสหวาน โดยชาวจีนจะใช้อ้อยแดงในงานมงคลโดยเฉพาะงานแต่งงาน⁷¹ ในขณะที่พิธีการของไทยสันนิษฐานว่ารับความเชื่อเกี่ยวกับอ้อยมาจากชาวจีน

⁶⁸ ญาณัฐภัทร จันทวิช, พระราชพิธีบรมราชาภิเษก, (พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. 2530), 182.

⁶⁹ เสฐียรโกเศศ(นามแฝง), “ประเพณีเรื่องแต่งงานบ่าวสาวของไทย”, 63.

⁷⁰ ญาณัฐภัทร จันทวิช, พระราชพิธีบรมราชาภิเษก, 182.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, 182.

เมื่อพระเวสสุวรรณจัดทางสำหรับขบวนทัพเสร็จแล้วอำมาตย์ทั้งหลายจึงจัดขบวนในการวิวาหมงคลและราชาภิเษกต่อ

“ หนึ่งอำมาตย์ราชเสวกจัดแจงพยุหจตุรงค์เสนาทั้ง 4 หมู่ คือเสนาข้าง 30 แสน มีผ้าปกกระพองทองรัตนา ผ้ากำมะลอห้อยหลัง ตาข่ายแก้วห้อยหน้า มีทั้งสายรสสุคนธ์ผูกสองหูพวงภู์ดงาม หนึ่งแลเสนามาตย์ 3 แสน โสด ประดับเครื่องอาภรณ์คือเบาะอานพานหน้าหลังสายยักรดอกทั้งแอบโกลงขจิตไปด้วยแก้วทอง หนึ่งเสทั้งธงไชยฉัตรราชวัตรฉัตรเบญจรงค์กระดาดธงผ้าอันเทวายกขึ้นเชิดชูถวาย มีทั้งต้นกล้วยต้นอ้อยเรียงราย บ่อน้ำอันกระทำด้วยแก้วแลเงินทอง หนึ่งท่าฝนดอกไม้ทิพย์ก็ตกลงมาจากอากาศเวหา สูงประมาณเพียงเข่า มีธงทิพย์วิมานทองแลบุษบก อันเทพยดาเจ้ายกไว้ให้ปรากฏเป็นระยะห่างกันอุสุกหนึ่งหมื่น อันหนึ่งนี้ตั้งแต่เมืองเซตอูตรมมหานครราชธานี ตราบเท่าถึงเทวลังกา คิดเป็นมรรคา 30 โยชน์ เทพเจ้าย่อย่นยัง 16 โยชน์กับ 400 เส้น ตหา สกโก เทวราชา ปางนั้นสมเด็จจอมรินทราธิราช แวดล้อมด้วยเทพยดาเจ้าเป็นอันมาก ทรงช้างอัยยาราชหัตถิ ขับมาแต่เบื้องหน้าพระชาติ หนึ่งนางอัปสรกัญญาก็เสด็จนำหน้านางกัณหาชិងกุมารี มาถึงโรงรัตนบัลลังก์ก็จะเชิญเข้าสู่มณฑปแก้ว ส่วนพระชาติราชกุมาร ทรงนั่งเหนือคอปญาคชสารตัวประเสริฐ มีนามชื่อปัจฉิมญาณอันปลาดด้วยแก้ว 7 ประการทั้ง 7 ชั้น สพเสต์ เผือกผุดผ่องใสบริสุทธิ คชุตมัมเป็นช้างอันอุดม เป็นพาหนะอันยิ่งเลิศแวดล้อมด้วยกษัตริย์ทรงช้างกางกันเศวตฉัตรทั้งร้อยเอ็ด ส่วนท้าวสุธรรามหาพรหม กางกันเศวตฉัตรอันโอภาสดุจดั่งดวงพระจันทร์

(ล 27 - ล 29)

เนื้อหาในการจัดกระบวนทัพข้างต้นกล่าวถึงขบวนจตุรงค์เสนาทั้ง 4 หมู่ คือเสนาข้าง เสนารล เสนาม้า เสนาเดิน รูปแบบการจัดกระบวนทัพในเรื่องมีลักษณะคล้ายกับการจัดกระบวนทัพในมหาเวสสันดรชาดก กัณท์มหาราชในตอนที่พระเจ้ากรุงสัณฐิชัยจัดกระบวนทัพเพื่อไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับจากเขาวงกต หลังจากที่ถูกชูกพาสองกุมารเข้ากรุงสัณฐิ ความว่า

“ สดตเมทิวเส ในวันนี้เป็นคำรบเจ็ดจัดเสด็จพยุหยาตรา แสนสุรเสนา สิ้นทั้งปวง ก็จัดแจงแต่งตามกระทรวงพนักงาน โดยพระราชโองการตรัสสั่ง เร่งรัดตระเตรียมแต่ราตรี พลช้างเอาช้างออกยืนที่ตามตำแหน่ง พลม้ายืนม้าแซงประจำช่อง พลรถเทียบรถทองอยู่รายเรียง พลราบเดินเท้าเข้าประจำคูเคียงเป็น

ชนิด ขุนสารวัตรวังตรวจตรา ทั้งกระบวนพยุหยาตราแลหน้าหลัง ทุกหมวดหมู่
ดูสะพร่งสะพรั่งพร้อม....”⁷²

“.....ขณะนั้นทิวเขาชาติชาวกลิงคราษฎร์ทั้งแปดนายนำเอาช้างต้นมงคลเสวต
ไอยรามายถวายคืนดั่งเก่า ก็พอได้เวลามหาอุตมฤกษ์เข้าในขณะนั้น พระโหราลั่น
ฆ้องไชยให้มุกุติสัญญา เสียงสังข์แตรแซ่ทัพมหามโหระทึกก็ก้อง กลองฉนะ
สนั่นเนียรนาท ท้าวเธอก็ให้พระชาลีศรีสุริยราชนัดดา ขึ้นทรงมงคลเสวตคชา
เซนทรเป็นปัจจัย เป็นทัพหน้านำพลาพลกลิ้งกลีลาศ ส่วนองค์พระอัยกาภิทร
พาหนะหัตตินกรินทรราชเป็นทัพหลวง ตามกระทรวงพยุหยาตรา ส่วนสมเด็จพระ
อัยกีกบกุมาริรัตนกันหาชินานาฏ ก็ทรงอลงกตรถอาสนราชพิมาน อันป้องปิดมิด
ม่านกำบังองค์ แล้วรถประเทียบแสนสาวสุรางค์นางอนงค์นิกรกำนัล เป็นคู่
ๆ ดูเป็นหลั่นๆกันเรียงราย”⁷³

นอกจากการบรรยายทัพในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว การ
บรรยายทัพในเรื่องยังมีลักษณะการบรรยายทัพที่เหมือนกับในปฐมสมโพธิกถา ปริเฉทที่ 1 วิวาห
มงคลปริวรรต พระนิพนธ์ในสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสอีกด้วย ดังความว่า

“กำหนดการวิวาหะมงคล พระเจ้าสีหนุราชจึงให้ตกแต่งมรรคาแต่กรุงกบิล
พัศดูไปกราบเท่าถึงเมืองทเวทนคร ประดับด้วยอลังการต่างๆ แล้วจัดกะษัต
ริย์สักราชวงศ์ขึ้นทรงกุญชรชาติ 2000 ประดับหัตถ์ถรณ์ แล้วให้พระศิริสุทโธ
ทะนะราชโอรส ทรงช้างต้นพระยาเสวตรไอยรารัตนปัจจัย แวดล้อมไปด้วยกะษัต
ริย์ 101 พระองค์เปนนริวาร แล้วจัดสินธพยาน 3000 ให้สักราชกุมารขึ้นทรง
ถ้วนทุกตัวม้า แห่เสด็จโดยขบวนนำหลัง แลมีพลเดินท้าวล้วนถือธนู 900000
แห่ไปเบื้องหน้าแห่งคชาพาหนะบาท แล้วให้จัดเกวียนบันทุกเข้าศาลสัตยชาติ
30000 เล่ม แลเกวียนบรรทุกทรัพย์พัสดุสิ่งของต่าง ๆ 4000 เล่ม เกวียน
บันทุกมังฉมังชาผลสิ่งของบริโภคทั้งปวง 6000 เล่มให้ลวงนำไปก่อน สย
ส่วนองค์พระเจ้าสีหนุราช ก็ทรงมงคลหัตถ์แลช้างพระประเทียบทั้งปวงตาม

⁷²ศิลปากร,กรม, **เทศน์มหาชาติ** พิมพ์เนื่องในงานศพนายชิต นภาศัพท์ (หมอชิต) 10 ม.ค. 2497.
(พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2496), 242.

⁷³กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, **พระปฐมสมโพธิกถา** พิสดาร 29 ปริเฉท,

เสด็จ แวดล้อมด้วยหมู่ขุนเสนามายุ คฤหบดีเสรษฐีทิวาจารย์ แลจตุรงค์โยธา
หาญ เปนอันมาก เสด็จยตราพลาพลไปเบื้องหลัง”⁷⁴

เมื่อดูการบรรยายทัพของเรื่องชาลิกัณหากิเสกจะพบว่า มีลักษณะการบรรยายทัพที่ใกล้เคียงกันกับอีกสองเรื่องคือการจัดจตุรงค์เสนาทั้งสี่หมู่คือหมู่ช้าง หมู่ม้า หมู่รถ และหมู่เดิน แตกต่างกันตรงที่การบรรยายทัพในเรื่องชาลิกัณหากิเสกจะอธิบายการจัดทัพในสองตอน คือตอนที่มหาอำมาตย์จัดทัพในการเสด็จราชรถเพื่อไปเชิญสองกุมารมาขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกาและการจัดทัพของพระชาลีและพระนางกัณหากิจากเมืองเซตอูตรหลังจากที่ทั้งสองตอบตกลงที่จะมาขึ้นครองราชย์ โดยมีพระอินทร์ให้พระเวสสุกรรมมาช่วยระยาระยะทางและจัดเส้นทางของขบวนทัพเหมือนกัน

ด้านคติธรรมคำสอน

1. มารทั้ง 5

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรมได้ให้ความหมายของมารทั้ง 5 ไว้ว่า

“[234] มาร 5 สิ่งที่มาบุคคลให้ตายจากคุณความดีหรือจากผลที่หมายอันประเสริฐ, สิ่งทีล้างผลาญคุณความดี, ตัวการที่กำจัดหรือขัดขวางบุคคลมิให้บรรลุผลสำเร็จอันดีงาม

1. กิเลสมาร (มารคือกิเลส, กิเลสเป็นมารเพราะเป็นตัวกำจัดและขัดขวางความดี ทำให้สัตว์ประสบความพินาศทั้งในปัจจุบันและอนาคต —

2. ขันธมาร (มารคือเบญจขันธ์, ขันธ์ 5 เป็นมาร เพราะเป็นสภาพอันปัจจัยปรุงแต่ง มีความขัดแย้งกันเองอยู่ภายใน ไม่มั่นคงทนนาน เป็นภาระในการบริหาร ทั้งแปรปรวนเสื่อมโทรมไปเพราะชราพยาธิเป็นต้น ล้วนรอนโอกาสมิให้บุคคลทำกิจหน้าที่ หรือบำเพ็ญคุณความดีได้เต็มปรารถนา อย่างแรง อาจถึงกับพรากโอกาสนั้นโดยสิ้นเชิง —

3. อภิสังขารมาร (มารคืออภิสังขาร, อภิสังขารเป็นมาร เพราะเป็นตัวปรุงแต่งกรรม นำให้เกิดชาติ ชรา เป็นต้น ขัดขวางมิให้หลุดพ้นไปจากสังขารทุกข์

4. เทวปุตตมาร (มารคือเทพบุตร, เทพยิ่งใหญ่ระดับสูงสุดแห่งชั้นกามาจวรรตนหนึ่งชื่อว่ามาร เพราะเป็นนิมิตแห่งความขัดข้อง คอยขัดขวางเหนี่ยวรั้งบุคคล

⁷⁴เรื่องเดียวกัน, 62.

ไว้ มิให้ล่องพ้นจากแดนอำนาจครอบงำของตน โดยชักให้ห้วงพะวงในกามสุขไม่
หาญ เสียดสละออกไปบำเพ็ญคุณความดียิ่งใหญ่ได้ —

5. มัจจุร (มารคือความตาย, ความตายเป็นมาร เพราะเป็นตัวการตัด
โอกาส ที่จะก้าวหน้าต่อไปในคุณความดีทั้งหลาย ⁷⁵

ในชาลิกัณหาภิเสกได้กล่าวถึงมารทั้ง 5 ว่าเกิดจากโทโส คำว่าโทโส หมายถึง น. ความโกรธ,
ความฉุนเฉียว⁷⁶ เนื้อความที่กล่าวถึงมารทั้ง 5 ได้กล่าวถึงในตอนนี้อาจารย์ผู้ถามถามอาจารย์ผู้เฝ้า
ว่าบุรพกรรมใดที่เมื่อชุกค้ำตีพระชาลิกัณหานั้น พระเวสสันดรจึงโกรธจะพิฆาตชุกเสีย อาจารย์ผู้
เฉลยจึงแก้ไขว่า

"อันว่าโทโสจะเป็นบุรพกรรมหามีได้ โทโสบังเกิดตั้งนี้ด้วยสามารถเวร...กมม
โทโสบังเกิดตั้งนี้แล้วได้ชื่อว่ามาร มารนี้ มี 5 จำพวก มารนี้แปลว่าฆ่าเสียซึ่งชีวิต
1 มารนี้แปลว่าฆ่าเสียซึ่งบุญ 1 มารทั้ง 5 มีขันธมาร กิเลสสมาธิ อภิสังขารมาร
อันนี้คือมารภายในได้ชื่อว่าฆ่าเสียซึ่งบุญ ฆ่าเสียซึ่งกุศลวิบากแห่งบุคคลผู้มี
ศรัทธา อนึ่งเทวบุตรมารคือมาราธิราช ก็ฆ่าเสียซึ่งบุญแห่งสัตว์โลกจัดเป็นเทว
บุตรมาร มัจจุรคือความตาย ฆ่าเสียซึ่งชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย เหตุตั้งที่พระ
เวสสันดรบังเกิดโทโสแลปฏิษยจิต ก็ชื่อว่ากิเลสสมาธิ เข้าเผาผลาญเบียดเบียน "

(ชาลิกัณหาภิเสก จบ.บ. 53 / 1) ล 12 บ 1 -5

นอกจากมารทั้ง 5 แล้วในชาลิกัณหาภิเสกยังได้อธิบายหลักธรรมคำสอนหลังจากการบรม
ราชาภิเษก โดยฝ่ายท้าวมหาพรหมได้ถวายพระพรบรมวงศผ่านสมเด็จพระอมรินทรราชาว่า “ขอให้
พระองค์มีศิริชัยมงคล พระชนม์จงยั่งยืนทรงพระเดชคุณพระบิดามีทรัพย์โภคามหาตลิลิยศ อันว่าท้าวม
มหากษัตริย์ 25 แลกรรมกร 32 : อุปัทว 16 แลฉันทวุตติโรค 96 ทรงปราศจากเจ้าทั้งสอง
พ้อจงครองสมบัติเป็นปรมสุข พ้อจงปราศจากสารพัดทุกข์ทั้งปวง กว่าจจะลุล่วงซึ่งพระนิพพานนั้นเถิด”

จดหมายเหตุบรมราชาภิเษกครั้งแรก รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2411 กล่าวถึงการใช้ใบไม้ในการโหม
เพลิงโดยเป็นส่วนหนึ่งในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเช่นเดียวกัน ได้แก่ ใบมะม่วง 25 ใบ แทน
ภยันตราย อุปัทวันตราย ใช้ใบทองแทน 32 ใบ และใบตะขบ 96 แทนโรคันตราย

⁷⁵ มาร [เข้าถึงได้จาก https://84000.org](https://84000.org) [เข้าถึงเมื่อ](https://84000.org) 26 มีนาคม 2564.

⁷⁶ โทโส [เข้าถึงได้จากhttps://dictionary.orst.go.th/](https://dictionary.orst.go.th/) [เข้าถึงเมื่อ](https://dictionary.orst.go.th/) 3 ธันวาคม 2563

รวมถึงในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีการใช้ใบ
สมิตประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกด้วย ใบสมิตหมายถึง

“ใบสมิต เป็นใบไม้มงคลที่พราหมณ์จัดทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
พระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระราช
พิธีเฉลิมพระชนมพรรษาในโอกาสครบรอบนักษัตร เช่น 5 รอบ 6 รอบ

ใบสมิตประกอบด้วยใบไม้ 3 ชนิด คือ ใบมะม่วง 25 ใบ แทน
ปัญจวิสมทภัย [ป็น-จะ-วี-สะ-มะ-หะ-ไพ] 25 ประการ เป็นใบไม้ป้องกัน
ภยันตราย [พะ-ยัน-ตะ-ราย] ใบทอง 32 ใบ ทวติงสกรมกรณ [ทะ-วะ-ติง-สะ-
กำ-มะ-กะ-ระ-นะ] 32 ประการ เป็นใบไม้ป้องกันอุปัทวันตราย [อุ-ปัต-ทะ-วัน-
ตะ-ราย, อุ-ปัต-ทะ-วัน-ตะ-ราย] และใบตะขบ 96 ใบ แทนฉันทวิโรค [ฉัน-นะ-
วุต-ติ-โรก] 96 ประการ เป็นใบไม้ป้องกันโรคนตราย [โร-คัน-ตะ-ราย] พราหมณ์
นำใบไม้แต่ละชนิดดังกล่าวมัดเป็นช่อแล้วหุ้มโคนช่อด้วยผ้าขาว ทำพิธีตามลัทธิ
ของพราหมณ์ แล้วนำไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์ในพระราช
พิธี โดยประธานพราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์ก่อน แล้วจึงถวายใบสมิต ทรงรับ
ครั้งละช่อ แล้วใช้ปัดพระองค์จากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ทั้ง 3 ช่อ ช่อละ 3 ครั้ง
แล้วพระราชทานคืนแก่พราหมณ์นำกลับไปทำพิธีโหมกฤษณ์ [โหม-กฤษณ์] คือพิธี
บูชาไฟ ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสร็จแล้วนำเอาไปลอยน้ำเพื่อให้สิ่งไม่ดี
ทั้งหลายไปกับสายน้ำ⁷⁷”

2. ศิล 5 ศิล 8

นอกจากหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรมราชาภิเษกแล้ว ยังพบหลักธรรมอีกอย่างหนึ่งคือ
การตั้งอยู่ในศิล 5 และ ศิล 8 ที่เหล่าเสนาอำมาตย์อวยพรให้ทั้งสองพระองค์ตั้งมั่นอยู่ในศิล ดัง
เนื้อความที่ว่า “ส่วนเทวดาแลมหาพรหมทั้งหลาย ถวายโอวาทแก่กษัตริย์ทั้งสองให้ตั้งอยู่ในศิล 5 ศิล
8 แล้วไปสู่พระชนม์พิมานแห่งพระองค์ ฯ” พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ได้อธิบาย
ความหมายของคำว่าศิลไว้ว่า “ศิล ความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้
เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบ
วินัย, ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกาย
วาจาและอาชีพ,” ศิลในทางปกครองคือจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายจารีตประเพณี

⁷⁷ใบสมิต เข้าถึงได้จาก <http://phralan.in.th/coronation//vocabdetail.php?id=75> เข้าถึง
เมื่อ 23 มีนาคม 2564

ศีลของบ้านเมืองและหมายรวมถึง ศีล 5 ในทางพุทธศาสนาถือว่าผู้ปกครองที่ตั้งอยู่ในศีล ย่อมทำให้ผู้อยู่ในปกครองเป็นสุข ไม่เดือดร้อน ศีลจึงจำเป็นสำหรับคนอยู่ร่วมกันเป็นหมวดหมู่⁷⁸ ดังนั้นการที่ท้าวมหาพรหมให้ทั้งสองพระองค์รักษาศีลย่อมแสดงให้เห็นว่าศีลนั้นมีส่วนในการปกครองนั่นคือการมีไว้เพื่อควบคุมความประพฤติของผู้ปกครอง

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมของเรื่องชาลีกัณหาภิเสกพบว่าเรื่องนี้สะท้อนคุณค่าในสามประเด็นหลักด้วยกันคือประเด็นด้านความเชื่อซึ่งแบ่งเป็นความเชื่อด้านโหราศาสตร์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ถือเป็นความเชื่อที่อยู่กับคนไทยมาช้านานทั้งในราชสำนักและราษฎร เรื่องชาลีกัณหาภิเสกแสดงความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามและดวงกำเนิดของบุคคลในเรื่องว่าเกิดวันใดเดือนใดปีใด รวมถึงเหตุการณ์ในเรื่องซึ่งผู้แต่งได้บันทึกเหตุการณ์ในเรื่องโดยอิงกับฤกษ์ยามเสมอ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของความเชื่อทางโหราศาสตร์และเหตุการณ์ที่ปรากฏว่าทุกเหตุการณ์ล้วนถูกกำหนดด้วยดวงชะตาทั้งสิ้น ความเชื่อต่อมาคือความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของกฎแห่งกรรม โดยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องคือความเชื่อด้านบุญกรรม หรือกรรมเก่า การอาฆาตหรือการจองเวร และปัจจุบันกรรมซึ่งทั้งหมดส่งผลถึงสาเหตุว่าทำไมตัวละครเหล่านั้นจึงประสบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตในชาติปัจจุบัน ประเด็นต่อมาคือประเด็นด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีซึ่งสะท้อนด้านการราชาภิเษกและการแต่งงานอันเป็นเนื้อหาหลักของเรื่อง รวมถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกระบวนทัพในเรื่อง และประเด็นด้านคติธรรมคำสอนอันเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้แก่เรื่องมารทั้ง 5 หลักธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องเกี่ยวกับการบรมราชาภิเษก รวมถึงศีล 5 และศีล 8

⁷⁸ เทพรัตนราชสุดาเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร, กรมสมเด็จพระ. **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**.

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องเวสสันดรชาดก : กรณีศึกษากัมถ์ที่ 14 ชาลิกัณหาภิเสกมีวัตถุประสงค์เพื่อ
ปริวรรตตัวต้นฉบับเป็นภาษาไทยปัจจุบัน จากนั้นจึงนำเนื้อหามาวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรม
และภาพสะท้อนด้านสังคม

เรื่องชาลิกัณหาภิเสกเป็นเอกสารโบราณประเภทใบลาน จารด้วยอักษรขอมไทย ภาษาบาลี
ไทย พบการแพร่กระจายทั้งประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นกัมพูชา
และลาว รวมถึงปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องนี้ที่วัดควนโน จังหวัดปัตตานี และ วัดบุญวาทย์
จังหวัดลำปาง เรื่องชาลิกัณหาภิเสกตามทะเบียนที่ปรากฏในหอสมุดแห่งชาติรัชมิ่งคลาภิเชก จันทบุรี
พบการจารเรื่องชาลิกัณหาภิเสกจำนวน 9 ผูก เป็นอักษรขอมไทย ภาษาบาลีไทย จำนวน 8 ผูก และ
อักษรขอม ภาษาเขมรจำนวน 1 ผูก นับว่าเอกสารเรื่องชาลิกัณหาภิเสกที่เก็บรักษาในหอสมุดแห่งชาติ
ๆ จันทบุรีมีจำนวนผูกที่พบเยอะมากที่สุดจากข้อมูลทะเบียนเอกสารเรื่องนี้ที่ได้มีการรวบรวมไว้ โดย
เลขทะเบียน 53/1 เป็นเอกสารหลักที่ผู้เขียนนำมาปริวรรตเนื่องจากมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ที่สุด รวมถึง
การบอกศักราชที่เก่าที่สุดของใบลานเรื่องนี้ที่พบในหอสมุดแห่งชาติ ๖ จันทบุรี นั่นคือพ.ศ. 2440
ผู้วิจัยจึงนำเอกสารฉบับนี้มาศึกษาเนื้อหาเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งขึ้น

การปริวรรตเอกสารเรื่องชาลิกัณหาภิเสกใช้การปริวรรตแบบขั้นตอนที่ 2 คือการปริวรรต
เป็นตัวภาษาไทยปัจจุบันเนื่องจากตัวเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ไม่เก่ามากนัก การเปลี่ยนแปลงของ
ตัวอักษรจึงมีลักษณะไม่ต่างกับปัจจุบัน ผู้วิจัยได้เก็บตารางตัวอักษรเพื่อนำมาวิเคราะห์พบว่า
พยัญชนะในเรื่องพบทั้งหมด 36 ตัว ขาด ข ค ช ฎ ฐ ฑ ด ษ ฮ ในเรื่องมีรูปพยัญชนะที่ไม่มีในภาษา
เขมร โดยพบรูปแบบการเพิ่มพยัญชนะในอักษรขอมไทยมีการเพิ่มหางของตัวพยัญชนะได้แก่ ตัว ป
จากตัว บ และตัว ฟ จาก พ และการใช้รูปพยัญชนะแทนเสียงคือใช้รูป ช และ ฌ แทนเสียง ซ และ
รูปอักษร ด มีการใช้รูปอักษร ท และ ต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทการใช้ว่าผู้จารใช้รูปอักษรใด การใช้
พยัญชนะต้นเหมือนกับอักษรวิธีในปัจจุบัน การวางตำแหน่งคำควบกล้ำจะวางหน้าพยัญชนะควบ คือ
ร และ ด้านล่างหรือเชิง คือ ล ว การวางคำควบไม่แท้ เช่น ทร จะวางในลักษณะเดียวกัน

การใช้สระพบข้อสังเกตบางประการที่น่าสนใจ เช่น

(1) การใช้รูปสระเอา พบการใช้ใน 3 กรณีคือ การใช้แทนรูปสระอออก เช่น เนาย (น้อย) เทง (ทอง) การใช้แทนรูปสระเอาในการเขียนคำภาษาไทย เข้า (เข้า เทา (เต่า) และ การใช้แทนรูปสระโออก ในการเขียนคำภาษาบาลีหรือคำยืมจากภาษาบาลี เช่น เพาธิสต์ว (โพธิสัตว์) เวสสนุตเรว (เวสสนุตโร)

(2) การใช้รูปสระโออก จะมีรูปร่างเหมือนกับสระโออก อักษรไทยปัจจุบัน

(3) การใช้ตัว ฤ พบทั้งการใช้ ร และ ฤ ปะปนกัน เช่น เร็ก (ฤกษ์) ฤษี (ฤษี) ฤา (หรือ)

(4) เครื่องหมายที่ปรากฏพบการใช้เครื่องหมายการันต์ (ˆ) ไหม้มก (๑) เครื่องหมาย และ " ที่ใช้ในการกำกับเสียง สระอให้เป็นสระเสียงสั้น

(5) อักษรวิเศษที่พบคือคำว่า พรญา (พระยา) และ หม้าไต้ (หามีได้)

(6) การลบตัวอักษรจะใช้การลบแบบใส่ 0 กลางคำหรือขอความที่ไม่ต้องการ และ การขีดเส้นกลางบนใบลาน

การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณกรรมพบว่าเนื้อหาชาลิกัณหาภิเสกเริ่มจากการถามตอบบออาจารย์ผู้โจทก์และอาจารย์ผู้ถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ในเรื่องเวสสันดรชาดก เช่นพระเวสสันดร พระนางมัทรี ชูชก นางอมิตตา ชาลิกัณหา เริ่มตั้งแต่การประสูติของตัวละคร ชาตีกำเนิด การขึ้นครองราชย์ของพระเวสสันดร วิกฤตกรรมของตัวละคร จนกระทั่งพระเวสสันดรสวรรคต

จากนั้นจึงกล่าวถึงเมืองเทวลังกาซึ่งเจ้าเมืองเทวลังกาสวรรคต แต่เจ้าเมืองเทวลังกาไม่มีทายาทผู้ที่จะขึ้นครองราชย์ต่อ เหล่าเสนาอำมาตย์และบุโรหิตได้ปรึกษากันว่าจะ เสี่ยงราชรถเพื่อตามหาผู้มีบุญญาธิการมาครองเมืองเทวลังกาแทนเจ้าเมืองที่สวรรคตไป ราชรถมหาหยุดที่กรุงเซตอุดร เสนาอำมาตย์และบุโรหิตจึงเข้าไปในเมืองและเชิญสองกุมารขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกา พระชาลีและพระนางกัณหาจึงได้ปรึกษากันถึงเรื่องการขึ้นครองราชย์และวิวาห์มงคลร่วมกัน พระนางกัณหาได้ตั้งข้อสัญญากับพระชาลีไว้ว่าพระชาลีต้องซื่อสัตย์ ไม่มีนางสนมอื่น ๆ พระชาลีรับปากตกลง ทั้งสองพระองค์ทำการวิวาห์มงคลและขึ้นราชาภิเสกเป็นกษัตริย์เมืองเทวลังกา เมื่อเวลาผ่านไปทั้งสองมีพระราชบุตรหนึ่งพระองค์ชื่อสิงหกุมาร พระนางกัณหาจับได้ว่าพระชาลีมีนางสนม พระนางกัณหาจึงตั้งสัตยาธิษฐานว่าชาติหน้าขอให้พระองค์และพระชาลีเกิดคนละครักร่วมกัน

เมื่อพระชาลีและพระนางกัณหาสวรรคต เจ้าชายสิงหกุมารขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าสิงหกุมาร มีพระราชบุตรสืบต่อกันมาถึง จนกระทั่งถึง 82,000 พระองค์ พระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาของอาทิตย์กุมาร (ต่อมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ) ต่อมาได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสั่งสอนผู้คนให้ตั้งอยู่ในธรรมสืบมา

เมื่อศึกษาเนื้อหาของชาลีกันหาภิเสกพบว่าการศึกษาคุณค่าชาลีกันหาภิเสกเชิงวรรณกรรมเรื่องนี้สามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามด้านคือด้านรูปแบบบทประพันธ์ และองค์ประกอบของวรรณกรรม ด้านการเล่าเรื่องเชิงจินตนาการ และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์

ด้านรูปแบบบทประพันธ์และองค์ประกอบของวรรณกรรมพบว่าเรื่องชาลีกันหาภิเสกมีลักษณะการแต่งที่เรียกว่าบาลีร้อยคือเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยมีการยกคาถาภาษาบาลีแล้วขยายความเป็นร้อยแก้วภาษาไทย . ลักษณะการแต่งมีสามลักษณะคือการใช้คาถาภาษาบาลีก่อนเริ่มเรื่อง การใช้บุคลาธิษฐานในการเล่าเรื่อง และคำขึ้นต้นมีลักษณะเป็นสำนวนเทศน์ ธรรมเนียมนิยมในการแต่งมีลักษณะเหมือนในอรรถกถาชาดก คือประกอบด้วยโครงสร้าง หรือองค์ประกอบของเรื่อง 5 ส่วน คือปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุ คาถา ไวยากรณ์ และประชุมชาดก (สโมทาน) โดยในเรื่องไม่มีส่วนประกอบของไวยากรณ์เนื่องจากการอธิบายศัพท์ในเรื่อง

การเล่าเรื่องเชิงจินตนาการหมายถึงวรรณกรรมที่แต่งด้วยการผูกเรื่องเรียงร้อยด้วยเหตุการณ์ด้วยความขัดแย้ง ด้วยตัวละคร จนสามารถถ่ายทอดเป็นเรื่องราวให้ผู้อ่านรับรู้ได้ ผ่านการเล่าของผู้แต่ง หรือตัวละครในเรื่อง โครเรื่องของชาลีกันหาภิเสกมีลักษณะที่มีจุดเริ่มเรื่องจุดปัญหาหรือความขัดแย้ง จนกระทั่งถึงจุดสูงสุด แต่ไม่มีการคลี่คลายปมปัญหาในเรื่อง เนื่องจากการแสดงถึงความเชื่อเรื่องกรรมในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะส่งผลต่อมาถึงชาติปัจจุบัน การดำเนินเรื่องเป็นการดำเนินเรื่องแบบลำดับเวลา ตัวละครแบ่งได้เป็นสองลักษณะคือตัวละครตามบทบาทคือตัวละครเอกได้แก่พระชาลีและพระนางกัณหา และตัวละครสนับสนุนคือเหล่าอำมาตย์ปุโรหิตเมืองเทวลังกาที่ได้เชิญสองกุมารไปขึ้นครองราชย์ที่เมืองเทวลังกา การแบ่งอีกประเภทคือการแบ่งตัวละครตามลักษณะในเรื่องมีตัวละครแบบหลายลักษณะเรียกอีกอย่างว่าตัวละครพลวัตเนื่องจากแสดงความรู้สึกที่หลากหลายทั้งพระชาลีและพระนางกัณหา การนำเสนอตัวละครเป็นแบบผู้เล่าเรื่องเป็นคนเล่าเหตุการณ์ในเรื่อง แก่นเรื่องคือการราชาภิเสกร่วมกันระหว่างพี่น้อง เพื่อการสืบต่อสายสกุลที่มีต่อกันมาเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสายเลือด ฉากในเรื่องแบ่งเป็น 4 ฉากคือเมืองเซตอตุร ฉากเมืองเทวลังกา ฉากบ้านชุก และฉากเมืองกิลพัสดุ์ ผู้เล่าเรื่องใช้การเล่าเรื่องแบบลำดับเวลา บทสนทนา มีทั้งการเล่าโดยใช้อาจารย์ผู้เฒ่าและอาจารย์ผู้ถาม รวมถึงการสนทนาระหว่างตัวละครในเรื่อง

การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในเรื่องประกอบไปด้วยการสรรคำ การใช้ภาพพจน์ การใช้คำบอกจำนวน และการใช้สัมผัส

การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมของเรื่องชาลีกันหาภิเสกพบว่าเรื่องนี้สะท้อนคุณค่าในสามประเด็นด้วยกันคือประเด็นด้านความเชื่อซึ่งแบ่งย่อยได้เป็นความเชื่อด้านโหราศาสตร์ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องพระอินทร์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ถือเป็นความเชื่อที่อยู่กับคนไทยมาช้านานทั้งในราชสำนักและราษฎร ในเรื่องได้เขียนถึงความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามและดวงกำเนิดของบุคคล ถึงแม้ว่าบุคคลในเรื่องจะเกิดในลัคนาต่างกันแต่เมื่อศึกษาด้านวันและปีเกิดก็ทำให้ดวงชะดานั้น

เปลี่ยนแปลงในลักษณะตรงกันข้ามได้เช่นดวงชะตาของชูชก และพระเวสสันดรที่เกิดลัคนาเดียวกันแต่เวลาต่างก็ทำให้ตัวละครทั้งสองต่างกันสิ้นเชิง รวมถึงความเชื่อเรื่องสหชาติที่พระเวสสันดรและพระนางกัณหาทั้งสองเกิดร่วมวันเดือนปีเดียวกัน แต่ต่างกันที่ลัคนาก็ทำให้ชีวิตของทั้งสองไม่เหมือนกัน อีกทั้งเหตุการณ์ในเรื่องที่อิงกับฤกษ์ยามยามดีก็แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของความเชื่อทางโหราศาสตร์และเหตุการณ์ที่ปรากฏว่าทุกเหตุการณ์ล้วนถูกกำหนดด้วยดวงชะตาทั้งสิ้น ความเชื่อต่อมาคือความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของกฎแห่งกรรม กรรมหมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม โดยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องคือความเชื่อด้านบุญกรรม หรือกรรมเก่า ในเรื่องได้เล่าถึงอดีตชาติของตัวบุคคลในเรื่องแบ่งได้เป็น 5 เหตุการณ์อันเป็นสาเหตุที่ส่งผลต่อตัวละครในชาติปัจจุบัน การอาฆาตหรือการจองเวรนั้นคือการที่พ่อค้าข้าวจองเวรพ่อค้าตังจนกระทั่งมาเกิดเป็นชูชกและพระเวสสันดร จนถึงพระเทวทัตและพระพุทเจ้า และปัจจุบันกรรมซึ่งทั้งหมดส่งผลถึงสาเหตุว่าทำไมตัวละครเหล่านั้นจึงประสบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตในชาติปัจจุบัน

ประเด็นต่อมาคือประเด็นด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีซึ่งสะท้อนด้านการราชาภิเษก และการแต่งงานอันเป็นเนื้อหาหลักของเรื่อง การราชาภิเษกในเรื่องมีลักษณะคืออินทราชาภิเษกซึ่งมีนัยยะเสมือนการที่พระอินทร์เสด็จราชรถและนำเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาถวาย หรือการเสด็จราชรถเพื่อหาผู้มีบุญบารมีมาปกครองเมือง การราชาภิเษกแบบนี้มีในเรื่องชนกชาติกด้วยเช่นกัน การแต่งงานในเรื่องเป็นการแต่งงานในวงศ์ตระกูลเดียวกันเรียกอีกอย่างว่าคนธรรพวิวาห การแต่งงานเพื่อดำรงตระกูลของตนให้มีสืบต่อไปโดยการแต่งงานเป็นคู่ ๆ หรือที่เรียกว่า สกสกสังวาส การแต่งงานแบบนี้ปรากฏในเรื่องปฐมสมโพธิกถาเช่นเดียวกัน รวมถึงด้านการจัดขบวนทัพ และประเด็นด้านคติธรรมคำสอนอันเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้แก่เรื่องมารทั้ง 5 หลักธรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบรมราชาภิเษก ได้แก่ท้าวมหาภัยทั้งหมด 25 แลกรรรมกร 32 : อุบัตว 16 และฉันทวุตติโรค 96 หลักธรรมเหล่านี้ปรากฏในการบรมราชาภิเษกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เช่นเดียวกัน โดยใช้ใบสมิตในการประกอบพิธีกรรมโหมเพลิงซึ่งแฝงไปด้วยหลักธรรมที่มีลักษณะเดียวกัน รวมถึงศีล 5 และศีล 8 อันเป็นศีลที่ผู้ปกครองควรมี

ข้อเสนอแนะ

จากทะเบียนเอกสารเรื่องชาลิกัณหาภิเสกพบการจารเรื่องนี้ด้วยอักษรและภาษาอื่น ๆ เช่น อักษรขอมไทย ภาษาบาลี อักษรขอม ภาษาเขมร และอักษรธรรมอีสาน ภาษาบาลี ไทย ผู้สนใจสามารถนำเอกสารเหล่านี้มาปริวรรตเพื่อศึกษาด้านอักษรวิธและเนื้อหาภายในเรื่อง รวมถึงนำแต่ละ

ผู้มาศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาและคุณค่าในแต่ละยุค เพื่อให้เรื่องราวลึกลับหาพิสดารเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- เทพย์ สาริกบุตร. (2558). **โหราศาสตร์ในวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.
- เทพรัตนราชสุดาเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร, กรมสมเด็จพระ. (2534). **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เอนก นาวิกมูล. (2557). **สมบัติปัดตานี 2557**. ปัดตานี: บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.
- แพทริก โจรี. (2563). **ทฤษฎีกษัตริย์โพธิสัตว์ : เวสสันดรชาดกในประวัติศาสตร์ไทย**. แปลจาก
Thailand's ; theory of monarchy : the Vessantara Jataka and the idea of
the perfect man, แปลโดย ทิตติธิดา ชุ่มเจริญ. กรุงเทพฯ : อีลลูมิเนชั่นส์ เอดิชั่นส์,
กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ, สมเด็จพระ. (2554). **ปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ, สมเด็จพระ. (2556). **จักรที่ปณี**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- กรรณิการ์ วิลเกษม. (2554). **ตำราเรียนอักษรโบราณ** กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะ
โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุสุมา รักขมณี. (2556). **การวิจัยวรรณคดี** (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2531). **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- จตุพร ศิริสัมพันธ์และคนอื่นๆ. (2548). **ประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
ชาลิกถาอภิเสก. (2412). หนังสือโบราณ อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจาร ล่องชาด เลขที่ จบ.บ. 53/1.
หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี.
- ชาลิกถาอภิเสกกมขท**. (มปป). หนังสือโบราณ. อักษรขอม ภาษาบาลี. เส้นจาร. ล่องชาด เลขที่
2157/8. วัดบวรนิเวศวิหารวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
- ณัฐภัทร จันทวานิช. (2530). **พระราชพิธีบรมราชาภิเษก**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ดุลยา ทับถม. (2550). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสังข์ปัดชาดก ฉบับจังหวัดจันทบุรี**.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร),
- ทรัพย์ ประกอบสุข. (2527). **วรรณคดีชาดก**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2501). **ตำนานเทศน์มหาชาติ**. พระนคร โรงพิมพ์พระจันทร์.
- นัยนา ไปร่งรุระ. (2544). **บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาสาชดก จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสงาน
พระราชทานเพลิงศพนางสาวนัยนา ไปร่งรุระ 9 ธ.ค. 2544**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อรุณการ
พิมพ์.

- บุญคิด วัชรศาสตร์. (2538). **คนเมืองผู้ค่าเมือง**. เชียงใหม่: ธาราทองการพิมพ์.
- ปฐุม ตาคะนานันท์. (2553). **คณะสงฆ์สร้างชาติ สมัยรัชกาลที่ 5**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประคอง เจริญจิตรกรรม. (2556). **หลักการเขียนวิจารณ์วรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประติรพ พรหมบุตร. (2563). **การศึกษาวรรณกรรมเรื่องฉันทันตชาตก อักษรไทยย่อ ฉบับวัดบ้านแลง จังหวัดระยอง**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร),
- ประยุทธ์ ปยุตโต. (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม** (พิมพ์ครั้งที่10 ed.). กรุงเทพฯ: บริษัท สี่อตะวัน จำกัด.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2557). **สตรีในคัมภีร์ตะวันออก**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาท. (2556). **เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้**. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- วัฒนธรรม,กระทรวง. (2560). **พระราชพิธีบรมราชาภิเษก**. < https://www.m-culture.go.th:15005/mocbackend2561_new/ewt/mculture_th60/ebook/B0433/index.html#p=58.> (สืบค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2563)
- ศิลปากร, กรม. (2496). **เทศน์มหาชาติ พิมพ์เนื่องในงานศพนายชิต นภาศัพท์ (หมอชิต) 10 ม.ค. 2497**. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศิลปากร, กรม. (2542). **รวมเรื่องราชาภิเษก ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม พระราชานุกิจ และอธิบายว่าด้วยยศเจ้า พิมพ์เนื่องในงานศพนายเสริม กรวิทยา ศิลปะ 19 ธ.ค. 2542**. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- ศิลปากร, กรม. (2563). **ภาพย์พระมหากษัตริย์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธรศาสนาของธรรมสภา.
- สมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ. (2559). **คู่มือการลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์โบราณและหนังสือสมุดไทย**. กรุงเทพฯ: สมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ.
- สัจจาภิรมย์, พระยา. (2556). **เทวกำเนิด**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สี่พวงศ์ ธรรมชาติ. (2542). **วรรณคดีชาตก**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. (2558). **เจิมจันทน์กัสดาล ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์. (2556). **คัมภีร์โบราณในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

อุระคินทร์ วิริยะบุรณะ [และคนอื่น ๆ]. (2533). พรหมชาติฉบับหลวงประจำบ้านดูด้วยตนเอง
ประชุมจากสรรพตำราโบราณ. กรุงเทพฯ: ลูก ส.ธรรมภักดี.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นรนท สุขวณิช
วัน เดือน ปี เกิด	12 ตุลาคม 2535
สถานที่เกิด	กรุงเทพ
วุฒิการศึกษา	2554 - 2557 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2551 - 2553 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ปัจจุบัน	21 ซอยประชาอุทิศ 79 แยก 7 แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140

